

Campiniana

75

TIJDSCHRIFT VOOR LITERATUUR EN KUNST IN DE KEMPEN

CAMPINIANA 75 – JUBILEUMNUMMER 90 JAAR

jubileumnummer
90 jaar

Campiniana

75

TIJDSCHRIFT VOOR LITERATUUR EN KUNST IN DE KEMPEN

*Een jubileumnummer met bijdragen
van Kempische schrijvers en kunstenaars
1934 | 11 november | 2024*

VERENIGING VAN KEMPISCHE SCHRIJVERS
ANTWERPEN 2024

Woord ten geleide

DOOR PETER THOBEN

De Vereniging van Kempische Schrijvers bestaat op 11 november 2024 negentig jaar. Een mijlpaal die niet in eigen kring geruisloos voorbij mag gaan, maar waarvan ook de buitenwereld weet mag hebben. Bij het 50-jarig bestaan heeft lid Frank-Ivo Van Damme een jubileumprent vervaardigd, bij het 70-jarig bestaan had Antoon Vermeylen die eer. De viering van het 75-jarig bestaan werd in handen van de Noord-Brabantse leden gelegd, die een Groot-Kempische Cultuurdag in Tilburg organiseerden. Voor het 80-jarig bestaan kregen het echtpaar Joke Van den Brandt en Frank-Ivo Van Damme, beiden lid, opdracht van het bestuur een prent te ontwerpen, die in druk vermeerderd werd.

Om het 90-jarig bestaan te markeren is het bestuur meegegaan in het voorstel van de hoofdredacteur om een speciaal jubileumnummer van de *Campiniana* uit te geven met het idee aan alle leden te vragen hieraan een bijdrage te leveren, zodat het nummer een staalkaart wordt van wat de VKS vermag. Dus een uitgave

van en voor de leden, maar ook boeiend voor geïnteresseerden en voor potentiële nieuwe leden.

Aan de bijdragen zijn weinig restricties gesteld: alleen ze mogen niet eerder in druk verschenen zijn en de omvang zou in principe tot zo'n drie, vier pagina's beperkt moeten blijven. Het is verheugend, dat vijftig leden aan de oproep gehoor hebben gegeven. Hun bijdragen treft u in alfabetische volgorde in deze *Campiniana* aan. Alleen de cartoons van Bob Vincke zijn door de uitgave gestrooid om schrift en beeld af te wisselen.

Daar wij allen ouder worden en de aanwas van nieuwe, jonge leden traag verloopt, is het de vraag of het 100-jarig bestaan in 2034 nog wel gehaald kan worden. Laten wij ons daar niet te zeer op focussen en gewoon doorgaan met onze bijeenkomsten die ons binden en verbinden. Komt tijd, komt raad. En het loopt toch, zoals het komt.

Het mag gezegd worden dat de hoofdredacteur zich nogal wat werk op de hals heeft gehaald, maar wanneer de leden enthousiast zijn over het eindresultaat, is het geen vergeefse moeite en tijdsinvestering geweest.

In ieder geval geven wij met deze bijzondere *Campiniana* glans aan ons 90-jarig bestaan en schrijven zo geschiedenis. Proficiat aan allen die hebben meegewerkt.

Kasteel de Renesse, Oostmalle 4 mei 2024 (foto © Stanny Correwyn)

Willem Adelaar

IKMIJ - een cyclus

1

*praat ik over mij
praat ik dan mijn mond voorbij?
praat ik dan je kus nabij?*

*heb ik het over mij
dan heb ik het ook een beetje over jou*

*ik ben het mij dat tot jou spreekt
het mij
dat niet kan
niet mogelijk is zonder jou*

2

*zal ik het met jou
hebben*

*over mij
over jou*

over ons

*over onszelf praten
als
over een ander*

*ik zou zo graag
vanzelf spreken*

*gewoon tot je spreken
in de eerste persoon
enkelvoud*

3

*ik kan niet praten
over jou*

*ik kan enkel
tot je spreken*

*ik kan niet
als jou spreken*

zonder met mezelf te breken

4

*ik kan niet praten
over jou
in jouw nabijheid*

*ik kan pas praten
over jou
in de verleden tijd van jou*

*in jouw nabijheid
ben ik sprakeloos*

*in jouw nabijheid
is er geen ander
dan jou*

5

*we zitten stil bij het vuur
ooit zagen wij water branden*

*nu zien wij
het vuur vol vuur*

*we zitten stil bij het vuur
dat ons niet brandt*

*we zitten stil
we houden afstand van het vuur
en afstand van elkaar*

*we willen ons niet langer
branden
aan elkaar*

Foto

ik fotografeer de mensen niet

ik fotografeer het licht

de schaduw

waarin zij staan

het is aan de schaduw te danken

dat zij daar staan

zij moeten dankbaar zijn voor het licht

dat zij zo zichtbaar zijn

zo ontmoetbaar

de slingers blijven hangen in de kamer

ik ben nog dagen jarig

elke dag nog laat ik me hartelijk feliciteren

ik laat de slingers hangen

laat men mij elke dag fêteren

laat iedereen voortaan

blij zijn met mijn voortbestaan

Collages in gemengde techniek

Uur U

*de haan
op de torenspits
draait niet*

*en de wijzers
van de klok
verzwijgen koppig
de windrichting*

*het is
tijdstil*

*de pen
het schrift*

*de stilstand
van
de dingen*

zonder werkwoord

*de stilte van de dingen
zonder stem*

die spreekt van hen

Herinneringen aan Raf Belmans en Karel Vertommen

DOOR FRANS ALDELHOF

De Vereniging van Kempische Schrijvers had in 1982 al 48 succesvolle jaren achter de rug toen ik voor het eerst met de eminente groep kennismaakte. Gelenaar en stadsgenoot musicus Raf Belmans leerde mij de VKS kennen en als mijn peter loodste hij mij het genootschap van schrijvers en beeldende kunstenaars in. Aanleiding was de uitgave van mijn boek *Geel sweet home* waarin ik de musicus uitgebreid aan het woord had gelaten.¹ Bovendien apprecieerde hij in mijn boek speciaal mijn gedicht *Geels liedje* waarop hij in minder dan geen tijd muziek zette. Toen later mijn dichtbundel *Weet ik veel* van de pers kwam, liet hij vrijwel geen enkel gedicht onbenut om het van een muzikale inbreng te voorzien. Uitweiden over zijn enorme hoeveelheid composities en zijn ontelbare piano- en orgelrecitals, over zijn acht optredens als dirigent bij het Nationaal Zangfeest en over zijn bevlogenheid als lesgever, is in deze context spijtig genoeg niet relevant. Moet het nog gezegd: het muzikale oeuvre van Raf Belmans is indrukwekkend. Naar aanleiding van zijn 75ste verjaardag vroeg het bestuur van de VKS mij om een huldetoespraak te houden.²

In december 1982 ging ik Raf Belmans thuis interviewen. (foto © archief auteur)

Gezien Raf niet over een auto beschikte, reed hij die bewuste 11 november 1995 met mij mee naar het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven (AMVC, nu Letterenhuis), waar destijds de jaarlijkse VKS-bijeenkomst in de aula plaatsvond.

Hoe ondoorgrondelijk kan een mens zijn. Raf Belmans was soms niet te vatten. Tijdens de rit naar Antwerpen sprak hij geen enkel woord en het bleek onmogelijk om met hem een conversatie te beginnen. Bij het binnenrijden van de stad zei hij plots: 'Zo'n autostrade is toch gemakkelijk.' Dan volgde er weer een complete stilte. Het voorval is mij altijd bijgebleven.

Vier jaar later, op 17 november 1999, overleed de Geelse musicus. In het *Nieuwsblad van Geel* van 26 november schreef ik een eerbetoon onder de titel *De piano weent in stilte. Raf Belmans is heengegaan*.

Tijdens de jaarvergadering in Geel op 11 november 2000 sprak ik een in memoriam uit ter ere van mijn vriend en stimulator Raf Belmans.³ Ik citeerde daarin Lambert Swerts die zijn werk betitelde als 'parels van compositie en melodie, muzikale vondsten waarin diamanten schitteren'. Teleurstellend is wel dat de Geelse toondichter, bescheiden als hij was, nooit de erkenning heeft gekregen waar hij recht op had. Mogelijk was die onderwaardering een gevolg van het feit dat hij een Kempenaar was die onverbloemd voor zijn Vlaamse aard en zijn geloof uitkwam.

Mijn herinnering aan Raf Belmans – voor wie vooral menselijke waarden als schoonheid, natuur en volk telden – zal mij steeds bijblijven.

Mijn eerste contact met de VKS was dus op donderdag 11 november 1982. Na de vergadering, die geleid werd door voorzitter dr. August Keersmaekers en geassisteerd werd door de kersverse secretaris Marc Somers, was het de gewoonte dat het aperitiefdrankje voor het middagmaal in het restaurant van de Antwerpse universiteit werd geserveerd. Toen volgde er een aangename verrassing.

Karel Vertommen, meester in het schrijven van ballades, 1965 (foto © collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis)

Groot was mijn verbazing toen ik tijdens het drankje vooraf dichter Karel Vertommen (1907-1991) onder de aanwezige schrijvers opmerkte. Hij was in gesprek met de door mij al even bewonderde Hubert Lampo (1920-2006). Dat beide literatoren, overigens doorgewinterde pijprokers zoals ik later vernam, bij de Kempische schrijversbent behoorden, was voor mij een opsteker. Met Hubert Lampo zou ik later nog enkele boeiende gesprekken voeren, o.a. over zijn roman *Wijlen Sarah Silbermann*.

Mijn waardering voor Karel Vertommen ontsproot in de middelbare school, tijdens een les Nederlands in de poësis om precies te zijn. In het alom gewaar-

deerde handboek *Zuid en Noord*, een bloemlezing uit werk van Vlaamse en Nederlandse auteurs en dichters, werd ik getroffen door de ballade *Galgelied* van Karel Vertommen. De leraar besteedde uitvoerig aandacht aan het gedicht dat op mij een enorme indruk maakte. Ik heb steeds een onvoorwaardelijk vertrouwen gehad in de kwaliteit van de uitgekozen teksten van de auteurs.

De ontmoeting met Karel Vertommen op die elfde november liet mij niet onberoerd. Ik schraapte al mijn moed bij elkaar en ging aarzelend naar hem toe. Het bleef bij een formele handdruk. Toch kon ik het niet nalaten om hem mijn appreciatie uit te drukken aangaande zijn ballade *Er stonden drie galgen op 't galgeveld*. Een minzame glimlach was zijn antwoord.

Eerder had Louis Verbeeck tijdens een optreden in mijn dorp Tessenderlo mijn ogen geopend nadat hij de *Ballade van de dertien gezellen* van Hubert van Herreweghen had gedebiteerd. Met het *Galgelied* van Karel Vertommen was ik echter volledig gewonnen voor het genre. Een passie die mij nooit meer losgelaten heeft en die dankzij de VKS nog steeds blijvend gestimuleerd wordt.

Noten

- 1 Frans Aldelhof, *Geel sweet home*, Nieuwsblad van Geel, Geel 1982, 110-122
- 2 Frans Aldelhof, Raf Belmans 75, in:

- Campiniana* 39-42 (2001), 25-28
- 3 Frans Aldelhof, Raf Belmans (1920-1999), in: *Campiniana* 49-53 (2005), 21-23

Frans Aldelhof, *De pianist* – 2016, gemengde techniek 280 x 400 mm, eigendom kunstenaar

Luk Arts

Off the record

*Ik wil weer Jezus zijn
Messias zo u wil
Redder van de Wereld
Verlosser van de pijn
Dansend in de glans van god
Vrij van elke zelfspot*

*Mijn ego klimt weer huizenhoog
Schittert op mijn regenboog
Ik zie geen putten en geen stenen meer
Geen wolfjizer of geweer
Geen spiegels van mijn zelfbeeld
Te veel mijn ijdelheid gestreeld*

*Verdrinken zal ik na mijn val
Recht in het zwarte gat
Dat al mijn zelfleed bevat
En mij weer thuis brengt
In mijn eigen diepe dal
En daar voor even deemoed schenkt.*

Yambuku

*Ik voel de Kongo stromen
maar weet niet waar naartoe.
Zij heeft jou meegenomen.
Ik ween mijn ogen toe.*

*Hier staat mijn laatste ledikant,
gebeitst in ebbenhout.
De lakens licht als wolken-grijs.
Dit is mijn moederland.*

*Jouw koperbruine armen
zijn kussens voor mijn hoofd.
Je warme schoot ontvouwt zich.
Je hebt de afscheidspijn verdoofd.*

*Mijn hemel vindt geen haven.
Mijn blik ontwaart je niet.
Hoe diep laat je me graven,
hoe diep rust ons verdriet?*

*De zwarte as geurt tropisch koud.
De maan straalt op je wangen
maar nimmer stilt het ochtendgoud
mijn eindeloos verlangen.*

*Ik heb jouw liefde nooit verschoond
en vele bekers palmwijn
verdrinken nauwelijks de pijn
die nu voor eeuwig in mij woont.*

*Tussen papavers wil ik rusten.
Hun bloei kleurt vlammend rood
en liggend in het levend gras
voel ik mij minder dood.*

*De koffie smaakt naar bitterheid,
geplukt maar nog niet rijp.
De arme grond roept zacht mijn ziel.
Ik heb haar nooit bevrijd.*

Kanteling

*ik ben te moe voor deze dagen
kanteling der tijden
mensen die op mensen jagen
goed met kwaad bestrijden
ik word te moe door deze dagen
kantelpunt in 't eenzaam lijden
mensen die alleen maar klagen
en al wat anders is vermijden
ik zal te moe zijn na mijn dagen
van verzet en strijd met woorden
poëtisch palliatief pamflet
anderen hun ziel vermoorden
en ik mijn naasten heb gered
ik zal te moe zijn voor mijn dood
tenzij ik jou van wie ik hou
in diepe nood
in al mijn liefde zacht gedragen
vrij vergiffenis kan vragen*

Herfstblues

*Gelaten
als een krimpend blad
op licht bevroren
nevelgras
duw ik mezelf
naar de winter
die
langs mist en schemer
in lijfen leden sluipt
en in mijn denken kruipt
zodat ik trager leef.
Zolang het donker is
en blijft.*

Lang leven in Lui-letterland

DOOR JOHAN BIEMANS

Zeer onlangs, kermiszondag 14 juli 2024, was het 91 jaar geleden dat ik in het jaar 1933 als eerste in een gezin met negen kinderen in het Brabantse Bergeijk ter wereld kwam. De paardenkastanje, die mijn vader in dat jaar voor het huis geplant heeft, heb ik gekend als een boonstaak en is nu een beeldbepalende reus voor het pand in de Dr. Rauppstraat.

Behalve in mijn studiejaren heb ik hier altijd gewoond en er tot aan mijn pensioen gewerkt. Maar het Bergeijk van 1933 was een totaal ander Bergeijk dan dat van vandaag. In mijn jeugd was hier maar één doorgaande verharde weg – met aan weerszijden een moddersloot – de Provincialeweg van Leende naar Luyks-gestel. Er was geen riolering, geen waterleiding, geen aardgas. Bijna iedereen had z'n eigen moestuin met groente en fruit, wat kippen en konijnen en dikwijls een varken.

Iedereen kende nog iedereen, je wist waar iemand woonde, of hij/zij katholiek, protestant of 'niks' was. Je wist precies waar iemand zijn of haar plaats in de kerk had en wat voor werk iemand deed.

De taal die gesproken werd, was puur Bergeijks dialect. Het 'Hollands' was alleen voor deftige mensen, de pastoor, de burgemeester, de dokter en ambtenaren zoals de marechaussees en commiezen. Ook de meesters en de zusters op de school kenden dat. Voor ons was het Nederlands in de lagere school de eerste vreemde taal. Zoiets als het Frans, Duits en Engels toen ik naar de MULO mocht. Bij ons thuis trof ik het dat mijn moeder, Bergeijkse van geboorte, en mijn vader uit Eerde bij Veghel een verschillend dialect spraken. Dat klonk bij mij als muziek in de oren en heeft mij op het pad gezet om me later te verdiepen in allerlei dialecten.

Om nog even terug te komen op dat 'Hollands', zomaar een voorbeeld. Een mevrouw De Vries, echtgenote van een van die commiezen, had ergens het woord *prachtig* gezegd, toen ze iets 'skôn' vond, zoals wij dat zouden zeggen. Dat woord *prachtig* werd al gauw dorpsnieuws. De volgende dag werd er op een sigarenfabriekje om gelachen, toen een van die sigarenmakers op een stoel ging staan en met de nodige grimassen dat woord *prachtig* ging voordragen. Gevolg was, dat er elke dag nog een woord aan toegevoegd werd. Aan het eind van de week was het eindresultaat: *Waaraaaachtig, dat is praaaaachtig, maar allemaaaaaachtig, wees indaaaaachtig: stront is kraaaaaachtig en pis is waaaateraachttig*. Dat was om te lachen en al gauw probeerde iedereen dat ook weer na te doen. Soms met een

Paardenkastanje in de Dr. Rauppstraat 2, Bergeijk (foto © Johan Biemans)

hoofddoekje om je kop, in de rol van die mevrouw De Vries. Ik had net de leeftijd van 7 jaar bereikt toen ik van de bewaarschool naar ‘de grote school’ mocht, de jongensschool. Maar daar kwam de oorlog tussen, want in mei 1940 kwamen de Duitsers in de school en moesten we af en toe in een café wat gaan leren. Daar kregen we al meteen te maken met ons dialect. In dat café waren er geen boeken of schriften en liet de meester ons wat platen zien. We moesten dan zeggen wat erop stond. Op een van die platen stond een paard. Ene Piet zei: ‘Dä’s e pjèrd.’ De meester: ‘Je moet zeggen: paard.’ Piet zei: ‘Pjaard.’ ‘Nee Piet, je moet niet zeggen pjaard, maar paard!’ En Piet: ‘En toch is’t e pjèrd mister, want wijlie hebbes ’t een.’ En deze Piet is ondertussen ook 91, een van de vijf leeftijdgenoten nu nog in leven van de meer dan 30, vroeger in de eerste klas.

Het eerste boek dat ik als kleuter heb gezien, was er een van tante Anna. De titel was *Hoe Wimpie wegliep* als ik me goed herinner. De enige boeken bij ons in huis waren een paar studieboeken van mijn vader, iets over meubelmaken en tuinbouw. Verder hadden we een abonnement op de *Katholieke Illustratie* en het bisdomblad *Sint-Jansklokken*. Op de lagere school – ik weet niet meer in welk jaar – mocht ik een abonnement nemen op het *Kleuterblaadje* met op de achterkant steeds een grappige strip met ‘de verstrooide professor’.

Bij de bevrijding namen de Tommies de school voor een halfjaar in gebruik en ging ik daar bij de soldaten Engels leren. Als elfjarige mocht ik bij de paters, waar mijn vader tuinman was, typeles halen. Met een typemachine dat vader als oorlogsbuit van de Engelsen had geruild tegen perziken en tomaten.

Pas na de oorlog, toen ik als een van de weinige Bergeijkse jongens in Valkenswaard naar de MULO mocht, kreeg ik echte boeken in handen. Daar heb ik zelfs een Frans boekje *Saint François a quitté le paradis* en een Duits boekje *Kai aus der Kiste* helemaal in het Nederlands vertaald. Toen ik bij het examen die getypte boekjes meebracht, was ik al geslaagd voordat de examinerator de eerste vraag gesteld had.

Zowel in de lagere school als op de MULO werd ik bij het Nederlands steeds door de leraar aangemoedigd om zelf iets te schrijven: ‘In plaats van een opstel maak maar eens een gedicht.’ Daarvoor was ik al in de ban geraakt van de gedichten van Piet Heerkens: *Den örgel*, gedichten in een Brabants dialect met sprankelende humor. Mijn eerste pennenvruchten werden geplaatst in de *Sint-Jansklokken* (1953). Ze waren voor de toenmalige hoofdredacteur Harrie Beex zelfs aanleiding voor de rubriek ‘Van onze eigen dichters’.

Toen ik in 1953 als ‘late roeping’ naar het kleinseminarie van de paters Assumptionisten ging, was ik daar al gauw de huisdrukker. Met vier jaar kantoorervaring op de type- en stencilmachine werd het hier – naast de studie – bijna een dagtaak. En daar in Boxtel ging er nog een andere wereld voor me open: de dialecten die ik hier hoorde vanuit alle hoeken van ons land. Mijn verblijf in het noviciaat in Taintignies (B) met novicen uit verschillende Vlaamse gewesten

deed daar nog een schepje dialecten bovenop.

Nadat ik in 1958 een andere ‘roeping’ volgde, was ik al gauw medewerker van het *Brabants Woordenboek* onder regie van prof.dr. Antoon Wijnen. Een jaar later werd ik al gevraagd voor een wekelijkse dialect-column in het *Eindhovens Dagblad*.

Toen kon ik nog niet voorzien dat ik van 1979 tot 1982 een wekelijks dialectprogramma *Bij wijze van spréke* voor Omroep Brabant zou verzorgen.

Met een terugblik op mijn jeugdjaren mag ik wel zeggen dat onze fantasie de enige rijkdom was die we hadden. Een ongebreidelde fantasie, die je kon uitleven met je pen.

Mijn eerste pen moet echter de griffel geweest zijn, waarmee ik op de bewaarschool op een lei kon krassen. Thuis had ik een potlood en zelfs een inktpotlood. Op de lagere school ontdekten we dat er een kroontjespen bestond en echte inkt en een inktlap. Op de MULO kreeg ik mijn eerste vulpen met gouden pen en een vulpotlood. De typemachine uit oorlogsbuit heeft van mij een schrijver gemaakt. En dan te weten dat ik tot de generatie behoor die nog de uitvinding van de balpen heeft meegemaakt. Dat was de tijd dat iemand iemand gesproken had die een balpen *gezien* had, en er zelf nog geen had ... een BIC! Als je er al een had, dan moest je ze niet te lang in de hand houden anders begon ze te lekken.

En dan, o wonder! De komst van de tekstverwerker. De eerste die ik had, was er eentje van Philips met een matrixprinter en kettingpapier. Hadden ze 50 jaar eerder moeten uitvinden, dat had me veel tijd bespaard.

Alles wat ik ooit uit mijn pen getoverd heb staat nu van A tot Z samengevat op www.johanbiemans.nl.

De jaren zijn inmiddels snel gevlogen. Ineens kwam zomaar de dag dat ik mijn 91ste verjaardag mocht vieren. Eerst op kermiszondag 14 juli, met onze kinderen en kleinkinderen en zelfs een achterkleinzoontje van al 3 jaar. De volgende dag met mijn broers en zussen. Groot verschil in de gesprekken. Die met onze vier kinderen en hun zes kinderen in het Algemeen Nederlands, die met mijn familie op leeftijd in het onvervalste Bergeijkse dialect. Ook inhoudelijk totaal verschillend, de jeugd over hun doen en laten in de tegenwoordige tijd; met de jeugdvanden-toen alleen maar over vruger. Samen met mijn broers en zussen hebben we heel veel vruger, met mooie herinneringen aan ‘die goeie ouwe tijd’. Jammer dat mijn Jopie (1928-2012) er niet meer bij kon zijn. Wat er nog in mijn pen zit, is nog een overschot aan fantasie. Dat laat ik dan maar graag over aan mijn overschot aan leven en welzijn als het me gegeven wordt. Mijn vader, die ruim 98 werd, zeg ik maar na: ‘Zolang ge ’s morgens als ge wakker wordt nog kunt zegge: “Waar zal ik dadelijk ’t eerst aan beginnen?”’, dan heb je genen tijd om dood te gaan.’

Godart Bosmans

Genaderde roos (spreekjesverhaal)

*Ook al ben je bijzonder en dat ik je tegenkwam een wonder het voelt
stilaan wat raar
zo dicht bij elkaar
Je bent me zo dichtbij
sprak de boom tot de rozenpartij
ik voelde al dat je naderbij kwam
maar nu raak je zelfs mijn stam*

*Neen, ga weg, het voelt te dicht
ook al is het voor de mensen een mooi zicht
ik wil stoppen nog voor het te ver gaat
en me met een gespannen gevoel achterlaat*

*Oei, wat nu, zei de rozenpartij
luister alstublieft ook even naar mij
ik wil je toch geen pijn doen
noch één of ander aandoen*

*Ik wil een vriend voor je zijn
zonder gelieg of enige schijn
kijk, ik omarm je
ik verwarm je*

*Enkel mijn blaadjes en bloempjes raken jouw stam
sinds ik wat dichterbij je kwam
mijn stekels zullen je altijd beschermen
zodat geliefden je stam niet bekerven*

*Door mij kan men ook niet op je wortels trappen
en mocht je het goede zien, dan zou je in je takken klappen
lieve boom, ik kijk zo naar je op
van je wortels tot aan je top*

*Het boompje had goed geluisterd
en hoor wat ze toen heeft gefluisterd
in de oortjes van de rozenblaadjes dicht bij haar
zei haar lieve stem zo duidelijk en klaar*

*Lieve roos,
wees niet boos,
maar luister goed,
want wat volgt, is wat er toe doet*

*Ooit ben ik voor een wingerd gezwicht
en die kneep langzaam mijn vaatjes dicht
ik werd er door beklemd en ging er bijna aan kapot
vandaar mijn geuite verbod*

*Lieve roosje, je mag het gerust weten
ik ben dat trauma nooit vergeten
niet tegenstaande woont er een boom in mijn hart
die ik liefheb en die mijn takken ontwart*

*Het is mijn geliefde die hier naast me staat
en met zijn takken door mijn kruintje gaat
me nooit beklemmt, noch remt, maar steunt
zelfs als de heftigste westenwind kreunt*

*Ik besef nu ook dat jij er wil zijn voor mij
en met me wil meegroeien aan mijn zij
en me ruimte en verbondenheid zal geven
en dat soort vriendschap wil ik graag beleven*

*We kunnen dan mooie dingen delen
in vrijheid met onze blaadjes spelen
en toch ons eigen ikje tonen
ja, jij mag mee in mijn hartje wonen*

*Kom dus maar verder dicht bij mij
mijn lieve geurige rozenpartij
jouw vriendschap en liefde is niet verstikkend
maar heerlijk warm en verkwikkend*

Hof van Eden (levensverhaal)

*Als kindjes speelden ze in de bloemenhof
jaren later wandelden ze in de neerhof
en in dat grote Prinsenhof
maakte hij haar het hof*

*zij toonde haar tepelhof
in zijn hoofd ontstond een doolhof
en al wandelend in haar voorhof
nam hij een kijkje in de binnenhof*

*zij was dan ook vol lof
voor hem, die haar wensen overtrof
en zo was het samenleven heerlijk, niet grof
waar hun kinderen zorgden voor de zuurstof*

*helaas, nu rusten ze beiden in de achterhof
van het ondertussen vernieuwde kerkhof
gelegen naast de bekende oude neerhof
waar hun kleinkinderen spelen, in de bloemenhof*

Berlaar, mijn dorp

*Berlaar,
aan de Grote Nete
die kronkelende veranderende,
meanderende.*

*Boegbeeld van ons groene dorp
op nog geen steenworp.*

*Berlaar,
mooi dorp
om vast te houden, en te koesteren
zelfs te assepoesteren.*

*Een sprankelende fontein
danst klaterend op het plein.*

*Berlaar,
woonplaats van velen
in kleuren, karakters en aard,
het woord boutade waard.*

*Boutade van cultuur en vermaak
met chocolaatjes in beeldende smaak.*

*Daarom, mijn Berlaar,
kom hier
woon in mijn hart
onverhard.*

*Oase van rust en groen
Net als vroeger en toen.*

Kikkeravond

*Het gras was nog nat
langs het groene tuinpad
een varenblad bewoog
omlaag en omhoog.*

*Op en neer
wel drie keer
ik keek in het rond
en raad wat ik vond*

*Een kikker en die sprong eronder uit
het was dus een grote puit
hij sprong vol ijver
richting vijver.*

*Een vuist groot
ik genoot
en toen verdween hij in het natte groen
om even helemaal, niets te doen*

Frans A. Brocatus

Voorvallen

I

*hoofdschuddend staan de
paarden hun benen gestrekt
in wind en regen*

*zwartbont vee in de
mist de poten laten het
gras los ze zweven*

*ooievaars reigers
staan als uitroptekens stil
in weilandengroen*

*zwaluwen nemen
blauw op sleeptouw trekken
kleur door wolkenwit*

II

*in blauw avondlicht
leggen zij witte woorden
in geslepen glas*

*kale bomen en
verlaten nesten vogels
zijn weer gevlogen*

*een sikkelmaan snijdt
het overtollig zwart weg
sterren lichten op*

III

*tussen sleutelbeen
en heiligbeen haar lichaam
dat aanspoelt en landt*

*tegen haar golven
is hij dijk in het water
nederlanden zij*

*als je spreekt kijk ik
naar jouw ogen ik luister
in jouw handpalmen*

*breekt het wit van het
laken plooien schaduwen
voor ze verdwijnen*

IV

*onder platanen
aan een rond tafeltje wijn
en herfst in Parijs*

*Seine met stenen
die luisteren en water
dat enkel mompelt*

*zoals lijnen elkaar
raken en weer loslaten
als je een hand geeft*

*woorden pakken zich
samen leestekens wachten
zinnen zijn nog ver*

Bob Vincke

Jan Bulsink

boom

*in de droom die rest
nadat alle werkelijkheid
weg is gevallen
staat de boom stoer
vertakt grijpend
gegrond en reikend
in andere richtingen*

*lokt vogels in beeld
zingt herinneringen
maakt het licht milder
voegt zacht groen toe
en klein geklater
daar tussen de dijen
van dit dal*

*dat het water stil ligt
aan de wand vastgeplakt zit
omhoog staat als waterval
valt niet op*

Berlijn – Joods museum

*als de zon verdwijnt
niet de maan beschijnt
als er niets is in de nacht waar je
je op richten kunt
als je geen voeten meer ziet
alleen je zool hoort schuifelen
als jouw handen recht vooruit
muren willen betasten
je hele omgeving
van geuren lijkt vergeven
je loodzwaar denkt te zweven
wankelend omdat je niet
kunt toetsen wat recht staat of omvalt
omdat je de muur als plafond denkt
de vloer waterpas*

*als er niets is
zelfs het niets
er niet meer is
als alles as is
iedereen as is
het nummer op de arm
as is
alles as*

*wil je dan nog
weten waar het was
waar ze zijn de goden
die geboden goed te doen*

getij

*die wonderlijke eenheid
die hier het leven regeert
in alles tastbaar, zichtbaar, hoorbaar
geluiden van zwellend water
het ruisen van golven
het bruisen van branding
droogvallen, weer overstromen
een altijd komen
nooit voorbij*

de herinnering

*gevonden in veen
lijken ze nog jong
niet van gisteren
maar toch ook weer geen eeuwen oud*

*bang ben ik
dat ik je hier weer vind
dat ik je zo tref
na zoveel jaar*

*zal ik je iets zeggen
mag ik het uitleggen
hoe moet ik vertellen
dat alles doorging*

Paula Ceusters

*zacht fluister ik
li-te-ra-tuur
tover
betover
mij
met
pure en aardige
lectuur
kom
blader me om
van voor naar achter
van achter naar voor
lees me
lees me helemaal uit
en sla dan de bladzijden om*

po-la

Dagboektekeningen

afscheid

*dit is afscheid nemen
waarin een zweem van droefheid ligt
een avond waar licht
geen licht meer is
een stationslantaarn toont haar bleek gezicht*

*avondschatuwn vergezellen haar massaal
een vlug bewegende schim die wegglijdt
naar het perron
ze draait zich nog een keer om en werpt
heel even nog een handkus*

*gaat dan vlug
en zoekt de trein van zeven
de conducteur fluit
hij wuift
zij gaat*

po-la

Dagboektekeningen

De ontvoogding van de Kempen

DOOR FRANS DEPEUTER

Met zestien waren ze. Ik heb ze geteld, van de zolder tot de kelder, van de voorplaats tot de ‘moos’ (achterkeuken). In heel ons boerderijtje prijkten zestien beeltenissen van Onze-Lieve-Vrouw. Zelfs onder het afdak van de varkensstal hing een appelsienenkistje met een gipsen Lieve-Vrouwke erin, waar ik elke zomer een krans van blauwe korenbloemen voor vlocht.

Ja, die kapelletjes, daar wemelde het van in Vlaanderland, en vooral in de Kempen. In de drie fusiegemeenten Lichtaart-Tielen-Kasterlee tezamen, telde je er 213 (en daar was dan het beeldje uit onze varkensstal niet bijgeteld). Dat kwam erop neer dat de voorbijganger 213 maal geacht werd ‘Jezus, Maria, Jozef’ of ‘Geloofd zij Jezus Christus’ te prevelen. Alom kwam je ze tegen: zo niet gemetseld als heuse bedehuisjes dan hingen ze in miniatuurvorm tegen een eik of een linde. Of ze behoedden je aan een kruispunt van twee wegen, bij een brug of de splitsing van een veldweg, aan de rand van een bos of zo maar op een straathoek. O ja, die vrome Kempen. Die stille Kempen, vol dokkerende boerenkarren en wikkende molens, vol paarse heuvels en vrome torens. Mijn dorpje, Lichtaart, was daar ongetwijfeld een eminent voorbeeld van.

Van cultuur hadden de Lichtaartenaren amper kaas gegeten. Hun cultuur, dat waren de zeventiende-eeuwse Schuttersgilde van Sint-Sebastiaan en de Kolveniersgilde van Sint-Antonius, die met hun teerfeest een gavotte of mazurka dansten op het dorpsplein. Of het partijtje krulbollen waarmee de boerenzonen hun zondagnamiddagen vulden. Of de beiaards die hun vrolijke klanken door de galmgaten lieten klingelen. Of de bonzende klokken die de gelovigen ter kerke riepen.

De Lichtaartse cultuur, dat was de fanfare ‘Vreugd in Deugd’, die met de *Radetzky* mars door de straten trok en in de parochiezaal een operette of toneelstuk opvoerde: *De Moord van Nijlen*, *In 't Witte Paard*, *Het Dorp der Mirakelen*, *De Gebroeders Kalkoen*, *De Dodelijke Kus*, *Pietje de Landloper*, dat soort dingen. Gemengd mocht uiteraard niet, zodat de vrouwenfiguren allemaal haar op hun benen en een baard in de keel hadden.

Cultuur was er ook met de jaarlijkse bedevaarten naar Scherpenheuvel en Banneux. En met de stichtelijke boeken van het Davidsfonds (o.a. van Stijn Streuvels, André Demedts, Ernest Claes, Gaston Duribreux ...), dat in 1875 onder het motto ‘Godsdienst, Taal, Vaderland’ te Leuven was opgericht als katholieke tegenhanger van het vrijdenkende Willemsfonds en later het socialistische Vermeulenfonds, en dat in 1932 een hoogtepunt bereikte met 74000

leden in 421 afdelingen. Cultuur, dat waren de crochet-avonden. Die in de jaren 30 in Frankrijk ontstane zangwedstrijden voor amateurs waarbij het publiek de deelnemers die vals zongen, elimineerde door ‘crochet’ te roepen, waarna de gebuisde kandidaten van het podium werden gehaald met een haak (crochet). Bij ons was het steevast de zingende haarkapper Louis Baret die in de tot de nok gevulde parochiezalen nieuwe talenten kwam ontdekken, zonder haak evenwel. De cultuur van Lichtaart, dat was *last but not least* Cinema Pax, waar sinds de oprichting in 1948 elke zondagnamiddag en -avond telkens twee langspeelfilms werden

gedraaid: een volwaardige A-film, met stars zoals Clark Gable (*Gejaagd door de Wind*) en Greta Garbo (*Mata Hari*), waaruit de al te langdurige kusfragmenten door de dikke pastoor Smets drastisch met de schaar waren bewerkt zo niet door de jeugd werden weggefloten, en een B-film met mindere acteurs zoals de musicaldanser Dan Dailey en de ‘King of the Cowboys’, Roy Rogers, die de zaal deed daveren wanneer hij op zijn sneeuw witte paard Trigger een tot de strop veroordeelde *outlaw* achternazat in de Rocky Mountains.

En Lichtaartse cultuur was uiteraard ook de ‘boekery’ (bib), die was ondergebracht in een piepklein, bedompt lokaaltje van de jongensschool. Daar zat ’s zondags na de hoogmis onderpastoor Lowieke Lowet erover te waken dat de juiste boeken in de handen kwamen van de juiste lezers. Daarbij volgde Lowieke trouw de ‘Zedelijke Quoting’ van het Katholieke Lectorrepertorium, dat zeven categorieën voorschreef: jeugdlectuur (VI), lectuur voor allen (V), lectuur voor volwassenen en rijpere jeugd (IV), voorbehouden lectuur (III), streng voorbehouden lectuur (II) en verboden lectuur (I). Van categorie II waren er hoogstens een tiental, en die zaten achter glas opgeborgen in een geloken kast en mochten ‘slechts bij uitzondering door welgevormde rijpere lezers’ worden gelezen. Van de radicaal ‘verboden boeken’ van categorie I, die op de pauselijke *Index librorum prohibitorum* stonden en dus absoluut niet mochten worden gelezen, omdat ze door de Rooms-Katholieke Kerk verwerpelijk werden geacht, was uiteraard niks voorhanden. De meeste aldus verdoemden waren ‘zedeloze’ Fransen, zoals

Gide, Balzac, Zola, Sartre, Flaubert en ja, zelfs Alexandre Dumas père zowel als fils. Slechts één Vlaming was ‘opgeklommen’ tot categorie II: Gerard Walschap. Dat was nogal smalletjes, vond aartsbisschop kardinaal Van Roey, die er dan maar een eigen ‘bisschoppelijke’ index aan toevoegde, waar méér Vlamingen op terechtkwamen, zoals Marnix Gijsen, Hugo Claus en uiteraard de socialistische ‘vuilschrijver’ bij uitstek, Louis Paul Boon. Ja, zelfs Felix Timmermans heeft met zijn *Pallieter* op die lijst gefigureerd, tot de Lierenaar erin toestemde zijn boek in een ‘gekuiste’ versie op de markt te brengen.

Maar zie, dan gebeurde er iets in de Kempen. Een contraoffensief als het ware. Vooreerst was er de geboorte van het piratenblad *Heibel*, dat in 1965 boven de doopvont werd gehouden door het triumviraat Frans Deputer, Robin Hannelore en Walter van den Broeck. Dit stoutte blad, dat zich niet stoorde aan pauselijke banvloeken of bisschoppelijke indexen, zou tot ver buiten de Kempen een wolk van cultureel-literair stof doen opwaaien. Na een bewogen geschiedenis van redactionele en intentionele wissels zou het een laatste heropstanding kennen van 2006 tot 2017. In die periode grepen Deputer en Hannelore opnieuw naar de oorspronkelijke bedoelingen van het tijdschrift dat, zoals bij zijn ontstaan, een ongebonden reflex moest geven op het reilen en zeilen van de maatschappij. Verder waren er eind jaren 50 / begin jaren 60 ten onzent ook een paar vreemde vogels neergestreken, die door eerbare lieden met schuine blik werden bekeken. Ene Remy de Pillecyn was van over de Schelde gekomen, ene Edouard Vereycken was uit de Koekenstad overgevlogen, ene Jan Berghmans had Brussel de rug toegekeerd en ene Jan De Buck had zijn Dendermondse nest verlaten. Ze zochten allen hun heil in het Stille Kempenland, dat door hun opvallende aanwezigheid al snel minder stil zou worden. De Lichtaartse Heide was hun uitvalsbasis. Ondanks politieke tegenstellingen werden kunstschilder Remy de Pillecyn, een overtuigde Vlaams-nationalist en beeldhouwer Edouard ‘baron’ Vereycken, een even overtuigde belgicist, niet alleen naaste burens maar ook goede vrienden, ja zelfs gezworen drinkebroers, die elkaar overtroefden met decaliters genuttigd bier.

De Pillecyn en Verreycken waren voorlopers, zeg maar anti-missionarissen, die met hun onorthodoxe voorbeeld de ontkerstening van de streek inzetten. Wat zij met beitel en steen, met penseel en verf deden, zou Berghmans met woord en muziek proberen te doen. Een eigen café met literaire en muzikale avonden en nachten, dat was zijn ultieme droom. Een alternatief cultuurcentrum avant la lettre. En uit die droom ontstond in 1964 te Lichtaart De Verbrande Hoeve, ‘treffpunt voor herders en koningen’. Helaas zou het ‘verbrande’ avontuur niet lang duren. In 1967 werd Berghmans’ droom begraven onder een berg van onbetaalde facturen. Maar in die drie jaar had Jan het toch waargemaakt dat iedereen De Verbrande Hoeve én de bijbehorende, ietwat rare kastelein kende en dat van heinde en ver, ook uit Nederland, ‘herders en koningen’

naar zijn trefpunt kwamen afgezakt.

Ondertussen was Jan de Tweede (De Buck) ten tonele verschenen. Ook hij droomde al een tijdlang van een artistieke kroeg. En die kwam er. Met De Verbrande Hoeve als roekeloos voorbeeld richtte De Buck in de pachthoeve van Hof ter Heide te Lichtaart, op een boogscheut van Berghmans' doening, een etablissement op dat hij Artepik doopte. Deze Jan zou het evenwel langer uithouden dan zijn naamgenoot. Tien jaar heeft De Bucks feest geduurd. Tien jaar boordevol tentoonstellingen, lezingen, jazzconcerten, zang en kleinkunst, mime, poëzie, debatavonden, voordracht, toneel, fanfaremuziek, dans. Van overal kwamen ze aangewaaid: van Londen, Eindhoven, Parijs, Keulen, Amsterdam, Kopenhagen, Stockholm, Zagreb, New York, zelfs van het Brusselse ministerie van Cultuur en van het naburige Sint-Jozef-Olen.

O, er was zoveel te doen in de Kempen in de jaren 60! In plaats van een door God en klein Pierke vergeten gat was het ineens een centrum waar het bruiste van cultureel leven. De artistieke caféhoevetjes schoten er als paddenstoelen uit de grond. In Kasterlee had je Atelier Grafiek van Fons Mertens, de Rommelpot van Mon Martens, de Seven Horses van Mel Turner, en later De Witte Veloo van Karl Wouters. In Retie was er de Seven Arts van Jan Wets, in Wortel de Diept van de gebroers Huet, in Dessel de Mallemuze van Leo Stijven, in Gierle de Burcht ... Voor de eerste maal in de donkere geschiedenis van de Kempen straalde de culturele vrijheidszon over de purperen heide.

De tijd dat 'baron' Marnix Gijsen vanuit zijn ivoren stadstoren meesmuilde: 'Het platteland is de kortste afstand tussen twee steden', was nu wel definitief voorbij. Er was een omgekeerde beweging ontstaan: van uit de stad kwamen de 'culturalisten' in steeds groteren getale, en vooral in de weekends, naar de Kempen afgezakt. Van de zestien Lieve-Vrouwkes die mijn geboortehuis gewijd hadden, was na de dood van mijn ouders alras niets meer terug te vinden. Integendeel zelfs: de ontkerstening sloeg zo brutaal toe dat in het boerderijtje zelfs een parenclub werd ingericht, de 'Max Follies', waarin naar hartenlust kon worden geswingd, gevrijd, gebeft, gesandwicht en gekinkt. Maar ach, misschien zal ook dat wel deel uitmaken van de 'culturele evolutie' van de Kempen. Met 'cultuur' weet je maar nooit.

Nota

Wie het fijne wenst te weten over de Kempische ontvoogding van de jaren 1960, vindt de hele dolle geschiedenis van de Jannen en het artistieke tuig dat bij nacht en ontij in hun kroegen tot leven kwam, terug in het boek van Karl Wouters, *Lichtaart, centrum van kunst en cultuur in de roerige jaren '60*.

Dit rijkelijk geïllustreerde werk, dat door Berghmans Uitgevers werd uitgegeven, bevat een schat aan informatie zowel over de 'grande histoire' als over de 'petite histoire' van kunst en cultuur in de Kempen.

Francis De Preter

Dagboekteksten

Op weg naar Mispeldonk

Met de fiets kun je plaatsen bereiken die witte vlekken zijn op de kaart, zelfs op die van de verbeelding. Want fantastische plaatsen bestaan ook in de werkelijkheid. Zo weet je nooit wat er achter een dorp als Bonheiden verborgen ligt. Sla je daar lukraak een aardeweg in, dan weet je na tien minuten niet meer waar je bent; je oriëntatie slaat tilt, alle referentiepunten zijn zoek en je hebt niemand meer als gids tenzij de zon en de kruidige hitte van de zomer. Weiden, velden en bosranden gaan in elkaar over; vergezichten vermenigvuldigen zich, zandige paden, met kiezel berijdbaar gemaakt, slingeren zich eindeloos verder. De wereld schijnt hier onbewoond, tot je opeens een mensenpaar ziet dat iets raars doet: ze klauteren over een omheining van prikkeldraad (het zijn een boer en een boerin), ze rapen daar keien en halve bakstenen op en gooien die over de draad op de weg.

Je rijdt snel tussen al die vallende stenen door om niet in de wielen te worden getroffen. Je durft niet omkijken. Maar je hebt de oude boerin goed gezien, met gebloemde rok en hoofddoek, ze lijkt wel uit een Russisch sprookje te komen. Tweehonderd meter verder staat een oude kasteelhoeve midden in het veld. Een windhaan op de schoorsteen beweegt niet. De schuurpoort (dienstdoende als garage) staat wijd open, maar er is geen kat te bespeuren, niet eens een kip. Ik moet me van eeuw vergist hebben; hier is de nieuwe tijd door het verleden opgeslokt. Alleen een niet meer zo jong automodel vertelt mij dat ik in mijn eigen tijd leef, al loopt die tijd hier ver achter op de kalender. Ik keer mijn fiets, want Mispeldonk – zo staat er op een plaatje naast de poort – is hier ongeveer het einde van de wereld. Terug bij de weide met de stenen gekomen, ben ik het spoor van het boerenpaar bijster. Ik kijk rond, rijd even verder, maar ik zie niemand. Ze zijn even gauw verzwonden als ze opgedaagd zijn. Zie ik ze in de verte niet bewegen tussen de distels? Als ik naderbij kom, blijkt het een koppel fazanten te zijn.

[dinsdag 2 augustus 1994]

Poëzie in orgelmuziek

Hoe komt het dat ik al niet veel eerder heb gehoord dat er zoveel poëzie zit in orgelmuziek? Wat een dichter nauwelijks kan uitdrukken met de taal klinkt in vier of vijf maten van een oude toccata, prelude, fantasia of een koraalvoorspel nagenoeg volmaakt. Het doet er weinig toe wie deze dingen schreef; er zijn tientallen namen om te onthouden en evenveel om te vergeten, maar erachter

verschuilen zich zeer gevoelige kunstenaars. Grote poëzie in kleine werken, van vaak onbekende meesters.

Het is mij een raadsel waarom die orgelwerken uit de renaissance, barok of moderne tijd mij zo sterk aanspreken. Hevige luidruchtige of stormachtige emoties zijn er niet aanwezig. Geen hedendaagse kramptoestanden, geen huilerig sentiment, geen opstandige geluiden, geen schaamteloze erotiek. Niets van wat de wereld thans zo beroert. Niets van de valse pathos van het ogenblik. In de (oude) orgelmuziek zitten de zuiverste gevoelens van de oprechte mens: religieuze eerbied, liefdesvertedering, bewondering van het schone in mens en natuur. Een aanschouwen door meditatie, smeekbeden om vertroosting, een intieme omgang met onvergankelijke bijbelteksten, met de kosmos. Soms heel persoonlijke lyriek, soms heel uitbundige ‘Musizierfreude’.

Er is wellicht geen enkel instrument dat onze gevoelens op zo’n hoog en sacraal plan kan tillen dan het orgel. Het kan niet zuchten, kreunen of gillen zoals bijvoorbeeld de viool, maar dat wordt gecompenseerd door de ruimtelijkheid, door het coloriet van de registratie, van fluwelen fluittonen en kosmisch geruis tot hemelbestormende Oordeelstuba’s. Er is geen enkel solo-instrument dat zo’n sfeer kan scheppen als het orgel, dat in staat is je boven de dagelijkse werkelijkheid uit te tillen, dat je zo dicht bij de ‘harmonie der sferen’ brengt. Maar het orgel is ook in staat menselijke gevoelens heel pregnant te vertolken; luister maar eens naar de *Berceuse* van Louis Vierne (1870-1937) om de verpletterende melancholie ervan te ondergaan!

Maar hoe schrijnend sommige emoties ook worden vertolkt, op het orgel worden ze altijd gesublimeerd, als het ware verheven naar een hoger plan, als een louterende offergave aan de Schepper.

[woensdag 7 augustus 1994]

Deugnieten en braven

Mijn oom pastoor zaliger deelde de mensen in twee categorieën in: de ‘deugnieten’ en de ‘braven’. Kwaad doen was voor hem ‘deugnietierij’ en braafheid stond gelijk met deugdzaamheid.

Hij beschouwde zijn Kempische zielen als kinderen, die niet altijd goed beseften wat ze deden en als het wél beseften, dan waren het in zijn ogen pas echte zondaars. Als kind klonk dat ‘deugnietierij’ mij nogal vergoelijkend in de oren, maar zo begreep hij het niet. Voor mijn oom betekende dat hebzucht, diefstal, onkuisheid en het omzeilen van de wetten. Voorwaar geen dagelijkse zonden!

Vandaag de dag zou ik de mensen niet meer durven indelen in deugnieten en braven. In onze overbevolkte wereld met zijn gapende kloof tussen arm en rijk, Noord en Zuid en West en Oost, zijn er volgens mij alleen nog deugnieten. Zij die stikken in de luxe en daarvan niets gunnen aan de sukkelaars en zij die stelen, oproer maken en moorden en branden om een kruimel van die welvaart te pakken te krijgen. Het zijn allemaal deugnieten. Wie zijn dan nog de braven?

Zij die in God geloven? Het zijn witte raven en raven zijn ook rovers.
Haat en wraak regeren de wereld. En zeggen dat mijn oom pastoor na 50 jaar herderschap niet eens een graf kreeg van het gemeentebestuur. In hun ogen was hij een 'deugniet', die te veel macht naar zich toe trok in die kleine gemeenschap van Heide. Hij stierf als banneling en werd ver van zijn parochie begraven. Op zijn sterfbed werd hij door nonnen bespied die geld hadden geroken. Ze verwachtten een gulle gift voor hun klooster ... Hij had dat geld (geen sommen om te onthouden!) net op tijd overgemaakt aan zijn 'brave' broers, zusters en naaste familie. Enkelen van die familieleden zijn hem op zijn sterfbed komen dankzeggen.

Hij was een priester van het oude stempel, autoritair maar genietend van het leven, met een open oog voor alles, maar het tijdelijke strikt gescheiden houdend van het eeuwige.

[woensdag 10 augustus 1994]

Latemse schilders

*Valerius de Saedeleer waakt
over landschappen die sneeuwen,
avonden in zijn doeken te slapen gelegd.*

*Vierkant zit Constant Permeke
in zijn kermispak,
metselt zijn woede in boertige huizen.*

*In zijn kamers spookt Frits Van den Berghe
met duistere verven, verslikt zich
in zijn huiver, een opgejaagd dier.*

*Van de Woestijne,
– schilderend alwijze heiligen –
die gouden oogsten wint van ogentroost.*

*Geen vleierende schilders aan de Leie,
maar diepgeworteld heimwee,
geurgemengde penselen, palet
met gloedvolle kleuren,
druipende doeken en canvas
met winters en zomers van lood.*

Oude landelijke kapel

*Zie: daar liggen voor het zijaltaar
onder tegels, vaag gebeiteld, schedels
met grote gaten, ogen die niet zien
en holten in de oren die niet horen;*

*zij zijn verloren voor de melodieën,
doof voor de lofzang die verheven golfde
boven in de kruisgewelven
en nog kleeft aan de vensterbogen.*

*Met gekruiste armen in hun graf
luisteren zij, berustend, naar het zwijgen
van het koor, naar de galmen
van het ruimtelijke orgelpunt.*

*Niemand beroert alsnog de tongen,
geen toestel bloemleest hun verhaal
in dit van god verlaten godsgebouw.*

Exit zomertijd

*Grijs hangen de bladeren,
moegedragen wolken
verliezen langzaam hoogte.
Een leeggevreten meidoorn
likt de regen,
de aan de kant geschoven zomerdagen
stremmen als uitgewrongen dweilen
het stroeve baanverkeer.*

*Ver van hier ligt
het warme land Oz,
de zeer intieme ets
met hoeven, droomvalleien,
bos en bitterzoete kruiden.*

*Het dagboek van een ontheemde
ligt vol uitgeomde tekens
in het gras.*

Gasthof ‘De Keizer’ in Wechelderzande

DOOR ROSETTE DILLEN

‘Wechelderzande’ klinkt bij vele niet-Kempenaars zoals Appelterre-Eichem voor niet-Oost-Vlamingen klinkt. Zij die het wel kennen, noemen één naam ‘De Keizer’ als samenvatting voor het hele dorp, het visitekaartje!

Het is dan ook een van de oudste gebouwen van het dorp. Het oudste gebouw ‘Den Hert’ (P.P.1603 ankers op de gevel verwijzen naar Peter Proost), het kasteeltje ‘Hof d’ Intere’, gebouwd door zijn intussen in de adel verheven zoon Johan de Proost dateert uit 1649. Hoe oud De Keizer is, weten we niet exact, maar het was in het begin eigendom van de Proost. Bij een verkoop in 1669 van een *pannenhuis* is er een vaag vermoeden dat het over De Keizer gaat, maar in 1730 valt voor de eerste keer de naam: *heeft te pande gestelt seker huys, stalle, brouwerije ende schuere gelegen aen de kerck alhier genaempt den keyzer.*¹

In 1756 is er sprake dat men er ‘den noenmael’ kon gebruiken. Dus heeft De Keizer het brevet behaald van meer dan 250 jaar eethuis!

Het gebouw werd geregeld vererfd en verkocht tot het in 1871 in handen kwam van Hiëronymus Verlooy en zijn vrouw Angelina Heylen. Zij woonden al enige jaren in deze hoeve en *wel gekalandeerde herberg* samen met hun enige dochter Philomena. In 1873 trouwde die met een rasechte Wechelaar Cesar Smans en stilaan werd De Keizer een begrip, vooral in het kunstenaarsmilieu. Maar steeds bleef deze locatie in de eerste plaats **een afspanning**, zoals het altijd al was geweest. Achter het huis waren stallingen voorzien voor de paarden met ruiven vol hooi. Er stonden troggen en drinkbakken vooraan de gevel, waar de passanten hun dier vastlegden met een touw aan ringen, ingemetseld in de gevel. Pakken, zakken en balen stonden in de gelagzaal opgestapeld in een gezellige rommeligheid.

De Keizer (wit) vóór 1880
(foto collectie auteur)

De Keizer was ook een **ontmoetingsplaats** voor vele mensen. Het verenigingsleven dat de eentonigheid van het dagelijks leven wat doorbrak, had er zijn standplaats o.a. de zangvereniging. De fanfare ontstond er in 1923 uit de ter ziele gegane zangvereniging. Ook de Sint-Sebastiaansschuttersgilde was er gevestigd. De Keizer was een plaats van nieuws, amusement en vertier. Ook kaart- en lottospel, ringspel en vogelpik, politieke onderonsjes waren er dagelijks mee te maken. Er was in het dorp geen alternatief: gelegen naast de ingang van de kerk (toen), mooie dochters Smans, ruime gelagzaal met haard!

De Keizer was ook het **trefpunt voor de dokter**. In tijden zonder telefoon, geen auto's, geen openbaar vervoer ging de Wechelse bevolking meedelen in De Keizer waar er iemand ernstig ziek was en er een dokter werd gevraagd. De Lilse dokter Emile Goetschalckx (1859-1923) kwam tweemaal per week informeren. Hij liet zich vervoeren met paard en koetsje, later per auto of hij kwam per fiets. Hij was een der eersten, die men in het dorp per fiets zag, *een stalen ros* zoals men het nog noemde. Menig weddenschappen zijn zijn erover afgesloten of men erop recht kon blijven.

Maar De Keizer is ook bekend geworden als **trefpunt voor schilders**. A.J. Heymans (1839-1921)² kende het dorp. Zijn moeder was uit het dorp afkomstig en zoals het in elk gezin met meer meisjes in het arme dorp gebruikelijk was, ging ze *dienen in 't stad*, Antwerpen. Daar huwde ze en bleef er. Doordat Heymans' vader jong stierf, kwam hij 's zomers bij zijn oom inwonen, rechtover De Keizer. Zijn oom was ook burgemeester. Zo maakte de kleine Adrien Joseph, toen waarschijnlijk nog luisterend naar de naam Jaan, kennis met Wechel. Het simpele leven hier beviel hem niet. Het geleet niet op wat zijn moeder erover vertelde, die zich liet leiden door melancholie. Het dorp leek hem troosteloos, de dennen zegden hem absoluut niets, er waren geen bloemen en de heide kleurde meer vaal en grijs dan paars. Alles was er primitief, geen enkele verharde weg, geen huis met een verdieping, geen winkels (iedereen voorzag in eigen behoeften).

Als volwassene, na een schildersopleiding te hebben genoten (even Antwerpse Academie, waar hij wars van was, Barbizon en het pleinairisme, ...) was hij het stille dorp zo goed als vergeten. Hij zocht de natuur op in de Kalmthoutse heide en ontmoette er gelijkgezinden, vrienden voor het leven: I. Meyers, F. Crabeels, J. Rosseels, Th. Baron e.a., maar toen de drukte er toenam door de treinverbinding Antwerpen-Rotterdam dacht hij opnieuw aan het stille Wechel.

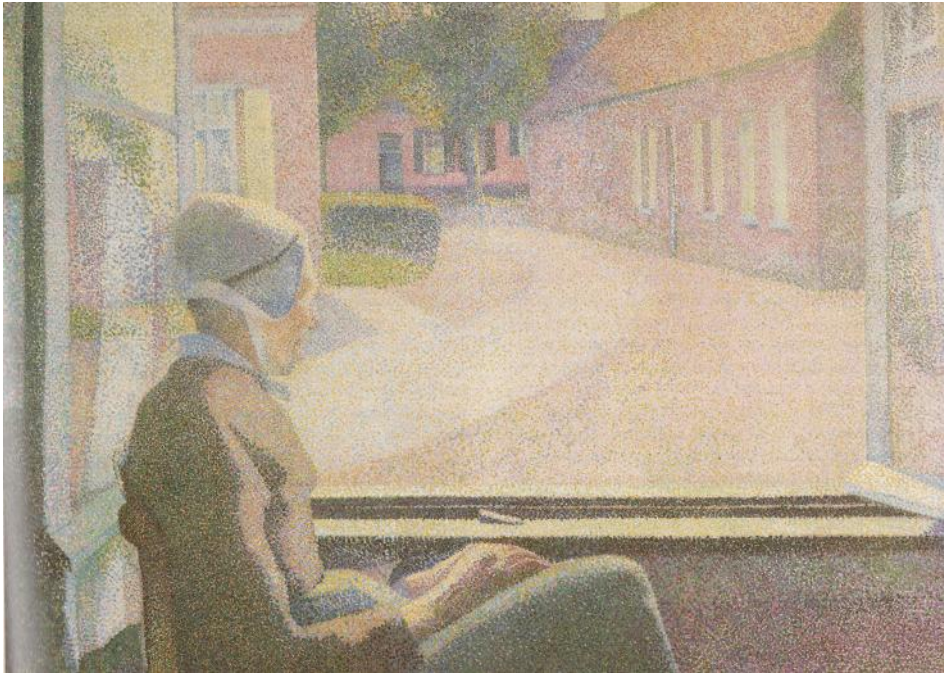
A.J. Heymans met zijn vrouw Angelina Terdie, dochters Alice en Renée, getrouwd met Alfred Haeledine, en kleinzoon Willy (foto collectie auteur)

De Keizer na de verbouwing. Kruisje boven het raam was de kamer waar Henri van de Velde vier jaar verbleef. (foto collectie auteur)

Hij trok er met zijn jonge vrouw en pas gesticht gezin naartoe, waar hij via voorpraak van zijn oom kon inwonen bij een boer op het gehucht Moereind. Er was in die periode een grote woningnood. Zijn vrouw trok wanneer ze zwanger was drie maanden voor de geboorte van het kind naar haar moeder in Brussel. Geen dokter, geen ziekenhuis en heel veel vrouwen, die hier stierven in het kinderbed, dat waren geen vooruitzichten! Toen de vrouw van zijn vriend F. Crabeels ziek werd, porde Heymans hem aan ook bij die boerenmensen te komen wonen: gezonde lucht, rust en de heide, die tot aan de achterdeur reikte. Een echt schildersparadijs! Vier jaar lang woonde men met drie gezinnen in één hoeve. Heymans en Crabeels drongen in De Keizer aan om hun woning te verbouwen en een atelier voor hen te voorzien. Tevens zouden hun vrienden/schilders hier kunnen logeren. Cesar en Fille Smans gingen op de vraag in en er kwam een verdieping op het huis en een atelier met groot raam op het noorden! Heymans is er steeds blijven schilderen, had geen eigen atelier in zijn huis!

Heymans trok meer en meer jonge schilders naar hier, hij werd voor velen een voorbeeldfiguur. Ze logeerden in deze kunstenaarsherberg, zo een beetje conform 'Auberge Ganne' in Barbizon, maar in vergelijking met de schilderoorden zoals Genk, Kalmthout, Mol is de kolonie in Wechelderzande klein gebleven. Het dorp was *alleen bereikbaar via een zandweg*³ maar zoals Jan Brokken schrijft *Gasthof De Keizer werd het nieuwe Spaander*⁴ en werd voor het eerst wat ontsloten door de tram in 1907. Heymans was er tegen gekant. Hij dacht dat het dorp zou verknoeid worden door een toeloop van stedelingen. Hij wilde alles behouden zoals het was: *de trage gang van de seizoenen, de kleine bedrijvigheid van rustige mensen. Er was nog heide, de bossen strekten zich uren ver uit en het landschap van vennen en poelen was nog ongeschonden. De bevolking was nog van de oude stempel, zoals de volksmond zegt.* (Emiel Van Hemeldonck)

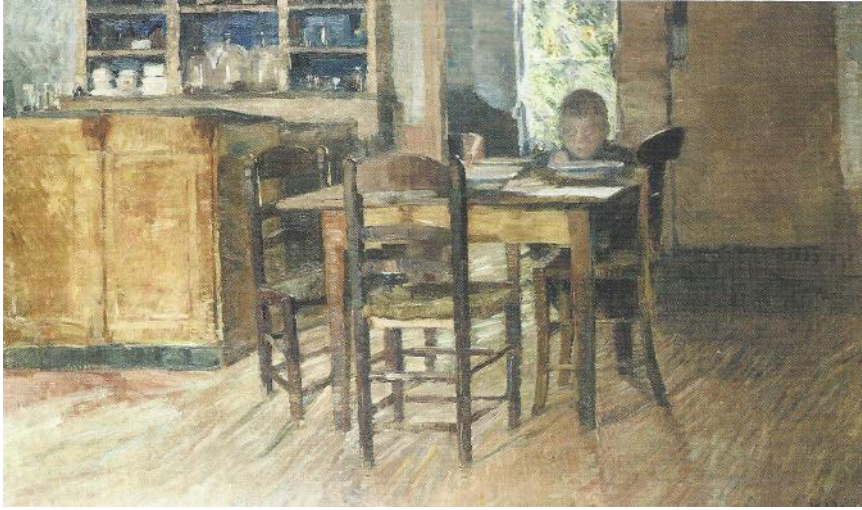
Henri van de Velde, *Vrouw bij het raam* – 1889, olieverf op doek 111,5 x 125,5 cm, collectie Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen

De bekendste schilder van de Wechelse schilderskolonie is ongetwijfeld Henri van de Velde, die ontgoocheld over zijn bezoek aan Barbizon⁵ hier op een dag aankwam met Emile Claus, die hem in contact zou brengen met nog een echt ‘Barbizon’. Van de Velde bleef hier vier jaar wonen. Het simpele leven beviel hem. Het bekendste werk schilderde hij vanuit zijn kamer op de eerste verdieping. De moeder van Fille poseerde aan het raam met zicht op de dorpsstraat.

In *Het interieur van de Keizer* is het hun zevenjarige Emile afgebeeld, die in de gelagzaal aan tafel zit. In de weekdagen werd een dorpscafé weinig bezocht en gebruikte men ze als woonruimte.

De laatste schilder in De Keizer was Frans Van Giel (1892-1975), die in 1931 in dit dorp een huis bouwde zoals ook Heymans, Crabeels en Rosseels deden in de negentiende eeuw.

Dertig jaar geleden werd De Keizer grondig gerenoveerd. Het plafond van de gelagzaal werd verhoogd zodat de ramen van de bovenverdieping nu tot op de vloer komen. Jammer is dat ook het atelier volledig is ontmanteld. Er bleef niets gespaard. De tijden waren nog anders. Een werkgroep heeft fel ‘strijd geleverd’⁶ om de buitenkant met atelier raam te behouden, hetgeen gelukt is.

Henri van de Velde, *Het interieur van De Keizer* – 1887, olieverf op doek 74 x 120 cm, particuliere collectie

De Keizer heeft naam en faam verworven:

- de huisgenoten figureren op de doeken van beroemde schilders, o.a. bij die van Henri van de Velde;
- het is decor van de roman *Dientje Goris* (Jozef Simons) met vermoedelijk dochter Leontien als Dientje;
- het atelier van De Keizer is waarschijnlijk de locatie waar Henri van de Velde geschilderd werd door Leon Abry in 1897;
- de tuin van De Keizer grenzend aan Heymans eigen tuin (1881-1946), is dikwijls geschilderd door A.J. Heymans;
- de huisraad van Fille was onderwerp op tal van doeken, o.a. *Stilleven met fruitschaal* (1886-1888) (Volgens haar vergaten ze de spullen meestal terug te brengen, maar ze vond het niet eens erg. Zoveel hield ze van ‘haar’ schilders.);
- het werd als gebouw geschilderd door Frans Van Giel in zijn werk *De Processie in Wechelderzande*.

De Keizer, een historische plek!

Noten

1 G.A. Wechelderzande, *Register van renten, 1721-1781*, boek nr. 10

2 Andrée Corvol, A.J. Heymans, *vader van het Belgisch impressionisme*

3 Jan Brokken, *De ontdekking van Holland*, Amsterdam 2024

4 Het kunstzinnig Hotel Spaander in Volendam

5 Van de Velde komt wel 25 jaar na Heymans in Barbizon. Het werd overspoeld door toeristen en schilders.

6 Heemkundige kring ‘Norbert de Vrijter’ Lille/Wechelderzande/Gierle/Poederlee was de drijfveer tot deze actie.

Heimwee naar Vlaanderen

DOOR BOB DUIJVESTIJN

Mijn vrouw Hilda – onder de naam Hilda Schalck lid van de VKS – is afkomstig uit België, meer specifiek uit het Oost-Vlaamse Gent. Toen wij pas getrouwd waren en in Hilvarenbeek gingen wonen, had ze veel heimwee. Weliswaar woonden we niet in Holland, maar in Noord-Brabant, maar ook Noord-Brabant is geen Vlaanderen, vond Hilda, en Hilvarenbeek geen Gent. In Hilvarenbeek vonden we onze eerste woning, niet ver van de grens met België, helaas voor haar aan de verkeerde kant van die grens.

Omdat destijds de Belgische onderwijsdiploma's in Nederland niet rechtsgeldig waren – in België gold hetzelfde voor Nederlandse diploma's – had zij de eerste maanden van ons huwelijk geen werk, en zodoende waren voor haar de dagen lang en *langweilig*. Bovendien, ze kende haast niemand, en die ze wel kende, verstond ze niet, en anderen haar niet. Zo is het haar overkomen dat ze bij de slager op de vraag 'En mevrouwtje, wat mag het zijn?' antwoordde: 'Een kwartje kilo gekapt.' De

lezer begrijpt het vervolg: onverrichter zake verliet ze de winkel.

Die avond aten we vegetarisch.

Geen wonder dat Hilda heimwee had, heimwee naar haar *heimat*.

We gingen daarom bijna ieder weekend naar Gent, dat was een lange reis over hobbelige, door het toenemende vrachtverkeer kapot gereden steenwegen, in een waggelend lelijk eendje, dat in Vlaanderen 2PK'tje genoemd wordt.

Toen Hilda in verwachting was

van onze oudste dochter, kon ze geen lange reizen meer maken, en zeker niet in onze auto. We gingen dus niet meer ieder weekend naar haar ouders. Natuurlijk was ze heel blij met het kindje dat ze ging krijgen, toch behield ze haar heimwee en die heimwee werd er, naarmate haar buik dikker werd, niet minder om. Als ik gedurende de week naar mijn werk ging, voelde Hilda zich nog meer alleen. Thuisgekomen van het werk, kon ik vaak zien dat ze gehuild had, vooral als ze haar moeder lang aan de telefoon had gehad.

Ik was in die tijd bijzonder lief voor Hilda, dat zal iedereen begrijpen. Als ze mij vroeg om iets voor haar te doen, had ik het al gedaan voordat ze het vraagteken geplaatst had. Op zekere dag vroeg ze mij om in Poppel, vlak over de grens, bloedworst te kopen, zwarte bloedworst. ‘Die is bij ons zoveel lekkerder dan in Nederland,’ zei ze. Die bloedworst zou haar het gevoel geven, toch nog een beetje thuis te zijn. En zo ging ik die dag op de fiets door het bos naar Poppel. Omdat ze haar vaderland erg miste, had Hilda mij ook gevraagd om van over de grens wat aarde mee te brengen; ‘gewoon uit de vrije natuur,’ voegde ze eraan toe. ‘Gebruik daarvoor dit zakje’, zei ze. Het was van stevig papier. Natuurlijk beloofde ik om te doen wat mij gevraagd was en stak het papier in mijn jaszak. Heel trots kwam ik een uurtje later met de bloedworst thuis, goed ingepakt in vetvrij papier. Maar net toen ik mijn fiets in het schuurtje wilde zetten en in mijn jas naar de sleutel zocht, vond ik: ...? Verhip! Stom van mij! Ik zou uit België wat zand meebrengen. Helemaal vergeten! Wat te doen? Vanuit het huis klonk Chopin. Gelukkig! Als Hilda Chopin speelt, ziet en hoort ze niets en niemand. Snel pakte ik uit het schuurtje een schep, keek rond en zag achteraan in ons tuintje, rechts van de stokroos een open plek. Daar schepte ik wat zand en stopte dat in de papieren zak die Hilda mij had meegegeven. Toen ik de keuken-deur opendeed, zweeg Chopin. Hilda stormde de keuken in en omhelsde mij. Ik gaf haar een zoen en de worst. In de andere hand hield ik het papieren zakje omhoog. Wat was ze blij, blij met de bloedworst en nog blijer met het stukje Vlaanderen dat ik had meegebracht. ‘Wat ben je een lieverd,’ zei ze. ‘Kom, we gaan hiervoor een mooi plekje zoeken.’ En ze nam mij mee naar buiten en zag achteraan in het tuintje, rechts van de stokroos een gat. ‘Als je die aarde nu in dat gat doet,’ zei ze, ‘dan is er geen gat meer en krijg ik hier zeker *goeien aord*.’ En dansend ging ze naar binnen om de bloedworst te bakken.

Jo Gisekin

Gedichten bij werken van Jakob Smits

Boby met wandelstok

*In de kamer waar wij wonen vroeger naar later
staan ogen te kijk, glas spiegelt het gewicht
van dit kind*

*zijn vader
heeft hem met tederheid bedacht mondjesmaat
verf geëtaled op beide wangen kleurvast om jaren
te bewandelen met zachte voeten binnen de bakens
van dit geschilderde bestaan*

verwachting omgordt de stok

*in het aprilse licht schijnt hij verdroomd
geur van dennenhars waait hem aan, vogels
roodborstig en pimpelend als mezen bezetten
het dorp sparren rekken hun lijven fluitenkruid
en gloeiende brem: staketsel in zand*

*hier is hij thuis
verzegeld aan de wand.*

De boerin

*Ze staat op vaste grond schouders uit
de noot gewerkt de mond vergrendeld*

*haar dag is vroeg tot laat, haar plek koeien
op het veld schapen het gewoonste gerief
zichtbaar tussen klaver en wilde gagel*

*hooi en biet geuren als muziek in hoge tonen
nog vóór de avondval herschikt ze stal en
schuur ze deelt zichzelf alle lakens uit*

*haar hoofd is kweuling
geen kind in haar geheugen
afgestompte vingers missen innigheid
en hartstocht die werd uitgegomd*

*met gebroken ogen wordt ze oud
aan de eindstreep van haar leven had ik
graag haar lenden omgord*

*één zomer lang haar zitbank
haar rust over dagelijkse dingen*

*haar voetnoot in een spraakloos moment
te boek gesteld.*

Portret van een meisje

*Vierkant zit ze te kijk een zondagochtend
op wacht
het witte keurslijf waaert uit: somptueus het
schutsel voor te naakte beentjes*

*soms een klein gebaar van wimpers die het
middaglicht versmoren, handjes grijpen niet
de mond verzwijgt de klanken*

*ze is niet van dit heden
haar blik is vergezicht*

*blauwe schoentjes barsten uit in kleur, de verf
met passie uitgesmeerd sneeuw wit haar gaaf
bestaan het glittert tegen zwart behang*

*hoe kan ze weten dat de dichter zijn
woorden wikt*

haar verdoken luister begeert?

Intiem gesprek

*Die middag op de bank
voor haar een glimp gelukzaligheid
de wind zo tegendraads is weerloos
en elk gerucht verkwijnt*

*hier luistert stilte
naar de tijd die weegt*

*hij plooit naar haar met ogen wijd de
hand vereelt van jaren tast naar tederheid
en sleet van rimpels in de hals*

*ze houdt haar schoot bijeen: er speelt
iets feestelijks in haar, de hemel kleurt
met gouden glinsters het hart versmelt*

*meerstemmigheid van ongesproken woorden
vloeit uit in een harmonisch contrapunt
een steenworp ver: vooruitzicht op ontknoping?*

hoe kunnen ze elkaar begeren.

Onverwachte ontmoeting met Ludo Simons

DOOR JAN-MODEST GORIS

Op zondag 29 oktober 1961 trof ik Ludo Simons totaal onverwacht aan voor de rustieke oud-Kempische herberg ‘Het Molenhuis’ op de Poederleeseweg te Herentals. Ter nagedachtenis van de gerenommeerde ‘Vlaamse’ musicus Jef Van Hoof werd op die dag aan de voorgevel van die landelijke gelegenheid een gedenksteen onthuld. Het was een initiatief van de nimmer versagende Vlaams-Kempische cultuurpromotor dr. Jozef Laureys. Toondichter Jef Van Hoof had bij maalter Lievens op de Watervoort in juni-juli 1916 de opera *Meivuur* gecomponeerd; hij gebruikte daarvoor het gelijknamige drama van Pol de Mont. Ook had Jef Van Hoof de Kempische landjuwelen (1937 e.v.) van dr. Jozef Laureys met zijn blaasorkest beziel.

Tot op die oktoberdag van 1961 had ik echter over Het Molenhuis nog nooit (iets) gehoord. Dat etablissement was nochtans een gouden parel, een uniek pronkstuk in ons arcadisch Kempenland – en dan nog wel een van 24 karaat. In die zin kan men een dergelijke Kempische herberg ongetwijfeld nog het best typeren als ‘een van oudsher bestaand trefpunt en pleisterplaats van en voor herders en koningen’. Maar het vraagstuk in dat verband luidt: ‘Waar kan men op de dag van heden in onze Kempen nog ergens stuiten op zo’n schilderachtige gelegenheid met zulke diepe wortels in het verleden als Het Molenhuis in Herentals?’ Teneinde die ‘droomherberg’ te vinden ondernam ik op de zonovergoten laatste oktoberzondag van 1961 een

Gedenksteen *Meivuur* aan Het Molenhuis te Herentals, onthuld door dr. Jozef Laureys op 29 oktober 1961 (foto © Marc Dielens 2024)

Het Molenhuis, Poederleeseweg 147, Herentals (foto © Marc Dielens 2024)

zoektocht. Die speurtocht werd een moeizaam zoeken; hij vertoonde meer dan een gelijkenis met de moeilijkheden en de obstakels uit de opsporingstochten van een middeleeuwse ‘queeste’. Gelukkig arriveerde ik nog net op tijd om de onthulling van de gedenksteen te kunnen meemaken. Om alles goed te kunnen volgen posteerde ik me voor de toegangsdeur van Het Molenhuis. Even later begon dr. Jozef Laureys zijn initiatief toe te lichten. Hij vertelde dat Jef Van Hoof in heel de wereld erkenning en waardering had genoten. Alleen het eigen land weet een groot kunstenaar van het formaat van Jef Van Hoof niet naar waarde te schatten en miskent het zelfs.

Ludo Simons (foto © Peter Thoben 2024)

verbaasd. Enkele jaren later zou ik op de bijeenkomsten van de Vereniging van Kempische Schrijvers waarvan ik in 1966 als lid werd aangenomen, Ludo Simons van naderbij leren kennen. En wij zijn Kempische vrienden geworden.¹

Terwijl ik nog volop aan 't bekomen was van de emotie van 'mijn ontdekking' viel mijn oog eensklaps op Ludo Simons. Alhoewel wij tot dusver met elkaar nog geen woord gewisseld hadden, herkende Ludo Simons mij ook meteen als 'een student van Leuven'. Hij keek me toen indringend aan. Het kan niet anders dan dat Ludo Simons zich afvroeg: 'Wat heeft die student ertoe bewogen om hier naartoe te komen?'

Over deze onverwachte ontmoeting waren we beiden ongetwijfeld even

Noot

1 Ludo Simons (Turnhout 1939) is emeritus hoogleraar Boek- en bibliotheekwetenschap aan de KU Leuven en lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen en Kunsten. Hij was conservator van het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven – het huidige Letterenhuis – te Antwerpen, directeur van de Antwerpse Stadsbibliotheek – de huidige Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience – en hoofdbibliothecaris van de Universiteit Antwerpen. Hij promoveerde in de Germaanse filologie bij Albert Westerlinck

en schreef een aantal boeken over literatuur en cultuurgeschiedenis.

Voor zijn tweedelige *Geschiedenis van de uitgeverij in Vlaanderen* (Lannoo 1984-1987), waarvan *Het Boek in Vlaanderen sinds 1800. Een Cultuurgeschiedenis* (Tielt 2013), een geheel nieuwe en tot 2012 bijgewerkte uitgave is, werd hij bekroond met het Gulden Boek van de Vereniging ter Bevordering van het Vlaamse Boekwezen, de August Beernaertprijs van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren en de Prijs van de provincie voor de monografie *Het Boek in Vlaanderen*.

Kunstschilder Frans Proost en *Baas Gansendonck* te Kalmthout

DOOR LIEVEN GORISSEN

Baas Gansendonck van Conscience

Met zijn *Baas Gansendonck* uit 1850, schiep Hendrik Conscience (Antwerpen 1812-1883 Elsene) een bijna legendarische figuur, en de verpersoonlijking van het gezegde dat hij boven het eerste hoofdstuk plaatste: *Als niet komt tot iet, / Dan kent iet zich zelve niet*. In zijn inleiding, *Herinnering* genoemd, schreef hij: *In een dorp tusschen Hoogstraten en Calmpthout, in de Antwerpsche Kempen, woonde Peer Gansendonck, de baas uit de afspanning de Sint-Sebastiaan. Ik heb hem gekend na 1830, toen ik soldaat was*. Hij vervolgde dat die in opstand kwam tegen de burgemeester, omdat hij geen officieren mocht herbergen maar enkel *den sergeant-majoor, uwen ootmoedigen dienaar*. Nu weten wij dat Conscience heel die periode in de regio van Oostmalle, Turnhout, Balen, Geel en Mol vertoefde, en pas in 1833 sergeant-majoor werd. Belangrijk echter is te weten dat Conscience, als hulponderwijzer, een vriendschapsband aanknoopte met zijn leerling Karel Van Geert, en dat hij in moeilijke tijden, na de publicatie van zijn *In 't Wonderjaar*, in 1837 zijn toevlucht zocht bij de ouders Van Geert, en daarna zelfs een tijdje werkzaam was in hun boomkwekerij. Van Geert werd de grondlegger van het bekende arboretum te Kalmthout-Heuvel.

Baas Gansendonck van Achterbroek-Kalmthout

Heemkundige Alfons Tireliren (1906-1981) noemde in zijn studie Achterbroek niet voor niets *opstandig dorp*. Inderdaad zorgde het Kalmthoutse gehucht gedurende de periode 1861-1885 voor heel wat revoltes. Er waren de strijd voor een eigen kerk en de ongelukkige schoolstrijd (1879-1884), die de dorpsgemeenschap van 796 zielen in 135 gezinnen in 1867 splitste in *geuzen en jappen*. 55 gezinnen hoorden tot Wuustwezel en 80 tot Kalmthout. Zij waren noch gehecht aan Kalmthout, noch aan Wuustwezel, en nog het liefst onafhankelijk. Talrijke petitie's en de dreiging om af te scheuren, leverden uiteindelijk een kerk op, maar dan stak de schoolstrijd de kop op. Een van de samenzweerders van het eerste uur

Baas Gansendonck alias
Adrianus (Jaan) Elst
(foto collectie auteur)

(6.1.1861) was boer Adrianus (Jaan) Elst (Wuustwezel 1824-1888 Achterbroek) uit het Witgoor, dat onder Wuustwezel lag. Ook hij incasseerde de weigering van de minister en het blijvend verzet van beide gemeentebesturen om Achterbroek onafhankelijk te maken, wat wel gehoor had gevonden bij de provincie. Toen in Wuustwezel beweerd werd dat het deel van Achterbroek onder Wuustwezel wilde aansluiten bij Kalmthout, schreef Jaan Elst op 16.11.1868, in naam, en met de handtekeningen van alle boeren uit Witgoor en Heiken, een protestbrief *Aen de Heeren Gouverneur en leden van de Bestendige Deputatie* en eiste de onafhankelijkheid. Het zou niet het laatste verzoekschrift zijn, en in 1877 staken de separatisten opnieuw de kop op. Schoolmeester Désiré De Schutter zou secretaris worden van de nieuwe gemeente Achterbroek, en Jaan Elst burgemeester! Tirelirenschreef: *Toen nam Jaan Elst het heldhaftig besluit, dat hem tot baas Gansendonck van Achterbroek zou maken. Jaan woonde in 't Witgoor en hij besloot te verhuizen naar onder Kalmthout, om dit burgemeesterschap. Hij kocht de oude hoeve Thijssen, gelegen op honderd meter zuid van 't Kruis, en liet ze afbreken. Daarna werd er aan de straat een grote hoeve gebouwd, een burgemeester en een boer met twaalf kinderen en evenveel koeien waard!* Op 15 april 1879 kwam na veel strijd het vernietigend vonnis van de minister. Zo spatte de droom van burgemeester Jaan Elst uit elkaar, en haalde hij daarenboven nog de wrevel van zijn pastoor op de hals. Van maart tot september 1879 woonde Jaan Elst in zijn nieuwe hoeve aan 't Kruis, terwijl zijn velden en weiden in het verder gelegen Witgoor lagen. En toen barstte de strijd pas helemaal los. De tweekamp tussen Japneuzen en Kattenkoppen zou nog jaren aanslepen en voor tweespalt zorgen. Verbitterd omdat de minister hem geen burgemeester wilde maken, keerde hij zich tegen Brussel en al wat er mee te maken had. Op 1 oktober 1879 werd Jaan Elst weer ingeschreven in Wuustwezel en maakte hij deel uit van het *Parochiaal Komitee* van Achterbroek, en keerde zich zo tegen zijn oude strijdmakker, meester De Schutter van de gemeenteschool. Elst bood zelfs zijn nieuw gebouwde *burgemeestershuis* aan om voorlopig als *katholieke school* van de pastoor te dienen, terwijl hij met de 17 andere leden van het schoolcomité in juli en augustus geld ophaalde voor de bouw van een nieuwe katholieke vrije school.

Baas Gansendonck en de afspanning De Lindeboom

Wijlen Kalmthouts gemeentearchivaris Jos Vorrselmans (Brecht 1897-1987 Kalmthout), schreef in 1975: *Het is mogelijk, zoals wel eens geschreven werd, dat Conscience te Kalmthout de inspiratie vond voor zijn 'Baas Ganzendonck'. Men beweert dat die geschiedenis zich zou afgespeeld hebben in en om de toen zeer gekende afspanning 'De Lindeboom' op de Kruisstraat.*

Wij zagen dat Conscience pas later kennis maakte met Kalmthout, en dat de Achterbroekse *Baas Gansendonck* pas een kwart eeuw na de roman opdook, zodat de beïnvloeding eerder juist andersom was.

Belangrijk is dat Jaan Elst, alias Baas Gansendonck, met Maria Catharina Stevens

Frans Proost, *Zelfportret* – 1885
(foto collectie auteur)

(Kalmthout-Heuvel 1829-1905
Wuustwezel-Achterbroek) huwde,
en dat haar nicht Elisabeth Ste-
vens (Wuustwezel-Achterbroek
1836-1903 Kalmthout-Kruisstraat)
huwde met landbouwer-herbergier
Franciscus Van Thillo (Kalmthout-
Kruisstraat 1823-1898) van de
afspanning De Lindeboom uit de
Kruisstraat.

De afspanning De Lindeboom was
sinds 1716 in handen van de familie
Van Thillo, en was heel bekend als
vaste stopplaats van de voerlui die

van Essen naar Antwerpen reden. Zij lag onder Kalmthout op het kruispunt van de Kruisstraat (thans Heikantstraat) en de Brasschaatse steenweg, op de zuidgrens van Achterbroek, thans Brasschaatse steenweg 236 Kalmthout.

Baas Gansendonck en kunstschilder Frans Proost

Kunstschilder Frans Proost (Antwerpen 1866-1941 Kapellen) verbleef als klein kind, na een bijna miraculeuze genezing half augustus 1873 van een dodelijke kroepaanval, een hele tijd bij de familie Jan Baptist Veroft-Philips van de aloude herberg en logementshuis 'De Zwaan', in het dorp van Kalmthout, om te herstellen. Dat was nog verre familie, en zo bouwde hij er een intense band en langdurige relatie mee op. Hij kwam dan ook regelmatig naar Kalmthout om te schilderen, zodat wij hem tot de tweede Kalmthoutse school mogen rekenen, terwijl hij ook aanleunde bij de Dendermondse. Hij schilderde ook vaak in de Kempen: Hoogstraten, Retie, Oelegem, Halle, maar vooral ook te Pulderbos (1898-1899). Frans Proost schilderde in augustus en oktober 1886 te Kalmthout, evenals in augustus en begin november 1887. Het kan bijna niet anders dan dat hij bij Veroft hoorde vertellen over het *opstandige Achterbroek* en hoofdrolspeler Jaan Elst-Stevens, alias *Baas Gansendonck*. Hij kwam blijkbaar in contact met diens aangetrouwde neef landbouwer-afspanningshouder Franciscus Van Thillo-Stevens van De Lindeboom op de Kruisstraat. Daar schilderde hij begin november 1887 twee schilderijtjes.

Frans Proost, *Binnenzichten van afspanning De Lindeboom* – 1887 (foto's collectie auteur)

Twee binnenzichten van De Lindeboom te Kalmthout uit 1887

De twee binnenzichten geven ons een goede inkijk en zijn tevens ook een waardevolle documentatie. Zelfs zonder figuren, kan men er zich toch het leven in een oude Kempische boerderij voorstellen. Beide werkjes zijn geschilderd op karton en meten 27 x 21,5 cm. Op de rugzijde noteerde hij: *Binnenzicht November 1887 / van Thillo Calmpthout Kruisstraat / (Baas Ganzendock)* en *Binnenzicht Kruisstraat November 1887 / (Baas Ganzendonck)*.

Het eerste toont ons een kamer met centraal het trapje en de deur naar een opkamertje, met uitgesleten dorpel. Links daarvan staat een *Lilse* stoel, naast de tegen de muur geschoven rechthoekige tafel, waarboven notariële of gemeentelijke berichten tegen de muur hangen, onder een ingekaderde grote foto van een soldaat. Tussen het raam, met afgeschermdde onderste glaspartij (waarvoor een ovale tafel staat) en de kamerhoek, hangt een kapstok met regenscherm, faas en blauwe kiel. De kamer heeft een lemen vloer en de muren zijn grijs geschilderd, met onderaan een donkere band, terwijl het plafond bestaat uit houten balken, met daartussen planken.

Het tweede toont ons een kamer met centraal in de hoek een, met een gordijn afgesloten alkoof, rechts van de open haard. Onder het ruime raam staat een rijk versierde plankenkoffer met opslaand dekselblad. Voor de alkoof staat een bedbankje, en voor de rechter schouwvang vermoedelijk een turfbak. Ook hier bestaat het plafond uit ruwe balken met daartussen planken, waaraan een hesp lijkt te hangen. Tussen de alkoof en het raam hangt een Zwarte Woudklok met ijzeren gewichten en koperen slinger. De klompen staan voor de alkoof, op de eveneens lemen vloer.

Storm op komst

DOOR ROELAND HAEST

Lotte zat dromerig aan haar bureau voor zich uit te staren toen haar baas om een uur of elf voorbij kwam. Dat is waar quasi al hun gesprekken plaatsvonden. Het overgrote deel van de dag zat de hoofdredacteur op zijn bureau met de deur gesloten. Dat betekende in vergadering of aan de telefoon. Daarom had de hoofdredacteur ook een bureau met een deur, als zowat de enige van het team. Haar krant was de komst van de open office hype ver voor geweest. Journalisten die een eigen kantoor hadden, het leek een idee dat in geen enkel tijdperk zou passen.

‘Zwaar weekend gehad, Meskens?’

Lotte lachte schaapachtig. Haar baas had de gewoonte om zijn team met de achternaam aan te spreken. Ze vermoedde dat hij het deed om zich wat meer detective te voelen, wat meer commissaris van zijn eigen onderzoeksteam. Het paste wel bij hem. In het begin had ze het zelfs best cool gevonden, nu kon ze zich gewoonweg niets anders indenken. En eigenlijk bevorderde het de groeps-sfeer wel.

‘Eigenlijk wel,’ zei ze en ze vervolgde met een knorrend gegriinnik.

Mohammed Ilter, door iedereen Mo genoemd, trok zijn wenkbrauw op en leunde afwachting tegen de vensterbank. Hij plukte even een vuiltje van zijn jeans en keek op zijn oversized horloge dat onder zijn blazer uitstak. Niemand anders in het team droeg een hemd en een blazer, maar toch bleef hij een casual uitstraling behouden. Hij was de vijftig al enkele jaren gepasseerd en hij had de grijze haren om het te bewijzen. Vandaag had hij een ringbaardje, maar dat kon volgende week alweer verdwenen zijn.

Lotte merkte amper op dat hij bleef wachten. Ze bleef voor zich uitstaren terwijl een gedachtetrein aan de gang was. Mensen keken niet doelloos voor zich uit als hun brein op non-actief stond. Dan namen ze hun smartphone vast.

‘Er klopt iets niet met Thomas Storm,’ zei Lotte een paar seconden later vaag.

‘Vrouwelijke intuïtie?’

Lotte knikte een beetje afwezig. Intuïtie was het eigenlijk niet. Ze wist perfect waarom ze haar twijfels had. De opmerking van Robin over haar broer was blijven knagen. Lotte had de LinkedIn pagina van Hendrik Degreef bezocht. Hij had economische wetenschappen gestudeerd. Storm dus ook. Een econoom die beter was in farmaceutisch onderzoek dan de rest van de wereld. Daar zat iets niet in de haak.

Mo’s toon werd serieuzer.

‘Je hebt net een profiel over de man geschreven. En nu wil je hem verder onderzoeken?’

‘Ik kon het toch niet weten,’ antwoordde ze schouderophalend.

Ze meed zijn onderzoekende blik en probeerde zich op haar scherm te concentreren. Meestal bemoeide Mo zich niet met het werk van zijn journalisten, zolang er dagelijks goede artikels werden afgeleverd. Maar als hij poolshoogte kwam nemen, kon hij Lotte erg onzeker maken.

‘Ik weet dat het niet het soort onderwerp is waar ik normaal mee bezig ben,’ zei ze mompelend.

‘Dat kan je wel zeggen. Bedrijven analyseren is iets anders dan de grootste ondernemer van België in twijfel trekken.’

‘Toch klopt er iets niet.’

‘Wat klopt er niet?’ drong hij aan.

‘Hij heeft geen medische achtergrond.’

‘Hij heeft tien jaar voor Alektos gewerkt. Dat is een van de grootste farmaceutische bedrijven ter wereld. Ik zou denken dat dat toch als medische ervaring telt.’

Haar onderbouwing was mager, maar ze wist dat er iets niet in de haak was. Zonder vooropleiding kon je geen medicijnen gaan ontwikkelen. Het was dus zaak om uit te vogelen wat Storm had gedaan bij Alektos. Ze had al lang spijt dat ze haar vermoeden luidop had uitgesproken. Ze was nog niet klaar voor een kruisverhoor en was niet het type dat discussies met haar baas aanging. Normaal kwam ze met een afgewerkt product, of ze kwam niet. Misschien stierf dit ook wel een stille dood. Stiekem hoopte ze dat Mo de zaak gewoon zou laten rusten. ‘Spendeer er niet te veel tijd aan. En zorg dat je honderd procent zeker bent voor je iets probeert te publiceren,’ zei Mo en beende weg.

Hij wandelde zijn kantoor binnen en sloeg de deur dicht.

Fragment uit de debuutthriller *Storm op komst* (e-book 2023)

Bob Vincke

Robin Hannelore

Liedteksten

Ballade van de zilverreigers

speciaal voor Betty geschreven

*Het was in de lente
verleden jaar;
ik zag twee zilverreigers,
een statig paar,
bij de plassen in de drassen.
De avond was gevallen,
ze hadden hun dorst gelest;
ze vingen rietvoorns, meervallen.
waren op roofreis naar hun nest.*

*De zon bolde door het water,
het oog van de duivel,
het hart van de dood;
ik besepte het pas later:
de tijd stond stil,
het gras was rood.
De rattenvanger verdient zijn brood.*

*Het was in de lente
verleden jaar;
ik zag twee zilverreigers,
een statig paar,
bij de plassen in de drassen.
De klem sloeg dicht om haar nek,
hij vloog op, streek telkens neer,
hij schreide, vloekte met zijn bek,
er was voor hem geen toekomst meer.*

*De zon bolde door het water,
het oog van de duivel,
het hart van de dood;
ik besepte het pas later:
de tijd stond stil,
het gras was rood.
De rattenvanger verdient zijn brood.*

*Hij bleef in de Kempen
verleden jaar;
hij bleef, in de regen en sneeuw
hij bleef bij haar,
bij de plassen in de drassen.
Ik liep pas door de kreken,
de avonden zijn weer rood;
ik vond hem naast haar, bezweken,
bij haar gebleven tot de dood.*

*De zon bolde door het water,
het oog van de duivel,
het hart van de dood;
ik besepte het pas later:
de tijd stond stil,
het gras was rood.
De rattenvanger verdient zijn brood.*

Kempens minneliedje

*Als straks de witte meidoorn bloeit
moet je naar de Kempen komen,
moet je in dit oude land
van fee en elfje komen dromen;
als straks de oude koekoek roept
moet je naar de heide komen,
moet je als een hemelsbij
op brem en sporken komen dromen.*

*Want weer hangen geheimen over de beemden
van leeuwerik en kievit,
de nesten van de lang ontheemden
waarboven de torenvalk bidt;
want weer telt al wat leeft zijn paren
van watertor tot vos,
ontkiemen zacht in de lentearen
en breekt de hemel los.*

Refrein

*Want hier hangen geheimen tussen de linden
van geur en zang en gebed,
de liefde die we nergens vinden
die ons van verlatenheid redt;
want hier telt ieder huis zijn vrienden
van troubadour tot hond,
kan iedereen zichzelf weervinden
zijn wortels in de grond.*

Benny Blommaert, *Robin Hannelore met hond Nigra* – 1977, gemengde techniek 90 x 80 cm, particulier bezit

Als de heide oranje kleurt

DOOR FRANK JUDO

Noch het Nederlandse taalgebied, noch de Kempen laat zich door staatsgrenzen of andere demarcatielijnen beperken. Het is dan ook niet meer dan logisch dat de Vereniging van Kempische Schrijvers van oudsher een perspectief heeft ingenomen dat voldoende ruim is om de deling der Nederlanden te kunnen relativiseren. Een voormalige burgemeester van een universiteitsstad waar menig Kempenzoon of -dochter zijn of haar geleerdheid heeft opgedaan, noemt dat orangisme. Op die definitie valt ongetwijfeld wat af te dingen, maar dat houden we voor minder feestelijke gelegenheden.

Hier en nu houdt ons een andere vraag bezig. Heeft de Kempen, en met name het deel ervan onder Belgisch bestuur, een historisch orangisme gekend? Wie zijn klassieken kent, antwoordt nu meteen bevestigend, onder verwijzing naar Tony Paaps' boek *Het orangisme in de abdij van Tongerlo en in de heerlijkheid Essen-Kalmthout* uit 1967. Dat boek betreft echter de periode van Willem de Zwijger, terwijl de term orangisme doorgaans wordt gebruikt in de context van de revolutie van 1830 (soms ook, onzes inziens oneigenlijk, voor de eraan voorafgaande periode van het ongedeelde Koninkrijk der Nederlanden).

Het traditionele antwoord op de bovengestelde vraag is ontkennend. Volgens de gevestigde wijsheid was het orangisme een grootstedelijk fenomeen, terwijl de kleinere steden en het platteland, vaak onder klerikale invloed, ver bleven van de oppositie tegen de revolutionaire beweging van 1830. Sinds de spraakmakende studie van Els Witte, die in 2014 verscheen onder de titel *Het verloren koninkrijk*, blijft echter niet zo veel meer over van de gevestigde wijsheid. Zo bleek een belangrijk deel van de hogere en lagere clerus meer sympathie te hebben voor de regering van Willem I dan doorgaans werd aangenomen, en was er ook duidelijk sprake van een landelijk orangisme.

In de Kempen was er zelfs een persoon die – weze het niet helemaal vrijwillig – als doorsnede van beide categorieën kon gelden. Petrus Willems, geboren in Geel in 1797, was onder Willem I militair aalmoezenier geweest en gold in de eerste jaren na 1830 als de officiële proost van het Antwerpse orangistische milieu. De nieuw aangetreden en revolutionairgezinde aartsbisschop Engelbert Sterckx zag dat met lede ogen aan en verbande hem uit de Scheldestad door middel van een pastoorso Benoeming in Hulsen bij Balen. Na een vijftal jaren nam hij ontslag en vestigde zich als ambtelos priester in Herentals, waar hij overleed in 1869.

Gedenkteken tegen de buitenmuur van de Sint-Willibrorduskerk te Kasterlee (foto © Peter Thoben)

Van Herentals geboortig was dan weer een andere balling. Charles de Limpens, geboren in 1793 uit een aloude juristenfamilie, vestigde zich als advocaat in Turnhout. Waar nogal wat Nederlandsgezinde notabelen zich kort na 1830 in het Noorden hadden gevestigd, maar na verloop van tijd terugkeerden naar hun geboortestreek, is De Limpens een van de vrij zeldzame voorbeelden van een late verhuizer. Pas in 1842, dus na de definitieve erkenning van het Belgische feit door de Nederlandse regering, verhuisde De Limpens naar (Nederlands) Limburg. Hij vestigde zich in het dorpje Klimmen en was tussen 1850 en 1853, en opnieuw tussen 1855 en 1858 lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Hij behoorde duidelijk tot de liberale strekking en gold als de Limburgse vertrouwensman van de liberale voorman Thorbecke.

Een discreet, maar toch opmerkelijk orangist vinden we ten slotte in Kasterlee. Daar was sinds 1804 en tot zijn overlijden in 1834 Martin-François Vissers burgemeester, een boerenzoon die het tot notaris had gebracht. In tegenstelling tot nogal wat van zijn collega-burgemeesters die na 1830 vervangen werden, bleef Vissers op post na de revolutie. Hij was niet de enige. Onder invloed van de burgemeester mocht ook de dorpsonderwijzer zijn functie verder uitoefenen, ook al was hij geboren in de Noordelijke Nederlanden – en gold hij dus als inwoner van een ‘vijandige’ natie.

Portret Martin-François Vissers (1773-1834) uit het boek *Kastels Volk* door Ludovic Leysen

Vissers was overigens goed bevriend met een ander notoire orangist, de Lierse stadssecretaris Willem Avondroodt (1778-1864), die in 1830 wél werd afgezet om politieke redenen. In 1841 bracht Avondroodt zijn overleden

vriend hulde in het door Jan Frans Wil-

lems uitgegeven tijdschrift *Belgisch Museum* in de volgende termen:
Een der kundigste mannen uit deze landstreek, myn achtbare vriend, de heer Vissers, in leven arrondissements notaris, maire, en, tot het uer zyner dood, burgemeester van Casterlé, in welke gemeente hy de trooster der bedrukten, de voorstander van weduwen en weezen en de vader der behoeftigen bestendig geweest is, overtuigd zynde dat voorbeelden oneindig meer invloed, dan wel gekunstelde redeneringen, om 's menschen handelwyze hebben, legde zich ieverig en onvermoeyd toe, niet enkel op het ontginnen, bebouwen vruchtbaer maken an woeste, schrale en dorre heidegronden, maer spaerde daerenboven noch vlyt, noch moeyte om deze en gene verbetering in die vakken des landbouws, welke hem eenigermate daertoe vatbaer schenen, ingevoerd te krygen. De door hem in woeste oorden aengelegde en zoo wel gelukte kunstbeemden zullen zynen naem nog lang in het geheugen van den kempenaer doen leven.

Is dat laatste zo? Of is het moment gekomen om Vissers en zijn geestesgenoten opnieuw te ontdekken op het kruispunt van de lokale, de regionale en de internationale geschiedenis? De vraag stellen, is ze beantwoorden.

Portret Willem Juliaan Avondroodt (1778-1864) in het album van fotograaf Charles Stalpaert Lier (foto © Archief Lier – www.kempensergoed.be)

Hans F. Marijnissen

Bloedhonden

*Ons werd geleerd
dat we volmaakt moesten worden,
niet hoe we moesten leven.*

*Regels en wetten
waar we niets aan hadden,
die ons niet verdedigden
op het schoolplein
en die bleven.*

*Het duurt weken, zo niet maanden,
voordat de boreling
de moeder herkent.
De vader volgt wat later.*

*Bloedhonden alom,
we doken weg achter hagen,
doorkruisten weilanden
en sprongen over sloten
om dorpsstraten te mijden.*

*Dat duurde weken, zo niet maanden.
We besloten dat springen hielp
en dat overmoed je zwakte is.
Dat leerden wij pas later,
daar hadden we iets aan.*

*Dat vulde ons geheugen
zoals een bries een boom.
Het blaffen, janken en huilen
's nachts, dat bleef.*

Bijeenkomst

*Er was plaats voor jou
aan de rand van het terras
waar je zo vaak genoot
van koffie en een goed gesprek.*

*Je vriendin schoof je as
iets verder naar de tafel
en dichterbij de bloemen
naast de menukaart.*

*Een moment herinner ik me,
toen ik me even afvroeg
of ik harder moest praten
zodat je me kon horen.*

*Ik zag de ober kijken, even maar,
naar die urn in die draagtas
en toen naar ons drieën, meer niet.*

*Ik weet nog dat ik niets zag
dat er niet was
en het niets dat er wel was.*

Uit fietsen

*Wij zouden fietsen
maar de buurvrouw
belde aan in tranen,
niet echt te verstaan
en ik bood aan
haar te rijden*

*naar het woonzorgcomplex
naast het winkelcentrum,
het hospice,
die ochtend rond half elf
voor het afscheid
van haar man, denkkelijk.*

*Op het parkeerterrein
durfde zij niet uit de auto
en ik moest maar gaan kijken
hoe hij erbij lag.
Ik liep door gangen
en was net op tijd
om te laat te zijn.
Zijn laatste adem*

*zuchtte uit zijn
rokerslongen.
Later die middag
gingen we alsnog.*

Het voorstellen

*Je hoort het huilen
en jammeren van een kind
als je de voordeur uitgaat
op weg naar de buurtwinkel.*

*Je hoort het nog
als je beladen terugkeert
en uitpakt.*

*Je hoort het dagen aaneen,
ook als je de vensters sluit,
de gordijnen dichtschuift
en de televisie harder zet.*

*Je hoort het
tot je niets anders hoort
en al die tijd
doe je niets,*

*etaleer je verbazing,
speel je verontwaardiging
als de politie eindelijk
eindelijk
aanbelt.*

*Je kunt en wilt je
het niet voorstellen.*

Dertig jaar kunstdetective

Vorbereiding van de oeuvrecatalogus van Marten Melsen

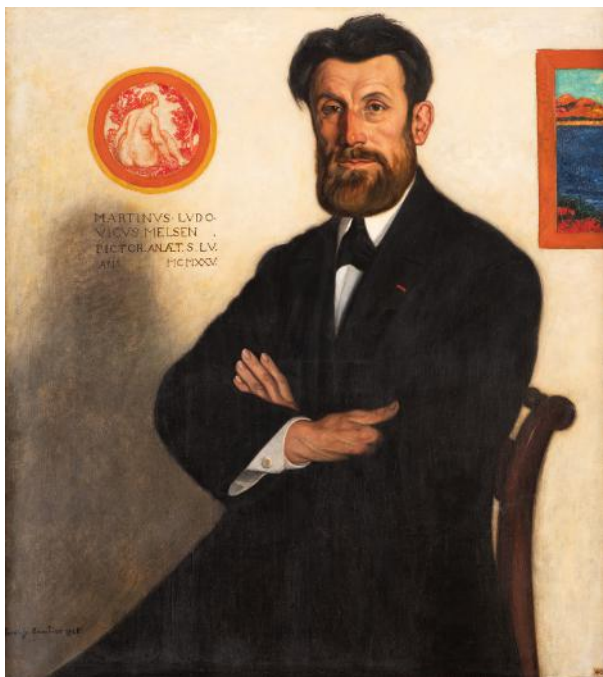
DOOR JAN H. MELSEN

Het prominente Californische kunstveilinghuis Butterfield & Butterfield, gesticht in 1865 en overgenomen door eBay in 2000, werd na mijn *MBA-graduation* in San Francisco mijn stagemeeester en daarna jaren geassocieerd werkpartner. *Me voilà* omringd met Han-dynastie terracotta of Song keramiek, in Luik gegraveerde 'honor pistols' Smith & Wesson, daguerreotypes van vroege cowboys, antieke muziekinstrumenten uit Cremona en negentiende-eeuwse kopieën van Titiaan die héél uitzonderlijk toch authentiek bleken! We veilden daar ook oude Vlaamse of Italiaanse meesters of Spaanse barokvarguenos die Amerikaanse verzamelaars in veiling brachten. Ondanks mijn voorliefde voor Italiaanse renaissancekunst specialiseer ik me in moderne Europese schilderkunst, een departement waarvan Butterfields San Francisco en Los Angeles jaarlijks meerdere veilingen organiseren. Als Europees vertegenwoordiger vestig ik daar dan de aandacht op bij kunsthandel en pers in Europa. Uiteraard moet voor de verkoop, de bestemde tekening of het schilderij van Pablo Picasso, Auguste Renoir of Amedeo Modigliani onderworpen worden aan het advies van uitgelezen experts, zoals Maya Picasso, het Institut Wildenstein, prof. Schmalenbach en andere Federico Zeri's. Ik loop dus met mooie kunst onder de arm in Parijs, Düsseldorf of Milaan, waar de ontmoetingen met deze kunstelite heel oog-oefenend, leerrijk en filosofisch vormend zijn.

Opmerkelijk genoeg wordt deze kunst niet zelden door Europese kunsthandelaren daarna terug naar het oude continent verscheept, soms wegens grotere kunstinteresse of lage dollarkoersen maar ook door Italiaanse exportrestricties die import aanmoedigen. Als ik dan 'thuisgebrachte' doeken uit 'onze' Amerikaanse kunstveilingen terugvind op internationale beurzen als TEFAF, de Biennale des Antiquaires, The Grosvenor Antiques Fair of in betere Europese kunstgalerijen of musea, ben ik fier vanwege mijn actieve rol daarin.

Mijn eigen grootvader, de olijke boerenschilder Marten Melsen (Brussel 1870-1947 Stabroek) werd door James Ensor beschreven als *le beau peintre des paysans*, maar toch kende ik als jongeling zijn picturaal oeuvre niet goed. Wegens late huwelijken van zowel ouders als grootouders heb ik hem nooit persoonlijk gekend. Mijn vader Adriaan Melsen (1910-1985) hing pas laat Melsenschilde-rijen aan zijn Kapelse muren en sprak verrassend weinig over zijn illustere vader. Mijn oom en ecologische tantes in de kunstenaarswoning 't Vosseveld

Louis-Gustave Cambier (1874-1949),
Portret van Marten Melsen – 1925,
 olieverf op doek 101 x 91 cm, collectie
 Stichting Marten Melsen (bekomen
 door schilderijruil)

te Stabroek boezemden ons, jonge neefjes en nichtjes, wat schrik aan: bij een schaarsverlichte lamp kwamen Melsens schilderijen over als donker, en de enorme eiken barokkasten als imposant en oubollig. Het prachtig kunstatelier boven, in oorspronkelijke toestand, was door de streng-wijsgerige Cecile Melsen (1911-2002) gedecreteerd verboden terrein. Haar jongere zus Nathalie (1924-2011) had onze voorkeur, want ze schonk ons graag een ganzenei of honing. De jongste zoon, heemkundige Theofiel (1927-1979), die rondreed op zijn oldtimer moto BMW, leek me nors en maatschappijkritisch, zelfs in zijn artikelen over Marten Melsen. Zoetigheid kreeg je niet op 't Vosseveld, wel eigengemaakt bitter bessensap: teenager Jan was er in die vroege jaren 1970 dan ook niet veel te vinden. Uit biografieën van Mane De Bom en Georges Marlier (1943) en artikels van Paul van Ostaijen en Kempische schrijver Emiel Van Hemeldonck had ik wel over grootvader gelezen; ik had uiteraard veel doeken bewonderd in 't Vosseveld te Stabroek, passievol bewaard door de – nooit gehuwde – kinderen van de kunstschilder, die hijzelf na aankoop in 1911 had omgebouwd tot kunstenaarswoning. Niets was veranderd, ook niet 'het huiske' achteraan buiten, zelfs in ijskoude winters. Conservatoren die Melsen museaal tentoonstelden als Ivo Verheyen (Jakob Smitsmuseum 2003), Norbert Hostyn (MSK Oostende 2003) of Peter Thoben (Museum Kempenland Eindhoven 2004) herinneren zich de werkelijk buitenaardse onafhankelijke levenswijze van Cecile & Nathalie Melsen goed. Toch was ik als 17-jarige erg fier toen mijn grootvaders boerentaferelen werden tentoongesteld in de Antwerpse Arenbergsaal (1977). Ik hing de affiche van de

De auteur en zijn
tantes Cecile &
Nathalie Melsen
in 't Vosseveld te
Stabroek, 1996
(foto © Raymond
van Beygaerden).

expositie op in mijn schoolklas aan het Antwerpse Sint-Jan Berchmanscollege tegenover veilingzaal Campo.

Tijdens de latere universiteitsjaren kluste ik trouwens bij in dat veilinghuis. Freddy Campo, ook mijn buur in Kapellen, stelde me toen steeds voor als ‘de kleinzoon van ...’. Dan volgden de eerste bezoeken aan Melsen-verzamelaars, met soms knappe karakteristieke doeken, waardoor de kwaliteit van mijn grootvaders artistiek talent stilaan duidelijk werd.

De écht grote motivator tot de redactie van de gestructureerde oeuvrecatalogus kwam echter pas in 1994, toen Campo het meesterlijke *Boerenbondsvergadering* veilde, vroeger door kunstpauz Octave Maus erkend als *presque parfait*. De krant *Le Figaro* had dit waterverf ook vermeld in mei 1902 naar aanleiding van het bekende *Salon de la Société des Artistes Français* in het Grand Palais. Alhoewel mijn budget de schattingsprijs oversteeg, bood een fanatieke tegenbiedster tot 500000 bfr: een ontgoocheling en tegelijkertijd een mooie bevestiging van de interesse van kunstverzamelaars. Vergeleken met veel kunst die ik dagelijks aanschouwde, verdiende Melsens uitzonderlijk talent zeker detailstudie. Van Goghspecialist Marc Tralbaut had dat reeds in de jaren 1940 willen doen. Onderzoekers van tijdgenoten Hendrik Luyten, Eugene Van Mieghem, Lucien Frank of Guillaume Van Strydonck moesten werken met veel minder archiefmateriaal dan de directe erfgenamen in de oorspronkelijke habitat, *l’embarras du choix* van schetsboeken en briefwisseling waarover ik beschikte. (Deze interessante correspondentie met toonaangevende Belgische of Nederlandse schilders, beeldhouwers, schrijvers en componisten wordt trouwens eerlang gepubliceerd.) Als kleinzoon sta ik dicht genoeg maar toch op voldoende afstand om de pendule in het midden te houden. Mijn vergaarde kennis van leven & werk van Marten

Marten Melsen (1870-1947), *Boerenbondsvergadering* – 1902, gemengde techniek op papier 60 x 70 cm, particuliere verzameling (voormalige collectie Rautenstrauch Antwerpen)

Melsen is gebaseerd op enerzijds de talrijke verhalen van dochters en van kennissen die Melsen nog persoonlijk hadden gekend, en anderzijds op kunstkritiek en uitgebreid documentatiemateriaal, waaronder zelfs een recente teruggevonden film gemaakt over Melsen in 1943.

Bezoeken aan meer dan 500 eigenaars van werk van Melsen, arm én rijk maar praktisch altijd met lelijke interieurs, waren op zich heel interessante reizen. Geduldig uitpluizen van duizenden veiling- en tentoonstellingscatalogi in bibliotheken en galerijen, en van kunsttijdschriften, toen enkel nog op microfilm te consulteren. Toch was elke vondst en referentie een puzzelstuk. Onze hulp bij de organisatie van ca. 20 exposities in verscheidene Belgische en Nederlandse musea lieten toe kwaliteitsfoto's te maken – eerst op ektachrome later digitaal – en vooral om ander ongekend werk te lokaliseren. Twijfel over authenticiteit? Geen probleem, Cecile Melsen daalde af met nuttige achtergrondinformatie of een 'toevallig' teruggevonden brief die reeds dertig jaar als bladwijzer had gediend. Er was volstrekt filmverbod tijdens interviews met deze strenge dame, maar zeven jaar samenwerking leverde veel vruchten op, zelfs al was dat soms frustrerend traag, omdat ze – zoals haar vader – volgens haar oninteressante vra-

Jan H. Melsen en museumconservatoren bij *Kermesse Flamengo* (1905), Museu Nacional de Belas Artes Rio de Janeiro 2008 (foto collectie auteur)

gen doodgewoon negeerde. Zelden kreeg ik méér dan één of twee brieven mee ter studie, wetende dat het archief meer dan duizend documenten herbergt. Ze mochten allemaal wachten, de heren Ensor, Magritte, Streuvels, De Bom, Tralbaut, Opsomer, Van de Woestijne, Oleffe, Pierron, A. De Boeck, Gilson of Ontrop e.a. Deze bewarende mentaliteit bleek uiteindelijk wel de correcte houding. Na Melsens overlijden verkozen de kinderen geen doeken meer te verkopen op enkele schaarse uitzonderingen na. Daarentegen werd *Rikus* (1895) teruggekocht op de veiling, terwijl een ander doek werd geruild tegen het majestueuze *portrait du peintre Melsen* (1925) van de bevriende kunstschilder Louis-Gustave Cambier (1874-1949).

Ter bescherming van al dit erfgoed werd in 2001 het archief en het huis, waarin Melsen ook vloeren, muren en stoelen decoratief had beschilderd ingebracht in een stichting. Het grondige inventarisrapport van Kempens Landschap uit 2022 noemt dit alles nog steeds uniek.

Tijdens dit jarenlange onderzoek kwamen ook intrigerende familiegeheimen naar buiten, zoals de verzwegene zelfmoord van Melsens broer en wisselagent (1926), of de geboorte van het oudste kind van de kunstenaar slechts twee weken na zijn huwelijk (1910), of de door Emmanuel De Bom verstopte liefdesbrieven aan Clara, die weduwe Melsen terugvond in het Berlage-bureau aangekocht uit De Boms nalatenschap (1955) en aan het Letterenhuis schonk. Toen Cecile Melsen bij dergelijke revelaties ons verbaasd gezicht zag, reageerde ze koel: 'Er is nog zoveel dat ge niet weet ...!'

Een ander groots moment was toen ik het doek *Kermesse flamenga* (1905) mocht bewonderen, dat in 1922 tijdens een Belgische expositie aan de Braziliaanse staat was verkocht, dat heden ten dage nog steeds in het Museu Nacional de Belas Artes van Rio de Janeiro berust.

Marten Melsen schildert familieleden in de achtertuin van 't Vosseveld – omstreeks 1919 (ingekleurde foto Stichting Marten Melsen)

Tot opsporing van verloren doeken bekend van oude foto's, is een talent en geduld als een Sherlock Holmes heel nuttig. We ervoeren dit toen een TGV-treinpassagier naar Parijs een veilingcatalogus doorbladerde, waarin ik plots Melsens topwerk *Kermishoekje* (1897) identificeerde, dat we reeds tien jaar zochten zonder enig succes. We ervoeren dit ook toen we na jaren tevergeefs zoeken naar erven *Du Castillon* de naam lazen op een Brusselse electorale affiche. Een toevallige ontmoeting met een kandidaat van dezelfde partij – in een Brussels postgebouw rond middernacht – leidde inderdaad tot de achterkleindochter en de kennis dat het doek honderd jaar later nog steeds in fier familiebezit was!

Nog later, tijdens covid, werden we gecontacteerd om onverwijld een Melsen-doek op te pikken in Cannes voordat de notaris het appartement van de *de cujus* (erflater) zou ontruimen ... of tijdens een Canadareis toen ons snuffelwerk in musea beloond werd door het terugvinden van achterneven van de canadese kunstschilder James Graham (1873-1965) die aan de Antwerpse academie had gestudeerd en met Melsen bevriend was geweest. Tot groot ongeloof mocht ik Grahams nooit geopend archief bestuderen (in een trailerboot op een McDonalds parking van een shopping center in Toronto). De euforie was helemaal compleet toen ik daarin brieven, tekeningen en uitnodigingen van Melsen vond.

't Vosseveld vanuit dezelfde hoek ruim honderd jaar later (foto © Peter Thoben)

Later vergemakkelijkte internet het uiteraard; we lokaliseerden doeken in een onooglijk museum in Molenbeek, in veilingen in Parijs, Bern, New York, Perth en zelfs in China (een totaal ongekend vroeg werk uit 1896). Ook mensen als Ronald Luyten van de Kunstkamer te Herentals en de onderzoeksgroep van Belgische kunst *Kunstvrienden* danken we voor hun hulp.

Minder aangenaam was de sekwestratie van een doek van een andere, middelmatige hand, waarop een Antwerpse brocanteur zonder scrupules een Melsen-signatuur had aanbracht, en zelfs na onze afkeuring nog steeds probeerde het aan ons te verkopen. Toen hij later probeerde derden te ontgoochelen, werden wij verplicht – als houders van Melsens artistiek volgrecht – in te grijpen, een niet onbelangrijk bijkomend nut van volgrecht dat kunstenaars beschermt. Dertig jaar speurwerk leidde zodoende tot een veel grotere en meer volledige kennis van Melsens picturaal oeuvre, heden verspreid door publicaties (vijf monografieën, een masterstudie, persartikels, opkomende oeuvercatalogus en correspondentie) en tentoonstellingen (Antwerpen, Oostende, Eindhoven, Genk, Brussel e.a.). De kunstenaarswoning 't Vosseveld werd tijdens de openstelling op erfgoeddagen trouwens bezocht door enkele Kempische Schrijvers. Een werkgroep zoekt erkenning te bekomen teneinde het te beschermen voor de toekomst. We nodigen alle Kempische Schrijvers en hun vrienden uit om als vrijwilliger mee te helpen. Een enorme kunstzinnige dank bij voorbaat!
Info: <http://martenmelsen.free.fr>

Bob Vincke

Louis Mertens

Coronatijd

*Bij de bakker
afstand houden
Corona steekt een stokje
in het rijdend wiel,
maar geen lockdown
haalt de power
uit m'n ziel.
Geen virus kan verhinderen
dat ik straks
met vrouw en kinderen
zesentachtig vier.*

Louis Mertens in de rij voor de bakker – november 2020 (foto © Roger Oeyen)

Het paradijs

Tekst en muziek: Louis Mertens

Als in een droom ver-glijdt het le-ven. Aan al ons stre - ven komt een

7
eind. Vreug-de en leed zo nauw ver - we - ven tot-dat de zon

14
voor-goed ver - dwijnt. Wat ge - beurt na het zijn, dat is en blijft mys - te - rie,

20
wel in geest van ge - loof en wat we - ten - schap biedt. Als in een droom

26
ver - glijdt het le - ven, maar hoop en lief - de ster - ven niet.

32
Wie zou er ooit naar de bloe - men ver - lan - gen als er niet één zou be - staan?

36
Maar om hun geu - ren en kleu - ren te van - gen moet men de Tuin bin - nen - gaan.

40
Le - ven is ster - ven ge - heel an - ders zijn: ons aard - se lied he - mels ver - klankt. Zo

44
vin - den wij men - sen het eeu - wig ge - luk al wie er in - tens naar ver - langt.

48

Als in een droom ver-glijdt het le-ven; met staf en ran - sel nog op

55

reis, ont-vang ik meer dan 'k heb ge - ge - ven het lang be -

61

loof - de Pa-ra - dijs, het lang be - loof - de Pa-ra - dijs,

68

het lang be - loof - de Pa - ra - dijs.

rit.

pp

Retie – Dorp van zeven Neten en tal van schrijvers

DOOR WALTER RAEYMAEKERS*

Toen in 1994 de Retiese Heemkundige Kring ‘Zeven Neten’ vzw startte met de uitgave van een driemaandelijks tijdschrift, was het commentaar van een collega uit een buurdorp: *Die van Retie zullen dat gemakkelijk gevuld krijgen. Daar zijn altijd al mensen geweest met een goeie pen.*

In 1971 beaamde dichter Bert Decorte¹ dat in zijn publicatie *Kortom*²: *Nu is Retie wel geen Verona, geen Amsterdam of Antwerpen, geen Lier en zelfs geen Sint-Amands, maar van het nest waar ik werd gebakerd, kan ik om te beginnen al zeggen dat het een dorp van dichters is.*

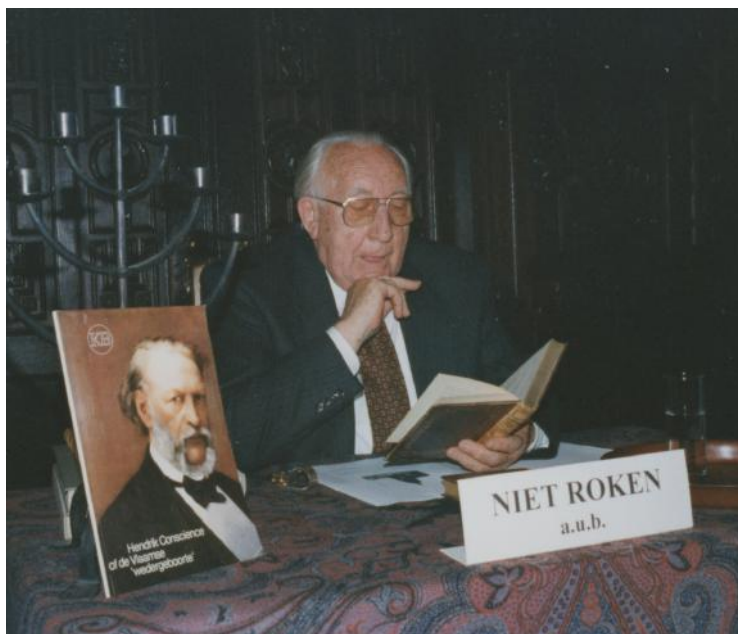
Die uitspraak van Decorte is in dank meegenomen. Het begon al met literatuur rond de Retiese eeuwenoude lindeboom in de helft van de 19de eeuw met de eerwaarde gebroeders **Adriaenssen**, beiden bakkerszonen: de oudste, **Godfried** (1839-1898), schreef o.m. het gedicht *Alena van Dilbeek*, het leven en de marteldood van de heilige Alena in 616 versregels. Zijn jongere broer **Lodewijk** (*1846) schreef o.m. het roversverhaal *Kristiaan Seyms*. Het verhaal verscheen in de periode 1880-1930 als feuilleton in vele Kempische weekbladen, soms ook onder de titel *De bende van Zwarte Trien*. Die titel dekte beter de lading.

In 1900 zag **Aloïs Verwaest**³ als boerenzoon het levenslicht. Hij werd huisdokter in Geel en schreef tussendoor de tekst van een tweetal operettes: *De Boerenstudent* (muziek Guido Lemmens) en *Het Leven bloeit open* (muziek Armand Preud’homme).

Frans Verachtert⁴ schreeuwde zich in 1909 als boerenzoon de wereld in. Hij publiceerde o.m. een studie over Karel van den Oever en de historische romans *Brigands in ’t Geweer* (1938) en *Als druppels dauw* (1944).

Ook het toneelspel kwam aan bod: **René Decorte** (*1907), broer van Bert, schreef o.m. *Voor mijn volk*, toneelspel in drie bedrijven.

Een andere boerenzoon, prof. dr. **August Keersmaekers**⁵, werd lid van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde. Hij was literatuurhistoricus en doceerde Nederlandse literatuur aan verscheidene onderwijsinstellingen. Een zeer beperkte greep uit zijn omvangrijk oeuvre: studies over auteurs van de 17de eeuw in Noord en Zuid en studies over de Nederlandse

August Keersmaekers (foto via auteur)

letterkunde van de 19de en de 20ste eeuw. In de volksreeks van Het Davidsfonds publiceerde hij in 1946, onder het pseudoniem Alb. F. Hardwig, de historische roman *Het milde Leven* (zedelijke kwotering: IV). In 1977 schreef hij een brochure onder de titel *De Kempen in de Vlaamse literatuur*. Keersmaekers was ook bekend als een eminent Conscience-kenner.

Al deze auteurs getuigden op latere leeftijd over de belangrijke invloed die uitging van de AKVS-Studentenbond ‘Willen is Kunnen’ bij de aanzet van hun schrijverschap. De bloei van het Retiese studententoneel – tot over de dorpsgrenzen geprezen – was daar volgens hen ook niet vreemd aan. Het studentenvolk bracht de vaardigheid van het toneelspel mee vanuit hun colleges, waar dictieleraars als **Ast Fonteyne** (1906-1991) en **Senne Rouffaer** (1925-2006) de ‘studenten’ verzorgd taalgebruik bijbrachten.⁶

In 1915 werd in de Groenstraat, in de schaduw van de kerktoeren, **Bert Decorte** geboren. Hij stamde uit een West-Vlaamse boomkwekersfamilie, die aanvankelijk in het gehucht Werbeek bedrijvig was, maar later, in 1922, met hebben en houden verhuisde naar het gehucht Schotelven in Arendonk. Decorte debuteerde in 1937 met de dichtbundel *Germinal* met, ter inleiding, een sonnet opgedragen aan zijn mentor in het Sint-Jan Berchmanscollege te Mol, E.H. Denijs Dille, leraar Frans aldaar en vermaard Bartók-kenner. Marnix Gijsen⁷ prees Decorte: *Sedert Paul van Ostaïjen, is Bert Decorte het eerste phenomeen, het eerste wonderkind dat wij*

in de Vlaamsche poëzie zien verschijnen. Decorte stond bij het bredere publiek bekend als vertaler van de Franse dichters Baudelaire, Villon, Rimbaud en Louise Labé. Tot 1995 publiceerde hij zowat jaarlijks een dichtbundel: o.m. *Een stillere dag*, *Aards gebedenboek* en *Kruis of munt*. Naast gedichten schreef Decorte ook poëtische reisverhalen en essays. Verknocht als hij was aan zijn geboortedorp schreef hij in 2002, voor het door de heemkring uitgegeven fotoboek *Reties Album*, zwierige kwatrijnen bij de verschillende thema's. Als opgroeiend kind in Retie leerde hij daar de dichter Lodewijk De Koninck kennen. Hij noemde hem: *Lowie de Koninck, de schepper van het duizenden verzen tellende epos Het Mensdom verlost*.

Bert Decorte (foto via auteur)

Lodewijk De Koninck kwam in 1899, vanuit zijn geboortedorp Hoogstraten, berooid te Retie aan. Hij vond daar, op voorspraak van dokter Jan Frans Mathé (1846-1921), een onderkomen bij de bejaarde hemdenstrijkster Nathalieke Dielis (1857-1948). In 1929 kreeg De Koninck, vijf jaar na zijn dood, een statig grafmonument bij de Sint-Martinuskerk. Tussen de namen van het uitgebreide huldecomité zien wij o. m. die van pastoor Jozef De Voght⁸, die de kanselrede hield, van Juul Grietens uit Meerhout als feestredenaar, en van Edward Sneyers⁹, schoolopziener lager onderwijs.

Louis Jacobin (1884-1943), *Grafmonument Lodewijk De Koninck* voor de Sint-Martinuskerk in Retie (foto © Peter Thoben)

Gerard Baksteen, *Portret Jozef De Voght*
(foto via auteur)

Jozef De Voght (1877), zoon van de Broechemse dorpssmid, kwam in 1928 vanuit de Sint-Amandsparochie in Antwerpen naar de Sint-Martinusparochie in Retie. Samen met Edward Sneyers voerde hij in de jaren vóór en tijdens de Tweede Wereldoorlog, het culturele leven aan in het dorp van zowat 4500 inwoners. Samen zouden zij in 1929 het Davidsfonds-Retie stichten. De Tweede Wereldoorlog vervreemde hen echter van elkaar. Als onderwijspedagoog werd Sneyers ook wel eens *de Kempense Jan Ligthart* genoemd, naar de vermaarde Nederlandse onderwijsvernieuwer Jan Ligthart (1859-1916).

De Voght was in Retie pastoor van 1928 tot 1946. Een man van groot gezag en aanzien bij de bevolking, befaamd om zijn redenaarstalent, gekend als toneelschrijver en auteur van natuur- en religieuze gedichten. Vooral de opvoering in 1947 van het *De Zevende Blijdschap van Maria* bij de kapel van Onze-Lieve-Vrouwter-Sneeuw te Werbeek, nestelde zich in het collectieve geheugen van de Retie-naren. Het openluchtspel was een bewerking door De Voght van het 15de-eeuwse mysteriespel *Die sevenste Bliscap van Onser Vrouwen*. Ast Fonteyne deed de regie, Lea Daan de choreografie, A.T. De Clippeleir de verlichting en F. Domus de grimage. E.H. Jef Van den Eynde leidde de toneelrepetities.¹⁰ Ter gelegenheid van die grootse viering schreef De Voght de tekst van *Huldelied aan O.-L.-Vrouw van Werbeek*; Renaat Veremans componeerde de muziek.

In de jaren 1930 was de norbertijnenpastorie van De Voght een ontmoetingsplaats van literaire reuzen als Ernest Claes, Jules Persijn (net als De Voght van Broechem), Emiel Van Hemeldonck, pater Van Mierlo en anderen. Claes kondigde er in 1932 de creatie aan van zijn boek *De geschiedenis van Black*; Persijn zocht er bemoediging voor zijn 'moeilijkheden' na de Eerste Wereldoorlog. Van Hemeldonck was de vertrouwde buurman die in de jaren 1929-1931 in de Peperstraat in Retie neerstreek, en wiens tuin grensde aan de pastorietuin van De Voght. In de Peperstraat woonde hij schuin tegenover zijn collega-inspecteur lager onderwijs Edward Sneyers. Volgens Sneyers ontwierp Van Hemeldonck daar zijn eerste historische roman *Johan Van der Heyden*.

Naar het zeggen van De Voght waren de jaren in Retie de schoonste en rijkste van zijn leven. De meeste Retienaren mochten hem. Sommigen onder hen kwamen speciaal naar de hoogmis van 10 uur om te genieten van de welsprekendheid van hun pastoor tijdens de preek.

Een merkwaardig schrijversduo in Retie vormden vader **Jan Frans Mathé** en zoon **Aloïs Antoon Mathé**, beiden huisdokters. De *oude* Mathé (* 1846) gebruikte destijds nog echels (bloedzuigers) in zijn dokterspraktijk. Hij bracht kritische bijdragen aan over gebeurtenissen in de Kempen in de regionale weekbladen, en schreef de tekst van het *Lied der Vereenigde Rethynaren van Antwerpen* (muziek Aloïs Mathé), voor de dorpsgenoten die jaarlijks met Retie-kermis in groten getale naar hun geboortedorp afzakten. Zoon Aloïs Mathé (* 1874)¹¹ publiceerde in 1950 *De lieve Heimat*, dat hij opdroeg aan ‘Zijne Majesteit Leopold III.’ De Voght begon zijn *Woord vooraf* in het boek als volgt: *Waarde Heer Dokter, Naar ik u lees houdt gij van uw ‘lieve heimat’. Nu, wie niet? Kruipe in een mollegat hij die, tot over de berg van zijn leven geklefferd, soms niet zit te dromen van zijn vroeger leven aan de overkant.* In 1954 publiceerde Aloïs Mathé – nadat hij in 1899 uitgeweken was naar Arendonk – *Grensdokter*, met daarin o. m. een hoofdstuk over de Vlaamse Beweging in de Kempen.

Zefa Raeymaekers
(foto via auteur)

Als schakel tussen de generatie van wat langer geleden en de huidige is er **Zefa Raeymaekers**¹². Zij stamde uit een Kempisch molenaarsgeslacht. Zij was journaliste voor *Gazet van Antwerpen*, politica voor de CVP en dichteres. Onder het pseudoniem Rita Reene schreef en publiceerde zij heel wat gedichten waarin haar liefde voor de natuur, haar geboortestreek en Vlaanderen tot uiting komt. Wij besluiten met de eerste strofe van het gedicht *Gebed voor Retie* uit 1999:

*Uw zegen, Heer, voor 't Kempen-dorpje Retie
verborgen, loos, in dennengroen en hei.
Het was er altijd goed. Maar God vergeet niet:
aan 't goede gaan de mensen rap voorbij.
Uw zegen, Heer, voor alle Zeven Neetjes,
hoe klein, hoe droog, hoe vol, hoe vuil ze staan.
Maak Gij ze schoon, bij stukken en bij beetjes:
daar zal allicht een tijdje over gaan.*

Hoe het momenteel gesteld is met de schrijvers en dichters van het Kempen-dorpje? Het heemkundig tijdschrift *Zeven Neten* is aan zijn 31ste jaargang toe en barst nog geregeld uit zijn voegen. De geschiedkundige en heemkundige publicaties zijn in goeden doen. Die met een goeie pen talrijk.¹³

Noten

- * Walter Raeymaekers (*1937) is medestichtend voorzitter Heemkundige Kring 'Zeven Neten' en lid VKS sinds 2000.
- 1 Bert Decorte (Retie 1915-2009 Strijtem-Roosdaal) was lid van VKS van 1972 tot aan zijn overlijden in 2009.
- 2 Bert Decorte, *Kortom*, Serie Open Kaart, Orion/DDB Brugge 1971
- 3 Aloïs Verwaest (Retie 1900-1981 Geel) was lid van VKS van 1935 tot 1981.
- 4 Frans Verachtert (Retie 1909-1988 Turnhout) was lid van VKS van 1936 tot 1965.
- 5 August Keersmaekers (Retie 1920-2009 Duffel) was lid van VKS vanaf 1947, bestuurslid van 1947 tot 1968, penningmeester van 1969 tot 1973, voorzitter van 1973 tot 1989 en erevoorzitter van 1989 tot aan zijn overlijden in 2009.
- 6 Als illustratie van aanzet tot schrijverschap: seminarist Jef Sneyers (Retie 1920-1994 Turnhout); VKS-lid van 1985 tot aan zijn overlijden in 1994 en hogeschoolstudent August Keersmaekers publiceerden, als leden van studentenbond 'Willen is Kunnen', reeds in 1939 *De kapellekens van Retie*. In 1942 schreef VKS, naar studentenbonden toe, een wedstrijd uit voor een Heemkundige Kempische Studie. *De Heemkundige Studie van Retie* door 'Willen is Kunnen' behaalde de eerste prijs.
- 7 Marnix Gijsen, in: *Kroniek der Poëzie* – over Bert Decorte: GERMINAL, Uitgave Uilenspiegel Hoogstraten 1937.
- 8 Jozef De Voght (Broechem 1877-1956 Meerhout) was lid van VKS van 1934 tot aan zijn overlijden in 1956.
- 9 Edward Sneyers (Lozen-Bocholt 1881-1957 Retie) is de auteur van *Bijdrage tot de Geschiedenis van Retie* (1949), bekroond door de provincie Antwerpen. Hij was lid van VKS van 1936 tot 1957.
- 10 *De Zevende Blijdschap van Maria* werd in augustus 1947 viermaal opgevoerd voor telkens ruim 2000 toeschouwers. Jozef De Voght schreef ook de teksten van het massaspel *Het Kempenland* (1937) en van de openluchtspelen *Sint-Odrada* (Balen 1949) en *Sint-Dimphna* (Geel 1950).
- 11 Aloïs Mathé (Retie 1874-1957 Deurne) was lid van VKS in 1956-1957.
- 12 Zefa Raeymaekers (Retie 1922-2017 Dessel) was lid van VKS van 1972 tot aan haar overlijden in 2017.
- 13 Een dozijn *goeie pennen* van diverse pluimage en leeftijd zet de traditie van Retie als dorp van schrijvers verder, zij het met poëzie, zij het met proza. Even alfabetisch op een rijtje: Guy Aarts, August Adriaensen, An Melis, An Sledsens, A. Paul Stappaerts, Paul A. Stappaerts, Willy Thijs, Danny Van der Veken, Paul Vincent e.a.

Het knaapje

Een oorlogsverhaal

DOOR ROSENBRINK

Ergens in de Tweede-Wereldoorlog-ellende speelde een knaapje in de warme zon van 1 augustus. Knaapje is een heerlijk woord, dat nog maar zelden wordt gebruikt, omdat het zo kleuterig klinkt. Hij was nochtans niet veel meer dan een knaapje, zij het heel pienter voor zijn leeftijd. Zeven jaar en zo mager als een garnaal, want eten was er de eerste maanden van de oorlog wel, hoewel dra met bonnetjes gerantsoeneerd, maar eieren, vet, boerenboter, exotisch fruit en kruiden en nog veel meer van die voedzame goedjes werden alleen op de zwarte markt tegen woekerprijzen verkocht en papa had zich bij zijn eega tegen die schandelijke praktijken verzet, vooral omdat hij vreesde dat zijn spaarcenten nog sneller zouden verdampen.

Hij had voor het uitbreken van de oorlog geteerd op wat onwettige praktijken van anderen en kon er zich voor het gerecht met goedgespeelde onnozelheid als vermoorde onschuld uitpraten. Hij zat er warmpjes bij en vertikte het te gaan werken nu het *feldgrau* de lakens was komen uitdelen. Na hun eerste daverende successen geloofde hij warempel dat de oorlog geen zes maanden zou duren en dat de overwinning voor de trotse marcheerdere en zangers van heimatliedjes voor het grijpen lag. *Und wir fahren, und wir fahren, und wir fahren gegen Engeland, Engeland.* Toen echter bleek dat de krijtrotten van Dover toch wat te ver aflagen, werd gezongen van *Auf der Heide blüht ein kleines Blümlein... und das heißt... Erika.* Hij had dus zeeën van tijd om zijn grote tuin vol te proppen met teelaardappelen, staken voor snijbonen, zaden voor witte, rode- en bloemkolen, savooien, erwten, wortelen, sla, tomaten en nog veel meer met alles wat het gezin in de komende tijd zou nodig hebben om niet te verkommeren, want de schaarsheid der dingen had zich al dwingend aangekondigd.

Het knaapje speelde dus in die tuin en in de zon met zijn broertje en nog een paar vriendjes uit de buurt, tot hij zich niet zo goed meer voelde, naar zijn buik greep en op de grond ging liggen, zodat zijn moeder hem aanmaande zijn kleren niet te bevuilen. Ook die waren schaars, duur en nu al versleten of van slechte kwaliteit. Tomaten. Zijn moeder had ze voor de kindjes gewassen, maar hij had ze tegen zijn zin gegeten, want hij lustte ze niet. Dus weerden ze zich in zijn platte buikje. En plots, los van de zonovergoten tuin, los van de vriendjes die

met grote ogen verschrikt staarden naar het kronkelende lijfje, los van de hele wereld schreeuwde het ventje het ijselijk uit als was hij geraakt door een regen kogels. Zijn moeder keerde uit de keuken terug met een vlaag schrik om het hart om te zien hoe haar zoontje met grote ogen, de armen om de buik geslagen, op de stoffige grond lag te kronkelen als een menselijke paling. Het ijselijke schreeuwen sloeg haar meteen in paniek. Vader, die de slingerende groei van zijn snijbonen had staan bewonderen, riep haar toe: ‘Bel de dokter! Ik ga hem wel op zijn bed leggen.’ Toen waren telefoons nog schaars, maar de buurvrouw, een zwartogige feeks die met aangeboren mensenkennis eenieder een kleedje kon passen, had er wel een.

Na het paniekerige relaas van de mama vermoedde de dokter al wel wat er met het knaapje aan de hand was, aarzelde geen moment en sprong in zijn Amerikaanse Buick, die de bezetter nog niet geconfisqueerd had. Hij had maar een snelle blik nodig om te bevestigen, dat het jongetje gevelde was door een appendicitis, die opengebarsten was en dat zijn prille leven aan minder dan een zijden draadje hing. Hij raasde naar het ziekenhuis – het knaapje gewikkeld in een deken – en loofde de bezetters, die hem zijn auto gelaten hadden, al koesterde hij de verdenking van puur eigenbelang, omdat ze zijn dringende medische bekwaamheden wel eens meer dan dringend zelf nodig konden hebben.

In het ziekenhuis rende hij, de ijende jongen in zijn armen, zonder vragen te stellen naar het operatiekwartier, waar hij luidkeels riep om een chirurg. Vandaag de dag kan je je dat niet meer voorstellen, maar in vreemde tijden gebeuren vreemde dingen. Een verbaasde snijdokter kwam met bebloed jasje de gang op en vroeg wat er aan de hand was. Er werden geen vijf woorden gewisseld en het jongetje lag al op de operatietafel die daarvoor een grote vent had moeten dragen, die nu een nier minder had.

Het jengelen van het knaapje was overgegaan in een krachteloos jammeren, terwijl zijn ogen af en toe open en toe gingen. Hij zag nog net dat iets over zijn mond en neus werd gelegd en dat leek op een zeef die zijn moeder in de keuken gebruikte om gewassen sla uit te zwieren. Iemand liet enkele druppels chloroform op de zeef vallen en het knaapje was van de wereld. Hij had net zo goed al dood kunnen zijn. Hij zou het niet geweten hebben. Zelfs niet dat hij van de pijn verlost was.

In die tijd waren penicilline of andere antibiotica nog onbestaande en de buik van het jongetje kreeg met een scalpel een handbrede jaap toegediend van waaruit een beangstigende vloed etter spoot. De chirurg vloekte, zag het somber in en probeerde zoveel mogelijk van het smerige goedje uit het kleine buikje te

loodsen. Daarna kreeg het patiëntje, dat elk ogenblik het leven kon laten, een stuk rubberen darm in de wonde geschoven, waarvan verondersteld werd dat ie meer opkomende etter af zou kunnen voeren. De oorlogsomstandigheden en de daaruit voortvloeiende tekorten dwongen de arts ertoe om, bij gebrek aan beters, een grote veiligheidsspeld doorheen de darm te wrikken, zodat ie niet in de buik kon wegglijden. *A la guerre comme à la guerre*, mompelde hij, waarna hij de wachtende huisarts op de hoogte bracht van de nagenoeg hopeloze toestand van het patiëntje.

Toen de radeloze moeder, die met de fiets de doktersauto was nagereden, later de weinig bemoedigende boodschap naar huis bracht, barstte papa – de altijd beheerste, strenge, georganiseerde man – uit in een huilbui die zijn vuurrode ogen afgrijselijk buiten hun kassen deden puilen. Begrijpelijk, want ze hadden jaren eerder al een eerste kind naar het kerkhof moeten leiden. ‘Gaat ons dat nu weer gebeuren?’, stotterde hij ontredderd en zijn geloof in rechtvaardigheid, goedheid en de Almachtige kreeg een knauw die nooit meer zou helen.

De dokter kwam dezelfde namiddag nog bij hen uitleg verschaffen. ‘Hoe is het nu met hem?’ De arts ademde diep in en dan weer uit en antwoordde angstig: ‘Zolang er leven is, is er hoop.’ En daarmee moesten papa en mama het stellen. Vader slikte zijn verdriet samen met de woede weg en overtuigde zijn vrouw ervan dat ze beiden de kleine dag en nacht moesten gaan bewaken, want dat hij voor geen minuut vertrouwen had in de nonnen die voor verpleegster speelden in dat ziekenhuis. Hij ving natuurlijk bot bij de directeur van de instelling, maar papa ging onmiddellijk zo te keer dat de brave man in zijn broek deed en dan toch een toezegging deed. Gelukkig deden zijn sluitspieren het nog goed. Vader deed de nacht, moeder de dag, want ze moest toch voor eten zorgen en daar had papa geen kaas van gegeten. Twaalf uren elk. Twaalf lange uren. De kleine ademde nauwelijks, wit als een lijk, wat hij nagenoeg ook was, tussen de even witte lakens, lag aan een infuus en op zijn buik rustte een rubberen zak met ijs. De chirurg was even komen piepen, keek naar vader op de stoel en zei hem vol medeleven dat ze hun best deden, maar dat hij erover moest waken dat het ijs zeer dikwijls moest vervangen worden, want dat dit de ontsteking moest remmen. ‘Blijven jullie vierentwintig uur per dag bij hem?’ En terwijl hij minzaam over het hoofdje van het kind wreef: ‘Goed, goed, het zal hem helpen er door te komen.’

De nacht werd dag en de dag weer nacht en vader en moeder wisselden plichtsgetrouw de wacht. Telkens ze elkaar aflostten, hadden ze elkaar moed ingesproken, omdat die snootap het toch al die tijd uitgehouden had. En zo lang er leven is ... Tot nacht numero drie. Papa had op een balkonnetje een sigaret staan paffen.

Toen hij de peuk naar beneden kieperde, keek hij op zijn horloge en schrok zich een aap, want hij was verdomme vergeten de ijszak op tijd te inspecteren en de nachtzuster was niet gekomen om de zak opnieuw te vullen. Terug op de ziekenkamer voelde hij aan de zak en stelde ontzet vast, dat de meer dan half weg-gesmolten ijsblokjes in hun eigen nat lagen te klotsen. Ijs, dacht hij. Ijs! Snel. Waarom heb ik dat niet eerder gecontroleerd. Hij stapte in de gang, de rubberen zak in de hand, en zag de nachtzuster aankomen. ‘Zuster, dringend vers ijs, asjeblief.’ Maar die antwoordde autoritair: ‘Ja meneer, maar je ziet, ik ben bezig. Je zal moeten wachten.’ Het rode bloed schoot hem onder druk in zijn hersenpan en vergiftigd met venijn smeedde hij de zak met volle kracht tegen de enkels van de verschrikte en inmiddels vluchtende non. ‘Nee, nu direct, GVD!!!’ De non schrok zich natuurlijk een aap, liet alles vallen en grabbelde de kruik beet om ze met vers ijs te gaan vullen. De schrik belette haar nog één woord uit te brengen, zelfs niet om zich te verontschuldigen, maar daar had papa geen behoefte meer aan. Daarna werd het ijs zelfs ongevraagd vervangen, dagenlang, wekenlang, altijd precies op tijd. En de snotaap die tegen heug en meug tomaten had gegeten en daarna in het zand in de zon had zitten spelen, bleef wonder boven wonder in leven. Zonder antibiotica.

Mama en papa sliepen voor het eerst sinds een maand weer samen in de echtelijke sponde en schrokken zich een hoedje, toen mama zich plots realiseerde dat ze uitgerekend nu niet hadden mogen... Negen maanden later werd een dochttertje geboren. Haha! Ze noemden het Gerda.

Twee maanden na de snee in de buik zat hij alweer op de schoolbanken, was tevreden, at wat de pot schafte, vond in een oude koekendoos twee koffiebonen die de ellendige smaak van de gebrande gerst niet konden verjagen, maar wel de herinnering aan betere tijden opfleurd, kreeg oud speelgoed waar zijn vader heel lang geleden plezier aan beleefd had, en leefde vrolijk verder. Vader was weer gaan werken, zij het in een Duits atelier, want brood moest op tafel komen. Een paar jaar later zag het knaapje het *feldgrau* de aftocht blazen en dacht zoals velen, dat de miserie nu wel gauw voorbij zou zijn. Eén enkele *Messerschmidt* had hij nog boven de grondtroepen zien wegvluchten. Wat een afgang. Een trein, afgeladen vol Duitse soldaten op de afmars, stopte om god weet welke reden achter hun tuin, ze sprongen de berm op en kwamen vriendelijk water vragen om zich wat te verfrissen. Een paar kinderen liepen naar huis om een emmer vol te pompen en ons ventje leerde daar enkele woorden Duits. ‘*Viele Soldaten, nicht-war?*’, vroeg een van de velen. ‘*Könnten wir etwas Wasser bekommen ... in einem Eimer vielleicht?*’ Ze stonden aan te schuiven om hun vervuild gezicht in het frisse nat te plonsen, maar je kon je afvragen wie van deze jonge mannen het er nog levend van af zou brengen.

De bevrijders waren Canadezen en het leven stopte niet, het verbeterde zelfs met de dag. Hoera! Maar waarmee niemand rekening gehouden had, waren de vliegende bommen, die het gebrek aan een echte *Luftwaffe* moesten verhullen. En op een zonnige oktoberdag, op het ogenblik dat zijn moeder achteraan in de grote tuin de was ging ophangen, vroeg ze hetzelfde jongetje een zak met wasspelden binnen in het washok te halen. 'En als je ze daar niet vindt, kijk dan in de kelder op het schab links.' Hij rende naar binnen en toen hoorde zij het intussen bekend geworden tuffen van een naderende V1. Je wist dat het gevaar geweken was als het tuffen boven je hoofd ophield, want het toestel zag eruit als een vliegtuig en het ging dus in glijvlucht naar beneden, verder weg. Dus veilig. Maar dit exemplaar hield op met tuffen veel en veel eerder. De schrik sloeg mama om het hart en ze liet zich op de grond vallen, trok haar andere zoon tot in een greppel en hoopte.

Maar de V1 nam drie huizen in zijn glijvlucht mee. Een oorverdovende knal en een vuurzee. In het laatste huis zat ons knaapje wasspelden te zoeken. Zelfs antibiotica zouden niet meer geholpen hebben.

Brantano

DOOR LUCE RUTTEN

Een kapster vertelde me ooit dat zij zich evenzeer psychiater voelt als ‘coiffeuse’. De klanten laten bij haar niet alleen de buitenkant van hun hoofd fatsoeneren maar willen graag in één moeite door ook de binnenkant verfrist zien. Hun zorgen en frustraties mogen met de overvloedige lokken mee richting vuilnisbak geborsteld worden. Het moet zijn dat ik er ofwel als een kapster of als een psychiater uitzie, want wildvreemden hebben verbazend vaak de neiging om mij hun levensverhaal toe te vertrouwen. Vertraging in een wachtzaal of een wat langere rit met trein/tram/bus blijken ideale triggers voor een spontane sessie op mijn imaginaire sofa.

Af en toe trek ik met enkele vrienden naar onze Belgische kust om eens lekker uit te waaien. Dan trammen we wel eens van onze vaste uitvalsbasis aan de oostelijke kant naar het andere einde om er een flinke wandeling te maken. Zo beland ik op een keer – nog net voor het coronatijdperk aanbreekt – naast een corpulente, wat rafelige man met een kinderlijk gezicht en dromerige, vriendelijke ogen. Drie kwartier later ligt zijn hele leven als een open boek in mijn hand. De stijl rechttoe-rechtaan, de taal muzikaal met een woordenschat waarvan hier en daar de finesses mij ontgaan, maar een inhoud die aan mijn ribben zal blijven plakken, al ken ik niet eens zijn naam.

Pas vierenzestig is hij, maar je zou hem spontaan tot prille tachtiger promoveren. Net als zijn ouders is hij binnenschipper geweest. Als kind verbleef hij zeven jaar in een schippersschool waar een zeer streng regime heerste. Daarmee vergeleken was de legerdienst die later nog volgde kinderspel. Vanaf zijn veertiende moest hij de ruimen schrobben op de ouderlijke vrachtboot. Dat heeft hij twintig jaar lang met veel plezier gedaan. Toen zijn vader stopte met de zaak heeft hij een tijdje bandwerk verricht in de fabriek en later werd hij ‘verver’ in dienst van de stad. Ruim een jaar geleden is hij met pensioen gegaan. Zijn hele huisje heeft hij opgeknapt en toen die klus geklaard was, viel hij in een groot, diep zwart gat. Hij kon niet meer slapen en had ‘totaal geen courage meer’. Zijn moeder heeft hij maandenlang verzorgd, tot aan haar dood. Zijn vader dementeert in een rusthuis. Een vrouw heeft hij nooit gehad. Hijzelf is nu voor een maand opgenomen in ‘het ziekenhuis’, maar hij mag stilaan uitstapjes maken. Vandaag gaat hij schoenen kopen, een wandelingetje maken en een frietje eten. Hij is van plan om er weer helemaal bovenop te komen, zegt hij, om zo lang mogelijk zelfstandig te kunnen blijven wonen, zelf zijn potje te koken en zijn stulpje te kuisen. Als we aan dezelfde halte uitstappen, zien we hem moeizaam wegsloffen op zijn

scheefgelopen pantoffels, richting Brantano, 'want daar hebben ze goeie merchandise'. Dat leerde hij van zijn moeder. Zij voerde al het schoeisel voor hun drietjes uit dezelfde vertrouwde zaak aan. Even stokt zijn stem. Er smelt iets in mijn binnenste. Als ik niet met mijn gezelschap op dagtocht was, zou ik zonder aarzelen met hem meegaan, zo hulpeloos en breekbaar oogt hij plots in die kleerkast van een bast. De hele verdere dag vergezel ik hem in mijn gedachten. We vinden stevige stappers die als gegoten zitten en lang mee kunnen gaan. Arm in arm maken we een ommetje over de dijk om de nieuwe aankoop in te lopen. Ik wens hem nog veel fijne jaren in goede gezondheid en wuif hem bemoedigend uit.

Een half decennium na de sessie in de tram duikt de Brantano-man nog steevast op in mijn herinnering telkens als ik naar de Westhoek afzak, en geregeld zelfs als ik in de eigen contreien op jacht naar voetwaren trek. Vier jaar geleden ging Brantano op de fles. Bij welk merk kunnen de schuifelende onderdanen van mijn binnenschipper nu terecht voor comfortabele betaalbare schuiten?

Nee, ik ben geen professionele therapeut, verre van. De lotgevallen van de mensen op mijn sofa blijven te veel kleven aan de binnenkant van mijn vel. Ik heb geen remedies te bieden, zelfs geen goede raad, ik stel hoogstens heel even een luisterend oor ter beschikking. Weliswaar gratis, maar toch kan het gebaar niet tellen als goede daad. Mijn inhalige pen recycleert het toevertrouwde maar al te graag tot handgemaakt kortverhaal.

Testament

*The final countdown kondigt zich aan
Tijd om haar testament op te maken
Wat heeft zij na te laten?
Geen juwelen, aandelen of fortuin
geen bolide, geen villa met pronktuin
Haar stulpje is klaar voor de sloop
alle kasten kreunen onder de ballast
van vergeeld papier en afgeleefde boeken*

*Slechts één kleinood mag niet verloren gaan:
haar verzameling prachtige namen
geplukt op excursie in de natuur
opgeraapt bij 't struinen door haar lectuur
cadeau gekregen in een conversatie*

*en zorgzaam bewaard in een lijvig schrift
een lexicon van exquise hapjes taal
keurig gerangschikt in rubrieken*

*Christusdoorn, Judasoor, Lievevrouwebedstro
Bisschopsmuts, Monnikskap, Zonnehoed
Pimpernel, Tripmadam, Kale jonker
Guichelheil, Goudveil, Zilver schoon
Tranend hart, Bosliefje, Ogentroost
Maagdenpalm, Lampenpoetser, Pijpenstrootje
Schildersverdriet, Kruidje-roer-mij-niet
(een boeket uit de afdeling bloemen)
Elfenschermpje, Heksenboter, Satansboleet
Zwavelkopje, Plooirokje, Valse Hanenkam
Puntmutswasplaat, Knoflooktaailing, Spekzwoerdzwam
(om slechts een handvol paddenstoelen te noemen)*

*Luiaard, Stokstaart, Przewalskipaard
Goudhaantje, Tjiftjaf, Kluut, Fuut, Tureluur
Atalanta, Landkaartje, Zilveren Maan
Lijmspuiter, Bloedspuwer, Pissebed, Kakkerlak
(fauna vol fantasie)
Ijskonijn, muurbloempje, straatmadelief
ginnegapper, lanterfanter, flierefluter
hoteldebotel, schorremorrie, brouhaha
hatsikidee, toedeloë, ammehoela,
bullebak, schabbernak, cul de sac
Fingerspitzengefühl
(spitsgeestig idioom)*

*Dreef u genoegzaam mee op de stroom?
Breidt u van de weeromstuit spontaan het lijstje uit?
Dan bent u geknipt als erfgenaam
van de koesterwoordenschat
De vacature staat open
uw kandidatuur mag binnenlopen*

Wachten op acht voor acht

DOOR HILDA SCHALCK

Mijn man is kampeerder, een activiteit die hij nodig heeft om zijn sociale vaardigheden te oefenen, in het gewone leven heeft hij daar geen geduld voor. In zijn boekenkast is één plank voorbehouden voor zijn rode notitieboekjes met namen, geboortjaar, beroep en bijzondere bijzonderheden van de andere kampmaten. Geen tent noch caravan slaat hij over, hij wil elke kampmaat ontmoeten en met de eigen naam kunnen aanspreken. Man, vrouw of genderneutraal, ieder krijgt eenzelfde lach. Deze ontmoetingstochten zijn voor hem wezenlijk om een ontspannen vakantie te beleven. Voor mij geldt dat des te meer, want tijdens zijn sociale oefeningen ben ik vrij. Omdat ik gewoon, zonder notitieboekje, kan praten, kan ik in die uren zelf beslissen of ik wil lezen, zwemmen, luieren, mezelf of anderen voor schut zetten. *L'embarras du choix*.

Dit jaar gaan we in augustus kamperen, waarop mijn man, zijn systeem volgend, op de achtste om acht vóór acht wil vertrekken. Niet om acht over acht, dat geeft hem het gevoel dat hij te laat is. 'Gemakkelijk te onthouden, allemaal achten. En passend bij eenvoudige logica komen de minuten vóór het uur.' Het heeft lang geduurd voor ik zijn logica kon volgen, liefst 55 jaar en nog dagelijks leer ik bij. Zijn moeder verweet me ooit dat ik hem verwend heb. Ik heb haar uitgelegd dat het niet om verwennerij ging, maar om mijn eigen gemak. Als ik meteen toegeef, volgt er geen eindeloos gezeur. 'Met dit weer eten we toch niet buiten. Met dit weer eten we toch niet binnen.' Tijdens ons langdurende huwelijk ben ik er nog niet in geslaagd om op het volgens hem juiste moment de volgens hem juiste beslissing te nemen. Ook al heb ik daarbij rekening gehouden met zijn lievelingscijfer, de acht. Een 'begenadigd' cijfer, noemt hij het, bij de loterij-organisaties zijn ze daar nog niet van overtuigd. 'Kwestie van geduld', zegt hij, 'met geduld win je alles.' Toen ik hem pas leerde kennen, zou ik hem na zo'n opmerking spontaan gezoend hebben, mijn kleine blonde man. Hij is ondertussen grijsblond en nog kleiner geworden, hij heeft de hoogte van mijn oren al bereikt, zijn buik echter blijft groeien. Wonderlijk aantrekkelijk blijft zijn lach, zelfs tijdens het zeuren lachen zijn ogen.

Zoals altijd wil hij ook dit jaar de vakantie regelen en hoewel zijn organisatie-talent gewone logica mist, gun ik hem dit karwei. Nadien is er nog genoeg in te halen, vooral de meest voor de hand liggende zaken: 'Waarom ik mijn toiletspullen niet ingepakt heb? Dat kun jij zo goed.' En daar kun je als vrouw toch niet boos over worden.

Het hoofd hoog geheven kondigt hij op 1 juli aan: 'Dit jaar ga ik de vakantie

systematisch aanpakken.’ Mijn medewerking krijgt hij, want in tegenstelling tot hem, houd ik van verandering. Hij vindt een site met honderden lijsten van wat handig is om mee te nemen op reis en evenveel lijsten om die handige dingen handzaam in te pakken. Het duurt een week voordat hij zo veel lijsten heeft geëlimineerd, dat er nog slechts twintig overblijven. Zondag zal hij verder elimineren. Uitgeput is hij in slaap gevallen.

Zondagavond hoor ik hem in zijn bureau een Halleluja zingen. Ook na 55 jaar huwelijk blijft zijn stem aantrekkelijk helder, alsof alle sleet eraan voorbij is gegaan. Het is hem gelukt: er blijven slechts twee lijsten over. Het verheugt mij dat hij deze keer aan de voorbereiding van de vakantie zoveel genoeg beleeft. Zelf vind ik de planning van wat er te doen en te bezichtigen valt met alle geschiedenis er omheen, al de helft van het echte vakantiegenot. ‘Eindelijk een perfecte vakantie.’ Meer uitleg geeft hij niet.

De zaterdag erop komt hij triomfantelijk de keuken binnen. ‘Mijn twee lijsten zijn geprint en ze zitten in de ordner.’ Voor hem is één papier voor twee personen voldoende en dat papier wil hij zelf bewaren. Wanneer hij donderdagavond op koorrepetitie is, zal ik in zijn ordner op zoek gaan naar het papier en het kopiëren. Vrolijk wandelt hij terug naar zijn kamer, zijn buik loopt voorop. Wanneer hij trots is, duwt hij niet zijn borstkas maar zijn buik naar voren.

Ik krijg niet de gelegenheid om te kopiëren, op zondagmorgen na de mis wil hij mij zijn lijsten al laten zien. In zijn zondagse pak schenkt hij de aperitieven in, standaard tot aan het middelste lijntje op het glas, het zal zijn grote dag worden, de dag van de twee standaardlijsten voor nu en alle toekomstige vakanties. Ik wacht bij de halfvolle glazen. Het blijft ongewoon lang stil, waarna ik gerommel en gestommel hoor vanuit zijn kamer.

Driftig komt hij de woonkamer binnen: ‘Waar zijn mijn lijsten? In welke ordner zitten ze? Onder welke letter zijn ze geordend?’ Ik neem een grote slok. Het is nog geen donderdag geweest, ik heb dus nog geen lijst gezien. Toch heeft reageren geen zin. Ik durf ook niet te vragen of hij de lijsten opnieuw wil printen, zijn bestanden zijn geordend volgens een mij onbekende logica. Van nature heeft hij een vrolijk rond gezicht, nu wordt het langer naarmate de dag vordert. Het is al laat voor hij er zich in bed bij neerlegt dat wij zonder lijsten moeten kamperen. Op 7 augustus rits ik ‘s avonds zijn en mijn koffer dicht. Hij heeft zich nergens meer mee bemoeid, te pijnlijk en wat maakt het uit of ik zijn blauwe of zijn groene zwembroek inpak. De tassen propvol.

8 Augustus. Om vijf uur sta ik klaar. Ik heb een pot straffe koffie gezet en na drie slokken begin ik alvast de bagage bij de keukendeur te verzamelen.

‘We moeten opschieten, het is zo acht voor acht!’ gilt mijn man vanuit de badkamer. Ik sjouw de laatste koffer naar de deur. Op dat moment stapt hij de keuken binnen, al staande duwt hij zijn muesli naar binnen. Elke hap wisselt hij af met

een blik op de klok. Om half acht begint hij de bagage te versjouwven naar de garage, elk stuk laadt hij onmiddellijk in de achterbak.

‘Misschien kun je eerst de zware koffers inladen,’ zeg ik.

‘Als je het beter kunt, doe het dan zelf.’ De zin waar ik op wacht. Rondom mij zoek ik uit wat waar en hoe kan staan. Altijd plaats over, die is ook nodig voor al die dingen die hem op het laatste ogenblik nog te binnen schieten, zoals de dikke *Larousse*, het elektrische snijmes en die andere zaken die zo hoognodig mee moeten en waarvan ik weet dat ze ongebruikt zullen terugkeren. De klok staat al op twintig voor acht. Even heb ik eraan gedacht de keukenklok achteruit te zetten, maar hij heeft ook nog zijn polshorloge om, soms kijkt hij naar de keukenklok terwijl hij tegelijkertijd op zijn polshorloge tikt.

Ik moet nadenken over wat er nog moet gebeuren: vuilnisbakken en bakjes legen, laatste vaatwasje.

‘Ben je klaar?’ ‘Ga eerst plassen.’ Hij sloft naar de wc. Onmiddellijk controleer ik de sloten van de poorten en poortjes.

‘Weet je wel hoe laat het nu al is’, roept hij door de open wc-deur.

‘Ik ben zover,’ antwoord ik. Om kwart voor acht ga ik rustig in de auto zitten. Mijn taak zit erop, nu is het zijn beurt. Hij controleert deuren en ramen, niet eenmaal, niet tweemaal, maar driemaal de hele rondgang in huis, ook het gas, de elektriciteit, de waterkranen, de antennes en de computer moeten driemaal dichtgedraaid of gecontroleerd worden. Daarna de rondgang buitenshuis, alles drie keer voelen. Ik heb hem

ooit gevraagd of eenmaal niet genoeg is, toen heb ik de hele reis moeten horen hoe gevaarlijk het is om een ritueel te doorbreken, dat vraagt om ongeluk.

Tien voor acht, hij gaat achter het stuur zitten.

‘Daar gaan we dan,’ zeg ik. ‘Zal ik het adres intypen?’ Dan moet hij wel eerst de auto starten.

‘Geduld, het is nog geen acht voor acht.’ Zijn polshorloge ligt op het dashboard. Daar zitten we, wachtend op de volgende twee minuten voor onze perfecte vakantie mag beginnen.

De laatste minuut telt hij de seconden af. Eindelijk, acht voor acht. Ik schuif tevreden mijn stoel achteruit.

‘Waar zijn de reserveautosleutels? En de rijpapieren?’ Paniek achter het stuur. In zijn bureau zijn alle lades altijd op slot. In een ervan moet hij gaan zoeken. Het portier wordt hard dichtgegooid. Ik blijf rustig zitten, misschien halen we acht over acht nog wel.

Een milieurapport, de ongelijke strijd

DOOR FRANCIS SCHELLEKENS

In gedachten verzonken zat hij aan de kant van de rivier. Stil en moedeloos tuurde hij over het met schuim en stinkend vuil bedekte wateroppervlak. Gekleurde vlokken botsten vertwijfeld heen en weer. Ze vlogen her en der op zoek naar de goede richting. Maar ze hadden geen keuze meer, bij de sluisdeuren stond het licht op groen, dus stroomafwaarts.

Micro-man dacht terug aan de tijd toen zijn familie alles in het werk stelde om de rivier rein te houden. Maandenlang wroetten zij in ploegen, woelden slijk omhoog, groeven gangetjes en bliezen verse lucht in het water. Wat een drukte, een gevecht op leven en dood!

Toen brak de tijd aan dat het rottingsleger de bovenhand kreeg. Een voor een waren de burens vertrokken. Sommigen werden in hun slaap gedood, anderen vochten tot de laatste snik. Gelukkig breidde zijn familie zich uit zodat de strijd tegen de grote afvalvoorziening kon doorgaan. Groot en klein trok 'Ten Velde'. Met zijn allen slikten en slikten we tot we stikten. Het sterke Micro-geslacht moest noodgedwongen de meedogenloze ongelijke strijd staken.

Micro-man voelde zijn einde naderen. Hij herinnerde zich nog de heerlijke momenten uit een ver verleden toen hij met vrouw en kinderen een bezoek bracht aan Omar Paling. Of verder stroomafwaarts dreef waar zij met zijn allen met de familie Snoek stoeiden en waar nog vele andere watervrienden verbleven in de meander van de rivier. Een mooie tijd!

Als Micro-man nu over de rivier heen, naar de watermolen keek, kwamen de tranen fel in zijn ogen. Daar hing schots en scheef het zo vaak geschilderde en gefotografeerde monument uit het verleden dat vele bezoekers trok.

Mensen! Vreemde wezens toch! Micro-man werd er weemoedig van. Hij vond het zo zielig dat ze naar de molen keken en niets deden om enkele stappen verder de waterfauna te redden. Triest zag hij een nieuwe aanvalsgolf van dikke schuimkoppen door de geul donderen, een rollende massa die alles doodde en vernielde op de eens zo schitterende waterweg.

Geen visjes meer, geen waternimfen, geen voedsel in het water om te overleven! Ja, dacht hij, de dag komt dat de mens op het schavotje komt voor al die moorden en vernielingen.

Nog even keek hij naar de oude molen en dan gaf ook hij de geest.

Zijn lichaam gleed tussen een leger fosfaten door en werd vermorzeld samen met zijn strijd.

Langzaam zakte het naar de bodem, in de kille zwarte brij! Voorgoed?

Hij en zij

*Moeizaam druppelden delen van tijd
doorheen gedachten.*

*In het duister doolden hij en zij door de dag,
twee gesloten monden
met vergeten echoklanken
vragend naar mooie momenten
waarin tijd ontbrak om te flirten
met blijheid en lach.*

*Eens was de lucht zonnig en blauw
omkransten ze samen de wijde horizon.
Het vuur kon de vlammen niet meer vatten,
het water vond de zee veel te diep.
Woorden verwelkten
zochten troost tussen bevroren zinnen*

*Jaren kwamen
dagen gingen
seconden verpoosden
het sprookje vervaagde
veranderde in een wrang verhaal
wanneer de ademwolkjes mekaar niet meer raakten
en oplosten in de tijd.*

Dorp dat verloren is

*Ik zoek mijn dorp
maar vind het niet,
de stilte van het ven en het riet
dat ruiste en zong
doch ik zie en hoor het niet.*

*Het was er hemels kuieren,
ravotten en spelen op de duin,
plannen smeden in het struikgewas
soldaatje spelen en kikkers laten marcheren.*

*Het dennenbos dat er niet meer is
veranderde in beton en glas,
huizen en asfalt bedekken nu de heide
en verdrongen de heerlijke stilte.*

*Tussen het nieuwe woninggroen fluit een lijster
nostalgisch zijn lied.
Dorp, jouw huizen en straten heb ik gevonden
maar je eigenheid niet.*

Nieuw gedicht

*Hoeveel gedichten moet je lezen
om blijer en warmer van geest te zijn?
Misschien twee of drie of honderd.
Het antwoord is vrij simpel.
Eigenlijk moet je zelf als lezer genieten
van ieder woord en elke lettergreep
die je gemoed verwarmen en jouw denken
verblijden met nieuwe ideeën.*

*Woorden als geschenk gegeven
aan het heden en je vertrouwen doen beleven.
Hoe ons denken verblijden en onze glimlach voelen
als een heilige warmte van geluk.
Daar heeft het simpele gedicht jou omhoog
gebracht doorheen de sombere gedachten.
En alzo je lach niet meer kunnen versmachten.*

De pui van het stadhuis in Hoogstraten

DOOR JOZEF SCHELLEKENS

Het zogenaamde *Recht van Opstand* ligt aan de basis van enkele bijzondere ‘lieux de mémoire’ in de Lage Landen. In de Noordelijke Nederlanden werd het *Placaet van Verlatinghe* op 22 juli 1581 in Den Haag bekendgemaakt. In de Zuidelijke Nederlanden brak op 25 augustus 1830 de opstand los na de opvoering van de opera *La Muette de Portici* van Auber in de Muntschouwburg te Brussel. Op zondag 25 oktober 1789 werd vanaf de pui van het stadhuis in Hoogstraten *Het Manifest van het Brabantse Volk* afgekondigd. Hoogstraten ligt centraal in het grensgebied tussen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden, in het hart van Brabant. Zowel in de 16de als in de 18de en 19de eeuw kwam het volk in opstand tegen de vorst. De verklaring van Den Haag was gericht tegen koning Filips II. In Brussel kwam men in opstand tegen koning Willem I en met het *Manifest van Hoogstraten* erkende men keizer Jozef II niet langer als wettige vorst. Telkens werd hetzelfde argument gehanteerd: de vorst erkent onze rechten niet, wij onttrekken ons aan de tirannie en daarom verklaren wij ons vrij en onafhankelijk.

Opstand 1789-1790

Op het einde van de 18de eeuw was het ideeëngoed van Verlichting en Romantiek al sterk verspreid en vaak inspiratiebron van opstanden. We denken hierbij aan de Amerikaanse Onafhankelijkheid, de Franse Revolutie, maar ook aan de Patriottentijd in het Noorden en de Brabantse Omwenteling in het Zuiden. De burgerij wenste invloed en het absolute gezag van de vorst was niet langer vanzelfsprekend. De vrijheidsgedachte en een bepaald nationaal gevoel kwamen ook in de Zuidelijke Nederlanden tot ontwikkeling.

Na het overlijden van landvoogd Karel van Lorreinen en keizerin Maria-Theresia van Oostenrijk in 1780 wenste Jozef II, een verlichte despoot, in de Oostenrijkse Nederlanden een aantal hervormingen door te voeren die voor de ene groep nog te conservatief bleven en voor anderen weer te revolutionair waren. In zijn ongeduld overschatte hij de mogelijkheden om het leven te laten dirigeren door de staat volgens de beginselen van rede en wettigheid. De *Vrede van Utrecht* die in 1713 het Oostenrijkse gezag over de Zuidelijke Nederlanden vestigde, bepaalde dat de vorst alle charters zou respecteren. In weerwil daarvan wilde Jozef II snel uniformiseren en centraliseren. Omwille van zijn bemoeizucht en zijn hervormingspolitiek kreeg hij smalend de bijnaam keizer-koster. Hij richtte zich eerst op de kerk en de clerus. Kloosters werden gesloten, kloosterorden werden gereorganiseerd, de jezuïetenorde werd afgeschaft en het onderwijs werd zonder

inspraak geseculariseerd.

In 1787 werden er ook hervormingen doorgevoerd op bestuurlijk en gerechtelijk vlak. De Raad van Brabant werd vervangen door een oppergerechtshof en de financiën werden onder controle van de regering in Wenen geplaatst. Twee bewegingen vonden elkaar in het verzet. De ‘statisten’ onder leiding van de Brusselse advocaat Hendrik Van der Noot, die bleven vasthouden aan de oude vrijheden en systemen, en de ‘Vonckisten’ onder leiding van advocaat Jan-Frans Vonck die aanvankelijk de hervormingen van de keizer steunden maar die door de onhandige wijze waarop Jozef II ze doorvoerde zich al vlug bij het verzet aansloten. Toen de keizer op 18 juni 1789 de Brabantse Blijde Inkomst – een geschreven charter dat de verhouding van de vorst van Brabant met zijn onderdanen regelde – afschafte, begon de revolutie. De behoudsgezinde geestelijkheid en de nieuwe burgerij hadden nu een gemeenschappelijk doel: het herstel van de charters van Brabant.

Van der Noot vluchtte naar Breda in Noord-Brabant en verzamelde daar een legertje onder leiding van generaal Jan Andries Van der Meersch. Dagelijks trokken kleine groepen vrijwilligers door Hoogstraten op weg naar Breda. Zaterdag 24 oktober 1789 werd door het Comité van Breda als datum voor de inval

Op de pui met dubbele trap: links het wapen van de Lalaing, graven van Hoogstraten (1518-1740) en rechts het wapen van Kyrburg, vorsten van Salm-Salm, hertogen van Hoogstraten (1740-1794).

De overheden op de pui van het stadhuis kijken naar het voorbijtrekken van de stoet in 1913. De Rederijkerskamer 't Eglantierken, instelling in 1534 door graaf Antoon I de Lalaing, stierf een stille dood tijdens de repressie in 1945.

Charles baron (later graaf) de Broqueville stamde uit een oud adellijk geslacht uit de Franse Gascogne. Hij was een zoon van graaf Stanislas de Broqueville (1830-1919) en gravin Claire de Briey (1832-1876). Charles de Broqueville is op 4 december 1860 geboren te Postel (Mol) en op 5 september 1940 overleden in Brussel. Hij was een actief lid van de Katholieke Unie en tweemaal eerste minister, van 17-06-1911 tot 01-06-1918 en van 22-10-1932 tot 20-11-1934.

bepaald. De totale sterkte van de troepen bedroeg op dat ogenblik nauwelijks 3000 man. De sterkste afdeling van het leger kwam in de avond van de 23ste in de grensplaats Zundert aan. Omstreeks 4.30 uur, zaterdag 24 oktober, verlieten de vrijwilligers Zundert en trokken in de richting van de grens die ze om zes uur overschreden bij Meer. Een tweede kolonne was vanuit Tilburg via Alphen naar Castelnau (Baarle-Nassau) getrokken. Gealarmeerd door de eerste geluiden van gevechten aan de grens, hadden tientallen Hoogstratenaren hun verborgen wapens bovengehaald en snelden in allerijl de patriotten ter hulp. Vanaf het ogenblik dat het patriottenleger door Meer en Minderhout trok, begon men de klokken te luiden. Een groot gedeelte van de bevolking was ondanks het vroege uur naar buiten gestroomd om hen te verwelkomen. In Hoogstraten aangekomen gingen de patriotten onmiddellijk de woningen van het centrum uitkammen op zoek naar mogelijk achtergebleven Oostenrijkers en hun collaborateurs. Enkel werden in het stadhuis opgesloten. Bevelhebber Van der Meersch besloot in Hoogstraten met zijn troepen te overnachten. De eerste stad op Brabantse bodem was nu in handen van de patriotten.

In de vroege ochtenduren van zondag 25 oktober werd alles in gereedheid gebracht voor de bekendmaking en publicatie van het *Manifest van het Brabantse volk*. In de loop van de voormiddag liet Van der Meersch zijn troepen in slagorde opstellen voor **de pui van het stadhuis in de Vrijheid van Hoogstraten**. Terwijl de klokken luidden en het vaandel werd ontrold, beklom Van der Meersch de treden van het stadhuis en vanaf de pui ging hij, geflankeerd door zijn officieren, over tot de plechtige afkondiging van het manifest, de onafhankelijkheidsverklaring.

Na vijftien pagina's lang alle inbreuken van de keizer op de wetten van het land te hebben opgesomd, eindigde het manifest met deze verklaring:

Gezien de onbuigzame hardnekkigheid des vorsten om de Nederlanders te onderdrukken en in slavernij te dompelen ... Gezien de verplichting om onze vrijheid, onze godsdienst, onze gebruiken en vrijdommen te verdedigen en te handhaven, dezelve ongeschonden aan onze nazaten over te leveren, zoals wij ze van onze voorzaten ontvangen hebben, vinden wij ons in de harde noodzakelijkheid ons te onttrekken aan de tirannie en overheersing van gemelde keizer en oppervorst. Dientengevolge, doen wij weten dat, na rijpe overweging en een gemeenschappelijke en eenstemmige overeenkomst, hebben wij verklaard, gelijk wij verklaren bij deze, keizer Jozef de Tweede, vervallen van de vorstelikheden, erfgronden, rechten en voorrechten van het hertogdom en Land van Brabant en andere daaraan onderhorig ... Verder verklaren wij onszelf als een vrij en onafhankelijk volk ... Eénieder, zowel burger als krijgsambtenaar of wie ook, ontslaan wij van alle eden afgelegd aan gemelde keizer ... gelasten allen en eeniegelijc waar te nemen, en stiptelijk na te komen de gehele inhoud van deze tegenwoordige verklaring: want het welzijn en het heil des vaderlands vereisen zulks!

Dit document, dat volgens afspraak met Holland en Pruisen de Brabantse Omwenteling moest wettigen, was door Van der Noot, gezamenlijk met de leden

van het Comité van Breda opgesteld en als dusdanig ook door hem als ‘gevolmachtigd agent van het volk van Brabant’ ondertekend. Het manifest *Gedaen te Hoogstraeten* werd op duizenden exemplaren in gans de Oostenrijkse Nederlanden verspreid en diende als ultieme oproep tot de opstand.

Terwijl de Hoogstratenaren na de lezing van het manifest voor het stadhuis een vrijheidsboom oprichtten en feestvierden tot diep in de nacht, rukte Van der Meersch met zijn troepen op naar Turnhout. Slechts een kleine afdeling patriotten bleef in Hoogstraten achter als beveiliging voor zijn achterhoede. Rond vijf uur in de namiddag kwam Van der Meersch met zijn vrijwilligers in Turnhout aan. Deze stad werd toen zonder slag of stoot bezet.

De Brabantse Omwenteling

De opstand begon in Brabant maar breidde snel uit over Vlaanderen en nadien ook in Henegouwen, Namen en het oude Limburg. Op 17 november 1789 verlieten de landvoogd en zijn Oostenrijkse ambtenaren Brussel. Op 18 december deed het Comité van Breda zijn intrede in het met de Brabantse driekleur bevlagde Brussel. Alle staten, met uitzondering van Luxemburg, verklaarden zich onafhankelijk en verenigden zich op 11 januari 1790 in de Republiek van de Verenigde Nederlandse Staten. Van der Noot zocht toenadering tot Pruisen en tot de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden om een hereniging te bewerkstelligen, maar kreeg daarvoor te weinig tijd. Toen Pruisen de opstandelingen in de steek liet na het sluiten van de *Conventie van Reichenbach* (27 juli 1790) met Oostenrijk, mislukte de opstand en Oostenrijk kon zijn gezag met zachte middelen en lichte militaire druk herstellen. Op 3 december 1790 kwam er een einde aan de korte onafhankelijkheid.

De Brabantse Omwenteling wordt door ‘belgicisten’ en sommige historici (o.a. Henri Pirenne) voorgesteld als de voorloper van de Brusselse revolutie van 1830. Zij zagen in deze opstand een uiting van een ‘Belgisch’ nationaal gevoel. Dit is natuurlijk fout om de eenvoudige reden dat na de onafhankelijkheidsverklaring van de Verenigde Nederlandse Staten er juist toenadering werd gezocht met de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en in 1830 kwam men op straat om van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden te scheiden.

Literatuur

Edward Adriaensen en Gustaaf Segers, Het stadhuis van Hoogstraten, in: *Taxandria. Geschied- en Oudheidkundigen Kring der Kempen I* (Turnhout 1904), nr. 2, 86-106; Jozef Laureys, *Gids voor Hoogstraten*, Hoogstraten 1931; Jozef Laureys, *Hoogstraten, aloude Vrijheid*, Hoogstraten 1950 (= *Jaarboek van Koninklijk Hoogstraatse Oudheidkundige*

Kring XVIII); Jan H. van Mosselveld, *Keldermans. Een architectonisch netwerk in de Nederlanden*, 's-Gravenhage 1987; Jan Huijbrechts, *Hoogstraten in de Brabantse Omwenteling*, Hoogstraten 1989; Raymond van Uytven e.a. (red.), *Geschiedenis van Brabant. Van het hertogdom tot heden*, Zwolle 2004

Bob Vincke

RECHTVAARDIGE RECHTERS VAN HET LAM
GODS KLAGEN TE BRUGGE ANNO 2024!?

Nostalgie uit mijn kindertijd

DOOR JULIUS SCHELLENS

Het komt me vaak voor alsof de wereld rondom mij alsmáar kleiner wordt naargelang het aantal van mijn levensjaren toeneemt. Deze mijmeringen zijn geen uitingen van heimwee naar wat voorbij is, wel nostalgisch terugdenken aan hoe het vroeger was. Zonder oordelen of veroordelen.

Alles heeft immers zijn tijd en iedere tijd brengt andere toekomstperspectieven met zich mee.

Als ik terugdenk aan wat men me vertelde over de eerste jaren na mijn geboorte in 1949 en aan wat ik zelf nog weet van mijn latere jeugdjaren, komt dit over als een probleemloze periode in mijn leven. Het lijkt nu na zoveel jaren dat ik vrijwel onbekommerd en totaal gelukkig door het leven liep. Ongetwijfeld zal ook toen zeker niet alles altijd rozengeur en maneschijn geweest zijn. Maar het zijn de mooie momenten uit het verleden die het heden boeiend maken.

Ik groeide op volgens een zekere orde en regelmaat. Een levenspatroon dat misschien niet zoveel rekening hield met je persoonlijke inbreng en medezeggenschap. Maar wel borg stond voor een geruststellende gemoedsrust. Een geborgenheid ook die je de kans bood om je binnen een welbepaalde vrijheid te ontplooien. En dat zonder veel dure woorden en zonder weinigzeggende termen en uitdrukkingen.

We stonden midden de vorige eeuw op een keerpunt. Ons Kempische maatschappijbeeld dat tientallen of zelfs honderden jaren onveranderd was gebleven binnen onze bekrompen maar hechte aaneengesloten dorpsgemeenschap, geraakte in een niet meer te stuiten stroomversnelling. De Tweede Wereldoorlog had zopas laten zien dat er buiten de eigen landelijke parochie ook nog wat anders bestond. De vernieuwingen werden gulzig binnengehaald.

Wat prijs ik me nu gelukkig dat ik die tien jaren tussen 1950 en 1960 als kind heb mogen beleven. Dat mijn wieg op het juiste ogenblik op de juiste plaats heeft gestaan. Het was een overgangsdecennium van de zogenaamde 'Oude Tijd' naar al wat modern en comfort moest gaan betekenen. Wat ging het nadien snel!

Ik heb nog de bescheiden eenvoud meegemaakt in mijn eigen thuis en in de huizen van mijn kameraden. Het was doodnormaal dat mensen tevreden waren met een strikt minimum aan meubilair. Een soberheid die nu primitief zou genoemd worden. Maar wat hadden we meer nodig dan een tafel en voor ieder gezinslid een stoel. Voor een toevallige bezoeker vonden we wel een oplossing om mee aan te schuiven. Het was de gezelligheid bij elkaar die telde. In iedere kamer één

kast om het hoogst noodzakelijke in op te bergen. In bed sliepen we met twee of soms zelfs met drie. Eén stopcontact in heel het huis was wel voldoende, want de radio was het enige elektrische toestel dat een gezin op de buiten bezat. De wasmachine met onderaan een houtoven om het water heet te stoken, werd met de hand gedraaid. Strijken deed moeder met ijzers die ze op de stoof verhitte. Diezelfde ijzers waren, in een handdoek gerold, onze voetverwarmers tijdens koude nachten in bed. Ook de geblutste zinken koffiebus van vader, die overdag mee naar zijn werk ging, kon er gevuld met kokend water voor dienen. Het gebeurde wel eens dat je er met je tenen de sluitingsbeugel van af prutste en dan werd je nat wakker.

Bij het opstaan kon het ijskoud zijn op onze slaapkamer, maar de aanblik van de bloemen op het vensterglas deed dat vergeten. Als we beneden kwamen, had moeder de Leuvense stoof al aangemaakt. We schaarden ons er met zijn allen rond, voeten dicht bij de vuurpot. Onze voorkant verbrandde haast terwijl onze rug bevroor. Maar gezellig was het!

Op diezelfde stoof kookte moeder ons middag- en avondeten. Daarvoor had ze geen tientallen kookboeken nodig. Uit het hoofd kende ze alle gerechten. En als er toch eens per uitzondering twijfels rezen, was daar *Ons Kookboek* van de Boerinnenbond. Gezonde boerenkost zoals patatten met ajuinsaus en spek. Daarna brokkenpap of pudding. Als haar tijd het toeliet, kon er ook al eens hartige groentesoep zijn. Iedereen gebruikte welgeteld één teljor, één lepel en één vork. Een mes was niet nodig. Wij hadden sterke tanden. Het smaakte allemaal zo dat we ons teljor grondig uitlikten. Dat vergemakkelijkte het afwassen. Vermits dat met de hand werd gedaan en het water tussendoor niet werd ververst, dreven er kleurrijke vetogen in rond.

Op zaterdagavond, nadat iedereen zich om beurt in een zinken kuip in een hoek van de achterplaats had gewassen, schaarden we ons met zijn allen rond één grote opgehoopte braadpan. Met daarin gebakken patatten en andere opgewarmde overschotten van vorige maaltijden. Het kwam er dan wel op aan je door de andere huisgenoten niet opzij te laten dringen. Natuurlijk vielen er al wel eens harde woorden. Zo leerden we voor ons eigen opkomen.

Tijdens talloze ruzies met kameraden was het eveneens nodig ons manneke te staan. Conflicten en onenigheden losten we zelf op, desnoods met onze vuisten. Soms hielden we daar een bloedneus aan over, maar dat stond onze gezworen kameraadschap niet in de weg. Thuis huilend gaan verklikken vonden we flauw en we wisten wat vader zou vragen: 'En wat hebt gij eerst gedaan, manneke?' De straat was ons speelterrein. Of we hangkinderen waren? Zeker niet, want we hielden ons creatief bezig. Ravotten in de bossen hield ons lichaam en onze geest gezond. Dat was onze fitness. Er zetelde immers nog niet in elke straat een therapeut of zielenknijper. Wie het aandurfde hoog in een populierenboom de eieren uit een eksternest te roven terwijl het woedende vogelpaar rond uw kop

krijste, stond hoog in aanzien. We hielden wedstrijden om bij het zwemmen in beken en vijvers het langst onder water te blijven. Geregeld kwamen we thuis met gescheurde kleren. Moeder deed wel of ze daar kwaad om was maar lapte dat iedere keer weer op. En wie bekommerde er zich over dat die lap op de knie of het achterste van je broek enigszins van kleur verschilde? Kapotte knieën en ellebogen of afgebroken tanden waren alleen problematisch als het zich voordeed enkele dagen voor je eerste of plechtige communie.

En eerlijk toegegeven, natuurlijk gingen we ons soms te buiten aan kattenkwaad en kwajongensstreken.

Mijn kleutertijd verliep nog zonder televisie, want die moest in Vlaanderen nog worden binnengebracht. Geen nood, want we beschikten nog over de nodige fantasie om ons bezig te houden met zelfgemaakte tuigen. Sinterklaas werd toen nog niet zoals nu zwaar gesponsord om al dat dure overbodige speelgoed in de schouw te droppen.

Drie jaren brachten we door in de papschool bij de nonnekes. Die bemoederden ons inderdaad hopeloos ouderwets, maar ze gaven daarbij blijk van een enorme inzet en met bijna geen middelen slaagden ze er in ons heel wat elementaire dingen bij te brengen. Dat werd verdergezet in de lagere school bij de meesters. Als het nodig was met harde hand.

Vooraf is me bijgebleven die enorme nestwarmte, dat gevoel van hier kan me echt niets gebeuren. Hoewel ik me ook de onzekerheid herinner voor al die nieuwigheden die je elke dag diende te leren. Waarbij het vooral draaide rond moeten en niet mogen. Men prentte ons respect en eerbied voor anderen in. Als vanzelf leerden we sociale vaardigheden en weerbaarheid. Eigenschappen en reflexen die spijtig genoeg, nadien in volgende generaties wat op de achtergrond zijn gedrongen en momenteel dikwijls zoek zijn geraakt.

We hadden een onbezorgde tijd, een jeugd zonder angst, een goede thuis om in op te groeien. We hadden weinig, maar we hadden nergens gebrek aan.

Laten we het misschien erbij houden wat Wim Sonneveld jaren geleden al zong:

*Ik was een kind en wist niet beter,
dan dat het nooit voorbij zou gaan.*

Alles zal nog hetzelfde zijn

*Mijn straat en mijn dorp
zullen nog eender zijn,
als ik er niet meer woon.
Noch ochtend-, middag- en avondnieuws,
geen krant of ander geschrift
zullen mijn heengaan vermelden.*

*Wanneer ik afhaak van het leven
zal de geschiedenis geen wending nemen,
zal het wereldgebeuren verder razen.*

*Hoewel
ik geen boodschap laat
in steen gebeiteld,
er geen eeuwigdurend monument
voor mij wordt opgericht,
hoop ik
in menig mensenhart
een mooie herinnering na te laten.*

Als ooit die dag ...

*Als de dag komt
waarop mijn oren
zich niet meer richten
naar het lied van de nachtegaal.*

*Als de dag komt
waarop de frisse geur van lentebloesem
mijn neus niet meer prikkelt.*

*Als de dag komt
waarop mijn huid niet meer gloeit
van weldoende zonnegloed.*

*Als die dager is
waarop ik niet meer om het uur
je naam noem,
waarop mijn troostende armen
je niet meer in bescherming nemen,
waarop mijn lippen
niet meer zoeken naar de jouwe,
waarop mijn handen
je niet meer strelen.*

*Als die dager is
waarop mijn hart zich niet meer opent
voor jouw grenzeloze liefde.*

*Weet dan en herinner je
hoe oneindig ik van je hou!*

Karel Sergen

de kalligrafe en de dichter

voor Gin

*vroeger, op school, schreef ze de s steevast met karakollen in haar staart,
want zo moest dat écht van haar.
leg zoiets voor, zei de juffrouw, op de tentoonstelling van schoonschrift.
ze moffelde je weg, pech!*

*later zag ze met grote ogen runen, hiërogliefen en kapitalen.
ze speurde over schouders naar een machtig miniatuur.
hoorde monniks rietpen krassen, zijn ganzenveer,
ze rook zijn inkt. ze haalde hem in. de tijd is dik.*

*ze krult met veerpen en juiste hoek de letterdans
die ze verbindt. wij weten hoe woorden ons schaven.
onszelf articuleren, laag na laag, ons verrassen, bewaren.
poëzie is kleinschrift welluidend in versalen.*

dat het niet vanzelf gaat, zeg je

*van geluk gesproken, je mag het een handje helpen,
best zelfs. maar het valt je toch maar toe.*

*te water gelaten. een fles kapot geslagen.
de touwen aangetrokken en gevierd.
meestal gedobber. het grootzeil gereefd.
soms oploeven. het buiswater zien spatten
tot over de boeg. het komt erop aan
richting te houden, koers te zetten.
dat het niet vanzelf gaat, zeg je.*

*het is de wind, je moet naar hem luisteren,
hem weerstreven als het moet. het is het keren
van het water. de eilandjes, een springvis soms.
je weet nooit. wat gaat er morgen komen.*

*aanmeren ook. voorraad inslaan.
de benen en het hoofd uitstrekken.
tussen de chaos sterkte halen, tot ooit:
haveloos en uitgeput van 't sturen,
het schurken tegen de kade,
de zeilen gestreken, de touwen
die zo vaak door verharde vingers gleden,
slap blijven liggen op de bodem.*

intussen in Washington

*het is maanden donkergrijs geweest,
miezerig ook, mistroostig zeg maar,
we liepen gekromd, gebukt,
geen opstanding mogelijk.*

*tot een zondagmorgen in januari
vrachtjes sneeuw die traag verrasten
en zich stapelden in dikke hopen in de straat,
vanachter de heuvel kwam de zon.*

*bij Uncle Joe rees een geelzwarte fee. zij was jong
en zwoer hem in met poëzie, voor de volgende vier jaar,
de macht samengesmolten tot barmhartigheid.
ik zie hoe mijn buur met zijn stok ter kerke gaat,
tien minuten te vroeg, de klokken luidden lang en ver.*

*in deze helderheid juichen en gieren de mensen,
ze vallen, staan op, witstil klinkt het.*

zolang het verlangen rijst

*ik zet 'Zonder de top te bereiken' in handbereik op mijn boekenrek.
ik heb de kunst van het wachten geleerd. wil de aandrang
binnenhouden. wat nieuw is, vraagt geduld, geen tuimeling.
ook leerde ik dat je geluk dat wil ontsnappen, zo kunt tegenhouden.*

*ik weet waar ik dit verse boek wil lezen:
achterin de tuin, bij de notelaar, halfschaduw, halfzon,
of in bed met mijn extra leeskussen en het leeslampje aan,
of nog, in de trein, als ik daar niet wegdommel,
maar altijd op een plek alleen voor mij, vrij.*

Eli Silius

Corona

eerste ochtend lockdown

*Wanneer ik onze vuilcontainer
door het bospad
naar het verzamelpunt breng
hoor ik slechts het
ratelen van de harde
wielen*

*En dan
als ik even stil sta
ontvouwt zich een
wonderbaarlijke wereld
van stilte*

*geen ruisend blad
nergens het tjilpen
van een merel
geen lawaai van auto's
ergens in de verte*

*voor het eerst in
77 jaar ervaar ik
de absolute stilte*

*En als ik dan
over het hobbelige pad
terugloop
zijn slechts mijn
voetstappen hoorbaar*

*Er is even het niets
waaruit alles
is opgebouwd*

*Tussen de gevallen bladeren
ligt verscholen die
ene traan
als een kleine parel
glinstert hij even
in de zon*

*hij valt nauwelijks op
en slechts met
enige moeite
ontwaar ik hem*

*de bedding van
mijn ogen staan vol
van zijn soortgenoten
en weldra zullen
zij hem vergezellen*

*wanneer ik mijn voeten
verschuif rolt
de traan van het blad
en is weg*

*weg met mijn
moment van ellende
ik slik
en houd me flink
ik kijk eens omhoog
en zie de andere
bladeren naar beneden
dwarrelen*

*ik slik nog eens en
richt me op
nee niet huilen
je moet verder
gewoon verder
verder
steeds maar weer
verder*

Corona en Bach

*Wanneer ik de tranen
van mijn lief niet
kan drogen
Omarm me dan*

*Als ik op het pad loop
en geen einde meer zie
en de angst voor het
komende me overmant
Omarm me dan*

*De stemmen stikken
er is een vreemde rust
om me heen een gelatenheid
en niets boeit me nog
Omarm me dan*

*Dan komt ook voor mij
dat ene moment waarop
alles uit het verleden
gelijkgeschakeld wordt
en ik mezelf verlies
Omarm me dan*

*Geen takken hoor ik
door de wind nog ruisen
Het geroep van de vogels
ontgaat me
het wordt stil*

*Heer omarm me
en neem me mee
het was goed zo*

*de dagen in je droom
vervullen zich met leegte
de vragen
zijn verdord
er is geen ruimte
in je droom*

*laat me de dagen zijn
en de leegte
een kleur geven en
vul de ruimte met
mijn klank*

*vul de droom
met de kleur
en de klank
van de ruimte*

*laat niets onverlet
om de dagen te kleuren
en laat de vragen
open*

*laat de klank
als een orgel
over je heen komen
luister niet
maar voel
de warmte
van de
klank*

Denkend aan J.L. de Belder (1912-1981)

DOOR LUDO SIMONS

Een van de mooiste verzen van Jef de Belder begint zo: *Een vogeltje uit morgenrood. / Mijn lief, met haar twee borstjes bloot. / Maar ook de dood.* Het gedicht heet *Balans*, en die titel is van mij. Niet helemaal, maar toch. Toen ik het gedicht de eerste keer onder ogen kreeg, in het themanummer ‘De Nederlandse poëzie nu’ van *Dietsche Warande en Belfort*, jaargang 1963, stond er als titel boven: *Bilan*. Dat Franse woord was destijds in Vlaanderen nog heel gebruikelijk, zowel in een economische context als in de overdrachtelijke betekenis ervan. Ik was meer dan een kwarteeuw jonger dan Jef en voelde mij een koorknaap naast de meesterzanger uit Deurle – zou ik de dichter erop durven te wijzen dat hij de titel beter zou veranderen? Ik deed het toch, en in de bundel *Van zuilen, sneeuw en rozen* uit 1964 heette het gedicht *Balans*.

Vanwaar dat lef van een melkbaard in letterenland? Jef was familie van mij. Heel ver weliswaar, en aangetrouwd, maar toch. Jef trouwde in januari 1937 met Line Lambert (1907-2005), aan moederskant een spruit van de Lierse familie Rutten (die ze prachtig heeft beschreven in haar boek *1920 of de hapering der dagen* uit 1983), en de grootmoeder van mijn vader was ook een Rutten. Dat verleidde Jef ertoe om op nieuwjaarsdag 1937 zijn eersteling, *Wij bouwen aan u*, een bundeltje vertalingen van de door hem zeer bewonderde Rainer Maria Rilke, aan mijn vader te sturen met de volgende opdracht: *Omdat het zesde vers van het tiende gedicht van u is ... / omdat je ’n kozijn van me wordt / en ten derde – neem dit als ’t voornaamste – uit hoogachting en sympathie.* Het tiende gedicht van de bundel was inderdaad ook al eens door mijn vader vertaald en in 1934 verschenen in zijn bundeltje *Vlinders in den regen*; de waarheid gebiedt mij te zeggen dat niet alleen de zesde regel van het gedicht in de versie van Jef overeenkwam met mijn vaders vertaling, maar ook de tweede, de zevende ... Wat wil je: als je moet vertalen ‘in unsern Händen hängt der Hammer schwer’, waar kun je dan in het Nederlands anders uitkomen dan bij ‘in onze handen hangt de hamer zwaar’?

Ik denk niet dat mijn vader en Jef elkaar vaak hebben ontmoet. Mijn vader was op de Poëziedagen van pastoor Basiel de Craene in 1938 in Bachte-Maria-Leerne, hij is er op het terras van koffiehuis De Sterre gefotografeerd in het gezelschap van Karel Jonckheere, René Verbeeck en Maurice Roelants; zijn nieuwbakken ‘kozijn’ was er (nog) niet. Of Jef er in 1939 bij was, in Merendree toen, vertelt de geschiedenis niet, maar het is wel heel onwaarschijnlijk, zeggen mij de ter zake kundigen; mijn vader had andermaal toegezegd, maar meldde zich af vanwege de geboorte van zijn zoontje. Schrijver dezès dus. En daarna was het oorlog. In

Jef L. de Belder (foto internet)

januari 1948 overleed mijn vader, na een lange ziekte; Jef zat toen nog in de gevangenis zijn oorlogszonden uit te boeten.

Hoe de (familie)banden daarna opnieuw werden aangeknoopt, weet ik niet meer. Maar in 1967 waren we in elk geval allebei op het jaarlijkse congres van de Nederduitse schrijvers in Bad Bevensen in de Lüneburger Heide. Daar hadden al in de jaren 1950 verschillende Vlaamse auteurs hun opwachting gemaakt; ik was er als student naartoe getrokken vanwege mijn – van vader geërfde – belangstelling voor de literatuur in het Nederduits, wat uiteindelijk resulteerde in een licentiaatsverhandeling en een doctoraat

over Vlaamse en Nederduitse literaire contacten in de 19de eeuw. Zo trof ik er in 1957 tot mijn verrassing de dichters Marcel Beerten en Blanka Gyselen aan; de laatstgenoemde las er voor uit haar werk, ik improviseerde ter plekke een Duitse vertaling van haar gedichten, en blijkens het verslagboek kreeg de dichteres voor haar voordracht ‘besonderen Beifall’. Van 1966 af werd er een heuse ‘Flämische Stunde’ in het programma ingelast, die ik zo’n beetje mocht coördineren; in dat jaar traden er Jozef Deleu en Willy Spillebeen op, in 1967 Jef de Belder en Adriaan Magerman, in 1968 Anton van Wilderode en Karel Vertommen en in 1969 Jo de Meester en Jan Veulemans (Jef en Adriaan waren er dat jaar ook bij, maar ze lazen niet uit hun werk). Met Jef werden de banden dus nauw aangehaald. Geen wonder dat ik hem vroeg om een gedicht van de jonge Westfaal Norbert Johannimloh (1930-2022), die ik in 1960 in Bevensen had leren kennen en die in 1963 doorgebroken was met zijn bundel *En Handvöll Rügen*, in het Nederlands te vertalen voor mijn essaybundel *Oostnoordoost* uit 1969 (*In witte anemonen / doolt een rode adem. / Het meisje knielt op ’t eiland van de bloemen.*) En geen wonder ook dat ik in 1971 niet aarzelde hem te benaderen voor de uitgave van Christine D’haens Engelse vertalingen van gedichten van Guido Gezelle.

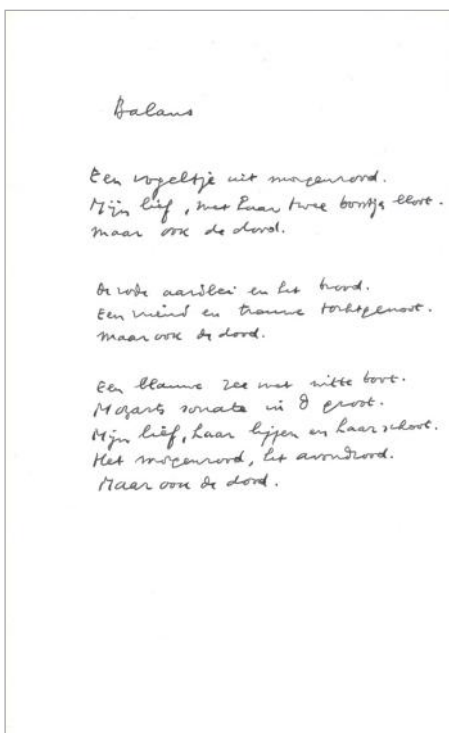
Dat kwam zo. Sinds 1 september 1969 was ik Christines ‘baas’. Het Centrum voor de studie van het Vlaamse cultuurleven, een interuniversitaire vzw binnen het toenmalige AMVC (het huidige Letterenhuis), had van de minister van Onderwijs, Piet Vermeylen, de detachering van Christine D’haen uit het onderwijs verkregen, met de opdracht het chaotische Gezelle-archief, bewaard in het Brugse Gezellemuseum, te inventariseren. Christine ging meteen met groot enthousiasme aan de slag. Als adjunct-conservator van het AMVC en penningmeester van het Centrum werd ik de verbindingsman tussen onze externe Brugse medewerkster en het Antwerpse moederhuis; ik moest dus vaak naar Brugge, ook om haar het vak te leren, en ik vroeg niet beter. Haar opdracht konden we telkens

met twee jaar laten verlengen, zodat ze tot haar pensioengerechtigde leeftijd niet terug hoefde naar haar school.

Al heel snel had Christine mij verteld dat ze jaren had gewerkt, van in 1948 al, aan Engelse vertalingen van gedichten van Gezelle, maar dat ze daarvoor geen uitgever vond. Of ik die vertalingen eens wilde lezen. Ik stond versteld van de verbale bravoure, maar als niet-anglist durfde ik mij geen oordeel aan te matigen over hoe een Engelse poëzielezer zou reageren op verzen als *I hear you not yet, / O nightingale, and / the Easter-sun is / at dawn, of I've many, many an hour with you / been living and been loving / and never has an hour with you / been for one instant irking*. Ik vroeg haar of ze geen zin had in een confrontatie met twee Leuvense anglisten, de taalkundige Emma Vorlat en de literatuurprofessor Herman Servotte, om over haar vertalingen te praten. Dat vond ze een schitterend voorstel.

Ik organiseerde een ontmoeting in het Georges Eekhoudkabinet van de Stadsbibliotheek, de huidige Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience, met de twaalf delen van de *Oxford English Dictionary* op de tafel, want daar had ze veel uit geput, vertelde ze mij. Het werd een spetterend debat, waarbij ze vaak de OED aan haar zijde had, maar niet altijd de Leuvense geleerden. Ze ging dus opnieuw aan het vijlen. Toen vernam ik dat op de toenmalige Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius Antwerpen (UFSIA), later opgegaan in de Universiteit Antwerpen, net een Britse literatuurwetenschapper was gearriveerd, John Adlard (1929-1993), die boeken over W.B. Yeats en William Blake op zijn naam had. Ik vroeg aan Christine of ze het geen goed idee vond om haar vertalingen nog eens door een Engelse specialist te laten bekijken, en ook dat vond ze een prachtig vooruitzicht. Toen dat allemaal gebeurd was, vroeg ik aan Jef de Belder, die het mooiste poëziefonds in Vlaanderen beheerde, Colibrant dus, of hij de tweetalige bloemlezing niet wilde uitgeven. Dat wilde hij maar al te graag. Het boekje verscheen in de herfst van 1971; in de lente van 1972 was een tweede druk nodig. Dat had Jef nog nooit meegemaakt, en hij ging, zoals ook wij dat thuis plachten te doen, voortaan over 'nonkel Guido' spreken. Dat versterkte de familieband natuurlijk nog aanzienlijk.

Handschrift gedicht *Balans* (foto collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis)

Drieluik

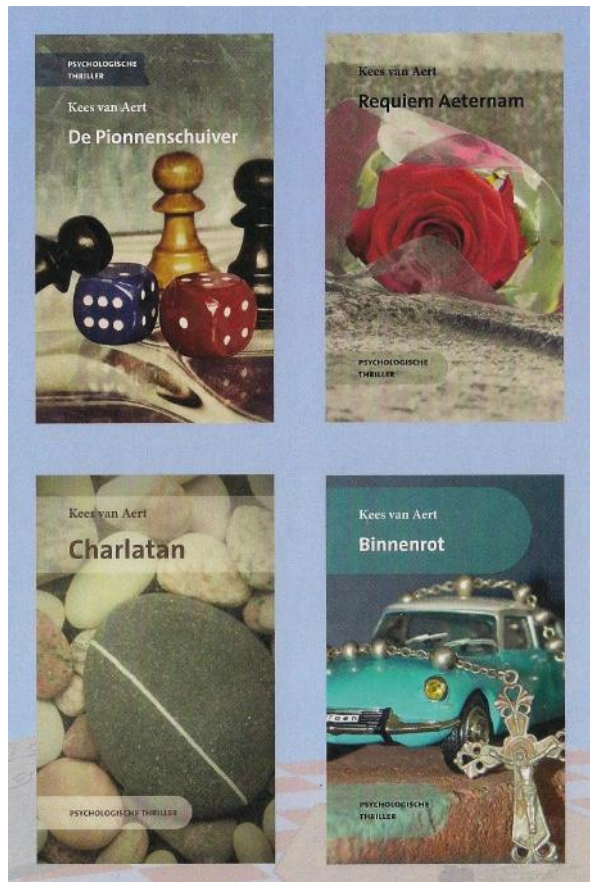
DOOR AD SMEIJERS

1

Voor God spelen

Gulle gever: Kees van Aert

Even doorbijten a.u.b. 'Ik ben een God in 't diepst van mijn gedachten' dichtte Willem Kloos in 1894. Hij was toen 35. In de 19de eeuw was die regel een uiting van blasfemie, van godslastering. 130 Jaar later, als ons goede vaderland grotendeels geseclariseerd is, kijkt niemand daar nog van op. 'Ik ben een God...' Is zo'n uitspraak aanmatigend? Niet voor Kees van Aert. Deze Beekse auteur van een gestaag groeiend oeuvre van psychologische thrillers noemt schrijven een beetje voor God spelen. Schrijven is immers een scheppende daad. De schrijver beleeft wat, hoort of leest iets. Kan zijn, een vrouw met schulden die hoopt in het casino miljonair te worden. Kan zijn, wantrouwen bij het afwikkelen van een erfenis. Kan zijn, een wetenschapper die met data rommelt. Met die snippers gaat zijn fantasie aan de haal; het worden bouwstenen voor een verhaal, een verhaal dat tot dan toe niet bestond. Aan zijn schrijftafel komt het tot leven. Daar voltrekt zich als het ware een wonder, in het geval van Kees van Aert een serie eigentijdse psychologische thrillers. Voor hem is schrijven op de eerste plaats plezier hebben in het scheppen. Dat er lezers zijn voor zijn boeken is in zekere zin

secundair. En lezers heeft hij. Onder de belangstellenden van het Schrijverscafé Hilvarenbeek waren er vier die uit handen van Kees van Aert een prijs kregen. Het bleken kritische lezers en vaardige oplosers van cryptoraadsels.

Er wordt steen en been geklaagd over de belabberde leesvaardigheid onder de Nederlandse schooljeugd. Die leest geen boeken meer voor het plezier, die leest omdat het moet van de leeslijst. Externe motivatie, dwang dus, dat is de dood in de pot.

Wat daaraan te doen? Kees had geen oplossing voor dit complexe probleem. Of misschien toch wel. Om het lezen van zijn boeken te stimuleren bedacht Kees het project Thrillerspoor: *Het is een speurtocht door Brabant. Aan de hand van aanwijzingen in de 4 boeken kun je de raadsels oplossen. Lees zijn boeken Pionnenschuiver, Charlatan, Requiem en Binnenrot, los de raadsels in Thrillerspoor op en verdien daarmee € 10000. De uitslag wordt op 1 april bekendgemaakt. 1 April is een verdachte datum, maar Kees zweert met de hand op het hart dat de combinatie van datum en geldbedrag niet nep is. De oplossing van het raadsel is gedeponereerd bij burgemeester Evert Weijs. Staat daarmee onbedoeld een prijs op het hoofd van de Beekse burgemeester? Gijzel die man en eis € 10000 losgeld. Kostje gekocht!*

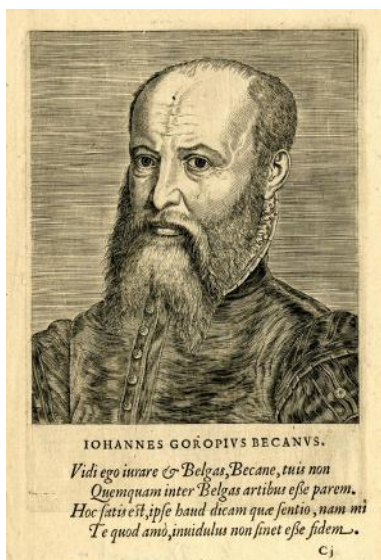
2

Taolkwis

Gewiekste connaisseur: Wim Daniëls

Wim Daniëls. Naar zijn zeggen vechten producenten van tv-programma's om zijn gunsten. Tegenwoordig praat hij stomme filmpjes aan elkaar en scheidt hij tussen de bedrijven door een resem boekwerken af. Boeken waar veel vraag naar is. Een dezer dagen was hij weer op de tv om de invloed van de hittegolf op onze taal te duiden. Dat is een kwaliteit van Wim, dat kan hij als de besten. Die Wim was de spil in het programma rond 500 jaar Johannes Goropius Becanus. In zijn voordracht was JGB – toch de grootste Bekenaar aller tijden – een onder geschoven kind. Het draaide om Wim, om een dorpsgenoot van hem en een jongen uit een gehucht een eindje verderop. Dat waren in hun dagen invloedrijke personen, echte humanisten. Die jongen uit Aarle-Rixtel, Arnt van Eijndhouts alias Arlenius, maakte het eerste Latijn-Griekswordenboek. Die uit Gemert, Laurens

van den Bleek, staat bekend onder de Latijnse naam Torrentinus en werd de allerbeste boekdrukker in Italië. Een opzienbarend detail: Wim woonde op de kop af 720 meter van het geboortehuis van Arlenius. Of dat een verdienste is! De link met onze JGB? Die mannen uit Oost-Brabant waren tijdgenoten van onze JGB en moeten hem gekend hebben. Waar blijven de verdiensten van Goropius Becanus? Je moest wachten tot de rubriek *Zijn Er Nog Vragen* bereikt was. Goropius was een getalenteerd iemand. Zo was hij als geneesheer werkzaam aan het hof. Een ander talent van hem was het onderzoek naar de taal. Waar komen de woorden toch vandaan of hoe krijgen klanken hun betekenis. Het Engelse woord voor timmerman is *carpenter*, iemand die karren maakte. Klinkt logisch.

Na de pauze had het Biks Taol Genootschap een quiz geprogrammeerd. Elke quiz heeft een speleider, een jury en kandidaten. De rol van speleider was weggelegd voor Wim. De jury bestond uit de drijvende krachten achter het BTG. Gewichtige mannen zijn dat; hun obese status werd nog aangedikt door de ruimvallende toga's. Acht kandidaten werden door het lot geplukt uit de zaal en toegewezen aan de teamcaptains. De quiz ging uiteraard over spelling en woordkennis van de Bikse taol. Tekst en foto's werden geprojecteerd. Een mooi voorbeeld. Wat betekent *zis zis zisse*? [vertaling: *Ze is zes zei ze*] Extra punten werden toegekend voor de afgebeelde personen. In de bonus: een manusje-van-alles in zijn trouw-

pak, een oud-burgemeester uit Diessen en de *lustige Witwe* van Graad Pap. Dat de jury niet kon tellen deed niks af aan het genoten plezier. Winst en/of verlies waren bijzaak. Spelen met taal is leuk en met een zaal ook. 'Houdoe,' zei Wim en hij ging op huis aan met een tas die overliep van succes en zes flessen bier van de Roos.

3

Gods schaapherder

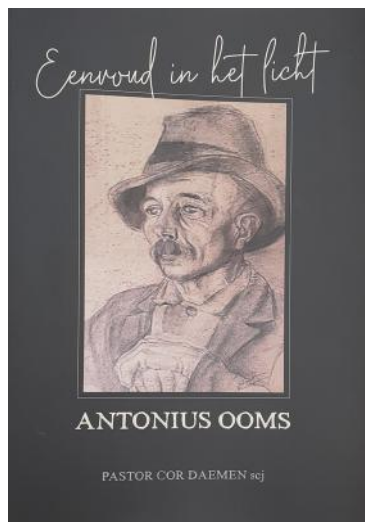
Bezeten zoeker: pastor Cor Daemen

Er zijn mensen die van puzzelen houden. Ze zitten met 1000 stukjes in de hand en proberen *Storm op de Noordzee* te leggen. Zonder doorzettingsvermogen, geduld en gedrevenheid geen bevredigend resultaat. Veel van die gedrevenheid kenmerkt pastor Cor Daemen. Zijn zoektocht naar Antonius Ooms lijkt op die

van de puzzelaar met dit verschil: Cor had maar twee stukjes in zijn hand en moest de resterende 998 erbij zoeken. Het resultaat van die zoektocht werd onlangs gepresenteerd in de abdij van Postel.

Cor Daemen (Duizel 1945) was 12 toen hij naar het kleinseminarie in Helmond ging. In zijn missaal zat een bidprentje van Antonius Ooms die in februari 1957 overleed te Postel en aldaar begraven werd. Dat prentje was zijn eerste puzzelstukje. Ooms was herder op de abdij. Hij was de laatste schaapherder van de laatste schaapskudde van de abdij. In 1954 of 1955 werd die verkocht. Een pastor is een herder. Een gekwalificeerde priesteropleiding kneedt zijn kandidaten tot pastor, tot goede herders. En die lijken op Jezus, dé goede herder bij uitstek. Het bidprentje van de laatste schaapherder van Postel heeft iedere opschoning van de uitdijende collectie aan doodsbeeldekens overleefd. De toekomstige pastor Cor Daemen liet de schaapherder Antonius Ooms nooit meer los. Na zijn emeritaat begon de zoektocht naar die 999 ontbrekende stukjes echt. Het graf in Postel bestond nog. Dat was het tweede stukje. Pastor Cor schreef een briefje, stopte dat in een glazen potje, zette het op het graf en hoopte dat zijn berichtje gelezen zou worden en tot contact zou leiden. En godzijdank, dat gebeurde. Zijn onderzoek naar het leven van Antonius Ooms in zijn tijd kwam in een stroomversnelling terecht.

Die zoektocht in een paar woorden samengepakt: hoe een sober bidprentje leidde tot een rijk geïllustreerd boek. Want dat is *Eenvoud in het licht* met zijn 210 afbeeldingen. In de zaal waar de voorstelling van het boek plaatsvond, las ik de volgende tekst: *Aan het oog van God en de kritiek van mensen ontkomt niemand*. Auteurs van doorwrochte manuscripten inbegrepen? Pastor Daemen verantwoordt ieder woord dat hij schrijft in het notenapparaat. Dat geeft het boek een wetenschappelijke status zonder dat het afbreuk doet aan de leesbaarheid van de tekst. Integendeel: met warme liefde voor Antonius Ooms en de Kempische mensen met wie hij leefde, tekent pastor Daemen een tijdperk dat voorgoed voorbij is. Of kunnen wij in 2024 iets leren van Ooms' levenshouding: eenvoudig en toch zinvol leven in een arme tijd?

Vlaamse vluchtelingen en politieke activisten in Eindhoven

en de klucht rond de Groot-Nederlandsche Vereeniging

DOOR PETER THOBEN

Over de Vlaamse Beweging en het activisme met al zijn groeperingen en nuances is inmiddels een bibliotheek vol geschreven. Het is een onderwerp dat niet gemakkelijk te overzien is. Toch wil ik met deze tekst een bijdrage leveren door in te zoomen op de aanwezigheid van ‘gevluchte’ Vlamingen in Eindhoven in de eerste helft van de 20ste eeuw.

In de oorlog

Met het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog wordt het neutrale Nederland overspoeld met Belgische vluchtelingen en ‘gedeserteerde’ militairen. Vluchtelingskampen voor burgers worden o.a. te Nunspeet, Ede, Uden en Gouda ingericht en voor geïnterneerde soldaten met name Kamp Zeist/Amersfoort en Oldebroek/Harderwijk. Onder de vluchtelingen zijn vele bekende Vlaamse kunstenaars en schrijvers. Enkelen van hen overlijden hier, bijvoorbeeld Jules Schmalzigaug en Rik Wouters, maar de meesten keren na verloop van tijd huiswaarts of vestigen zich elders, bijvoorbeeld Frits Van den Berghe, Frans De Geetere, Pieter De Mets, Gustave De Smet, Isidoor Opsomer, Alfred Ost, Maurice Sijs, George Vantongerloo, Valentijn van Uytvanck of Rodolphe Wytsman en zijn vrouw Juliette Wytsman-Trullemans. Sommigen kunnen eerst na de algemene amnestiewet of zogeheten uitdovingswet van 1929 terugkeren, zoals Jozef Cantré, en weer anderen blijven in Nederland voor hun verdere leven: Raoul Hynckes, Reimond Kimpe, Albert J.A. Neuhuys, Albert Termote en Henri Wils. In Eindhoven worden voor de Belgische vluchtelingen aan de Woenselse kant langs de spoorlijn bij de Christinelaan ‘Belze barakken’ opgericht. Velen van hen kunnen bij Philips aan het werk. Van de kunstenaars War van Asten, Alfons Blomme, Nico Eekman, Jozef Gerard Van Goolen en Georges Higuët – meegekomen in het kielzog van de Eindhovense Piet Peeters die in Brussel aan de academie heeft gestudeerd en er werkzaam is – vinden wij sporen in Eindhoven en Nuenen terug. Gezamenlijk exposeren ze in juni 1915 in de foyer van de Chicago Bioscoop aan de Rechtestraat en in januari 1918 exposeren ze er nog een keer. De plaats van Van Goolen is dan door plaatsgenoot lithograaf Dimmen Gestel ingenomen. In diens atelier aan de Vrijstraat exposeert neef Leo Gestel in november

1915 zijn bekende tekeningen van vluchtelingen, die ook als expositie door het land reist met een door Gestel & Zn gedrukte affiche.

Overall in Nederland worden tentoonstellingen ingericht om met de opbrengst uit verkoop van kunstwerken de vluchtelingen te helpen. In zaal Apollo's Lust aan de Vestdijk te Eindhoven worden van 29 april tot en met 2 mei 1916 werken geëxposeerd die door Belgische Geïnterneerde Militairen in Zeist zijn vervaardigd. Uit de verkoop kan 440 gulden afgedragen worden aan het R.K. Huisvestingscomité voor Belgische Kinderen te Leiden en 220 gulden is bestemd 'voor de aanmoediging der huisvlijt' in het Interneringskamp Zeist. Bij Apollo's Lust exposeren een jaar later, van 22 tot en met 25 september 1917, 45 Belgische kunstenaars onder auspiciën van het Hollands-Belgisch Comité.

Verder krijgt de uitgeweken beeldhouwer-meubelmaker Jozef van der Wee uit Lier opdracht van de paters augustijnen voor het maken van een lezenaar en koorbanken in de H. Hart- of Paterskerk. Tuinarchitect John Juchem verblijft eveneens met zijn gezin in Eindhoven. Al voor de oorlog heeft hij contacten in Eindhoven, want de tuinen van Villa Kortonjo en van Huize Rapelenburg zijn naar zijn ontwerp aangelegd. Tijdens zijn verblijf ontwerpt hij diverse particuliere tuinen, o.a. die van Villa Granville en Villa De Driehoek aan de Parklaan. In 1917 is er in Eindhoven sprake van een Kunstkring De Kempen, waarvan plaatselijke kunstschilders Jan en Antoon Kruysen, Peter van den Braken, beeldhouwers Harrie en Cor Siegers e.a. deel uitmaken en waarbij de Belgische kunstbroeders zich vermoedelijk hebben aangesloten.

Uit dankbaarheid voor de verleende gastvrijheid hebben de Belgische vluchtelingen in Eindhoven dankzij de inzet van Léon Pasteels een marmeren gedenksteen laten vervaardigen naar ontwerp van Piet Bockholts en uitgevoerd door beeldhouwatelier Jan Custers. In oktober 2014 is dit object uit het depot van het Eindhoven Museum gekomen om achterin de Sint-Catharinakerk een voor het publiek zichtbare plek te krijgen.

Achterin de Sint-Catharinakerk in Eindhoven is sinds oktober 2014 de marmeren gedenksteen zichtbaar.
(foto © Peter Thoben)

Na de oorlog

Na de Grote Oorlog wijken vele, merendeels intellectuele Vlamingen uit naar Nederland om veroordeling vanwege collaboratie met de Duitse bezetter voor te zijn. Ze zijn naar de Duitse vijand overgelopen zoals de ‘sublieme deserteurs’, hebben deel uitgemaakt van de Raad van Vlaanderen of zijn als hoogleraar of student betrokken bij de vernederlandsde Vlaamse Hogeschool te Gent. Bij verstek worden ze veroordeeld tot langdurige werkstraffen of hechtenis en zelfs tot de doodstraf. In Nederland worden deze van huis uit katholieke ‘stambroeders’ met name in katholieke kringen opgevangen en tewerkgesteld in bibliotheken, middelbare scholen en universiteiten.

Velen van hen hebben in het middelbaar onderwijs een betrekking gevonden, onder andere door toedoen van dr. Hendrik W.E. Moller, stichter van de Katholieke Leergangen te Tilburg. Hij is getrouwd met de dochter van de Vlaamse beeldhouwer Louis Bourgonjon, leraar aan de Quellinusschool te Amsterdam. Van de Gemeentebibliotheek van Rotterdam wordt Willem De Vreese directeur, terwijl Eugene Everaerts en Telesphorus Vernieuwe er als bibliothecaris emplot vinden. Antoon-Alfons Plevvoets is bibliothecaris van de Katholieke Leergangen in Tilburg. Schrijver Antoon Thiry wijkt met Felix Timmermans uit naar Nederland en wordt directeur van de bibliotheek in Tiel. Marcel Minnaert die in 1915-1916 in Leiden heeft gestudeerd, vlucht na de oorlog uiteindelijk naar Bilthoven en zal later tot hoogleraar sterrenkunde aan de Utrechtse universiteit benoemd worden.

Reimond H.L. Speleers (1876-1951)

Oogarts Reimond H.L. Speleers, hoogleraar aan en waarnemend rector van de vernederlandsde Vlaamse Hogeschool in Gent moet met vrouw en vier kinderen op het einde van de oorlog overhaast zijn biesen pakken. De Nederlandse gouvernante Josepha J. Laane die in 1913 aangenomen is om de kinderen onberispelijk Nederlands te leren, begeleidt hen op hun vlucht. Via haar ouders in Scheveningen komt het gezin in Katwijk terecht. Speleers moet – omdat zijn Belgische bul in Nederland niet erkend wordt – opnieuw zijn artsdiploma aan de Leidse universiteit halen en bekwaamt zich daarna bij professor Hendrik Burger (1864-1957) in Amsterdam voor oor-, neus- en keelarts. Speleers besluit in de snel groeiende stad Eindhoven in mei 1921 een praktijk te openen. Hij stuurt zijn huisonderwijzeres Josepha Laane vooruit om hun komst in gereedheid te brengen op Markt 36a, gehuurd van de familie N.W. Spoorenberg-Nijssen. Zij

Woning en praktijk van Reimond Speleers: pand Raiffeisenstraat 20, hoek Vestdijk, foto uit 1931 (foto © collectie Regionaal Historisch Centrum Eindhoven)

zal een jaar later op 18 mei 1922 te Eindhoven trouwen met Jo (J.F.H.M.) Spoorenberg van de ijzerwinkel.

Snel weet Speleers zich tot een gewaardeerd medicus in de stad op te werken, zoals uit korte berichtgevingen in de krant blijkt. Hij koopt met een hypotheeklening van sigarenfabrikant Adriaan H. Hoppenbrouwers (1879-1945) een pand op de hoek Vestdijk-Raiffeisenstraat dat kort tevoren naar ontwerp van architect Louis Kooken is gebouwd. In 1925 verplaatst hij zijn praktijk en woonhuis van Markt 7 (eerder 36) naar Raiffeisenstraat 20. Daar zal de deur jarenlang openstaan voor activisten en Vlaamse nationalisten, totdat hij in 1940 besluit Eindhoven te verlaten om opnieuw een professoraat aan de universiteit van Gent te aanvaarden.

In het milieu van de gevluchte Vlaamse activisten en nationalisten neemt Speleers een prominente plaats in. Dit blijkt uit het feit, dat hij stevast op begrafenissen van overleden activisten het woord voert. Daarbij valt op dat de Nederlandse pers er – al dan niet uitvoerig – melding van maakt. Op zich is dat niet zo vreemd, want flaminganten zoals Eugene Cantillon, Leo Picard, Jozef en Hugo van den Broeck, Albert van de Poel hebben als journalist werk gevonden bij Nederlandse kranten, terwijl de meeste bladen niet direct onwillig tegenover de Vlaamse zaak staan. Speleers spreekt bij teraardebestellingen of op afscheidsdiensten van de artsen Henri E.H. Schönfeld en Alfons Depla te 's-Gravenhage (1924), Hippoliet Meert, stichter van het Algemeen Nederlands Verbond te Middelburg (1924), advocaat Maurits Josson te Oegstgeest (1926), de door een ongeval omgekomen advocaat Alfons Van Roy te 's-Gravenhage (1927), privéleraar Jef Van den Eynde te Maastricht (1929), professor Willem De Vreese te Oegstgeest (1938) en Irena-Maria Hillaert, de vrouw van Karel Heynderickx te Sint-Niklaas (1938). Daarnaast is hij een veelgevraagd spreker, zeker wanneer het over de Vlaamse

Beweging moet gaan. In 1924 verschijnt te Brugge Speleers' brochure *Is de Vlaamsche Beweging een nationale beweging, ja of neen?*, hetgeen een antwoord is op een voordracht van Frans Van Cauwelaert, maar tevens de afwijzing inhoudt van diens strategie.

In het kader van de katholieke emancipatie ontstaan overal in Nederland lokale afdelingen van de in 1880 gestarte R.K. Vereeniging Geloof en Wetenschap onder leiding van een geestelijke met de doelstelling *katholieke intellectuelen bewust te maken van hun verantwoordelijkheid voor wetenschap en cultuur en daarbij op wetenschappelijke wijze de katholieke waarheden te verdedigen*. In december 1901 ontstaat in Eindhoven een afdeling met augustijner pater A. Claessen als directeur naast de reeds bestaande Leo-Vereeniging. Daarnaast wordt in het katholieke Eindhoven in 1909 de Katholieke Kring voor mannen opgericht om *naast vriendschappelijk verkeer en het behoud der Katholieke beginselen het leken-apostolaat te beoefenen in den ruimsten zin des woords*. Deze kring brengt in 1916 de RK Openbare Leeszaal en Boekerij St.-Catharina tot stand, waarbij kring- en bibliotheekbestuur samenvallen met Piet van der Putt als voorzitter. De Katholieke Kring zet vooral lezingencycli op over leerzame en actuele onderwerpen, gevolgd door discussie. Decennialang zijn voorzitter Luc van Agt en secretaris Theo van Lotharingen de drijvende krachten van deze vereniging.

Op 23 januari 1923 houdt de uitgeweken Vlaming Ferdinand Jozef de Waele (1896-1977), leraar aan het Gymnasium Augustinianum, in de aula een lezing over de Vlaamse Beweging voor de Vereeniging Geloof en Wetenschap, waarvan notaris Johan B.A. Dericks pas voorzitter is geworden. Volgens het *Eindhovens Dagblad* zijn onder de aanwezigen burgemeester Antoon Verdijk, kantonrechter Jef Wintermans, Reimond Speleers en verschillende paters augustijnen. De Waele moet een uitvoerig exposé gegeven hebben, want *zouden we den spreker, die ruim 2 uren vrij snel las, willen volgen op den voet, dan hadden we minstens de halve courant nodig*. Over de nieuwe, door dom Paul Bellot gebouwde kapel van het Augustinianum publiceert hij in 1924 een artikel in *Het Gildeboek*. In 1927 promoveert de archeoloog en kunsthistoricus aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, waar hij dan lector wordt en vanaf 1931 hoogleraar is. Bekende boeken zijn hand zijn *Kunstgeschiedenis* (1938) – samen met pater Jozef de Keyzer (1896-1956) –, *Veertig eeuwen antieke kunst* (1938) en *Pelgrimstocht door Hellas* (1950).

Na in december 1925 te 's-Gravenhage voor de Vlaamsch-Hollandsche Vereeniging Hou ende Trou een lezing 'Over het wezen en den ontwikkelingsgang der Vlaamsche beweging' gehouden te hebben houdt Speleers – inmiddels lid geworden – in Eindhoven op 18 januari 1926 voor de Katholieke Kring in Hotel Schimmelpenninck aan het Stationsplein een voordracht over de Vlaamse

Beweging, want voorzeker is niemand meer aangewezen om ons in te lichten over het streven en strijden der Vlamingen dan de – tevens zoo welsprekende – oudrector der Vlaamsche Universiteit. Het verslag in het *Eindhovens Dagblad* meldt: Nadruk legt spr. voorts op 't cultureele van den Vlamingenstrijd, die te vaak nog als 'n alléén taalkundige wordt beschouwd. En sluit af: Het auditorium juichte prof. Speleers warm toe. Het moet goed bevallen zijn, want op 12 maart 1927 spreekt hij nogmaals over het onderwerp 'De Politieke Vlaamsche Beweging'.

In april 1932 komt Hendrik Moller, inmiddels lid van de Tweede Kamer, voor de Katholieke Kring 'Over de Vlaamsche kwestie' spreken en na diens nuchtere uiteenzetting met de vraag wat Nederland met de Vlaamse kwestie te maken heeft *ontspan zich een discussie waar mr Cramer en dr Speleers o.a. aan deelnamen volgens het verslag in de Meierij'sche Courant.*

In september 1926 is voor de kunstavond van de afdeling Eindhoven van de A.R.K.A. (Algemene Rooms-Katholieke Ambtenarenvereniging) in Apollo's Lust dichter, schrijver en journalist Wies Moens uitgenodigd. Na door Gerard Knuvelder en kapelaan L.J.A.C. Bijnen geïntroduceerd te zijn spreekt hij over het onderwerp 'Moderne dichtkunst in verband met eigen werk', maar verhaalt ook *van de klopjacht die er in België na den oorlog op de 'activisten' gehouden is geworden.* Na de Tweede Wereldoorlog zou hij zelf in 1944 de wijk naar Nederland, naar Geleen nemen en na bij verstek in 1947 ter dood veroordeeld te zijn zal hij er tot zijn dood blijven.

Tot de groep Vlaamse ballingen in Eindhoven behoort ook ingenieur Edmond Fabri (1855-1927), die er op 26 mei 1927 overlijdt. Speleers herdenkt hem in zijn grafrede die in het weekblad *Vlaanderen* van 11 juni 1927 verschijnt. Op 28 juni 1929 houdt hij voor de afdeling Eindhoven en Omstreken van de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunde in Hotel Du Commerce van J.H. Nijpels een lezing over pansinusitis d.i. bijneusholteontsteking.

Groot-Nederlandsche Vereeniging

In Nederland ontstaan in de grote steden Rotterdam, Utrecht, Den Haag en Amsterdam in de jaren 1920 overal Vlaams-Hollandse verenigingen, waar uitgeweken activisten en Nederlanders elkaar in dialoog ontmoeten om hun sympathie voor de Groot-Nederlandse gedachte ten aanzien van staatkundige en/of culturele kwesties te versterken. Deze verenigingen werken samen in het Verbond van Vlaamsch-Hollandsche Vereenigingen.

In Eindhoven wordt op 7 februari 1929 de Groot-Nederlandsche Vereeniging (GNV) opgericht, die tot 3 april 1936 zal bestaan. In diverse Nederlandse dagbladen wordt er melding van gemaakt en blijkt het bestuur gevormd te worden door dr. Henri A. J. M. Spoorenberg (1887-1976), directeur van de Eindhovense G.G.D. als voorzitter, dr. Fons (A. D. J. M.) Verbeek (1893-1975), arts, Gerard P.M.

Lerarenkorps van het Sint-Joriscollege en Sint-Catharinelyceum, waaronder nogal wat leden van de Groot-Nederlandsche Vereeniging – omstreeks 1930 (foto © collectie Regionaal Historisch Centrum Eindhoven / Karel Vermeeren)

Knuvelde (1902-1982), leraar Nederlands als secretaris en Remi Bosselaers (1895-1985), leraar Frans als penningmeester. Later wordt Verbeek ondervoorzitter en drs. Joan C. A. M. Bongenaar (1898-1950), leraar klassieken, tweede secretaris. Leden zijn in elk geval leraar Karel R.J.B. De Schaepdrijver, privéleraar Frans (J.F.E.A.) Van den Weghe en zijn zoon Frits E. Van den Weghe, advocaat en bankdirecteur Victor G.G.M. Dubois, gemeentebestuurder Ben J. M. van Elk, advocaat Jo J.A. van der Putt, tandarts Lodewijk J.M. Spoorenberg – een broer van de voorzitter –, bankdirecteur J. C. Lambertus Stallaert en de leraren van het Sint-Joriscollege en Sint-Catharinelyceum Gerard H.J.S. Acket, Piet J. van Lent – hij trouwt in 1926 met Speleers' oudste dochter Godelieve – en Xavier F.M.G. Wolters. De doelstelling van de vereniging wordt nogal omslachtig in de statuten geformuleerd: *de bestudering en bekendmaking van de historische eenheid van de verschillende delen van de Nederlandse stam, bekendmaking en verlevendiging van het vele dat ook thans nog de delen van de Nederlandse stam bindt en de bevordering van de grootst mogelijke toenadering van alle delen van de Nederlandse stam en wel te bereiken met alle toelaatbare middelen.*

Uit het verslag van de eerste jaarvergadering op 8 maart 1930 blijkt dat er in het eerste jaar vier vergaderingen zijn gehouden met een viertal sprekers. Karel De Schaepdrijver (1892-1970), leraar Frans aan het Augustinianum, Cyriel Verschaeve (1874-1949) en Hendrik J. Elias (1902-1973) spreken over de Vlaamse Beweging en

secretaris Gerard Knuvelder over Maaskwesties, terwijl op de jaarvergadering zelf Victor Leemans (1901-1971) een voordracht 'De psyche van het jonge Vlaanderen' verzorgt.

De volgende jaarvergadering vindt pas op 24 oktober 1931 plaats en het jaarverslag vermeldt vier vergaderingen: op 8 maart de al gemelde voordracht van Leemans, op 30 oktober 'Het Vlaamsche Vraagstuk ingeklemd in de nieuwe Europeesche crisis' door L.J.C. van Gorkom, leraar geschiedenis en conrector van het Stedelijk Gymnasium en secretaris van het Provinciaal Genootschap te 's-Hertogenbosch, op 4 december Reimond Speleers over 'De strijd voor ver nederlandse sching van Hooger Onderwijs in België' en op 31 januari 1931 worden 'interne vereenigingsaangelegenheden' besproken. En het eindigt: *Gewichtige gebeurtenissen deden zich overigens in den loop van het vereenigingsjaar niet voor.*

Dat lijkt mij niet te kloppen, of is deze constatering geruststellend bedoeld om alle commotie te verbloemen? De strijdbare, eigengereide directeur-hoofddirecteur van de *Meierijsche Courant*, Janus Vervoort (1877-1944), schrijft op 18 november 1930 een insinuerend stuk met verdachtmakingen aan het adres van de GNV te Eindhoven. Daarop reageert het *Eindhovens Dagblad*, dat het bewijzen wil zien voor de aantijgingen. Er ontspint zich in artikelen een polemie, die doordraaft en uitgroeit tot een literair-journalistieke klucht, waaraan ook *De Morgen* deelneemt. De brochure *Janus op het oorlogspad of Journalistieke bloemtuil met een toepasselijk vers opgedragen aan A. Vervoort ...*, samengesteld door de zorgen van 'De Jonge Gedachte' is in wezen een ludiek geschrift bevattende dertien hoofdstukken, een weinig poëzie en een plaatje als nr. 1 van het tijdschrift ter bestudeering van de *Meierijsche journalistiek*. Overigens zou de GNV geheel los staan van de Vereeniging 'De Jonge Gedachte' en zodoende buiten de briefwisseling tusschen 'De Jonge Gedachte' en de *Meierijsche Courant* vallen, conform een ingezonden stuk in het *Eindhovens Dagblad* van 16 februari 1931. Het lijkt erop dat 'De Jonge Gedachte', door hun leraren aan het Sint-Joriscollege en Sint-Catharinalyceum is bedacht. Het naschrift van het *Eindhovens Dagblad* luidt: *Wij willen gaarne aan dit verzoek voldoen, doch daarmede tevens het aandeel besluiten, dat door ons blad genomen is in het conflict tusschen de Groot-Nederlandsche Vereeniging en de M.C., meer speciaal den hoofdredacteur van deze courant. Het lust ons n.l. niet den heer Vervoort maar te volgen op zijn kronkelwegen om de waarheid te ontloopen, noch langer aandacht te schenken aan zijn jongleuren met woorden en beweringen om zijn lezers een rad voor de oogen te draaien. Onze eigen lezers, die aan dergelijke journalistiek niet gewend zijn, moet het allang genoeg zijn en een waarheidlievend*

mensch wordt er wee van. Wij erkennen echter, dat bovenstaande verklaring van het bestuur noodzakelijk is, nu de heer Vervoort zich in allerlei dwaze bochten blijft wringen om uit den warboel van halve en heele onwaarheden, verdichtselen en mystificaties te geraken, die hij in den loop van het debat in zijn orgaan heeft gebaard.

De uitgave is gedrukt bij drukkerij H. Gianotten in Tilburg, waar ook het tijdschrift *Roeping* wordt gedrukt, waarvan Gerard Knuvelder hoofdredacteur is. Later – in een artikel in *Brabantia* in 1973 – onthult Gerard Knuvelder dat Remi Bosselaers en hijzelf verantwoordelijk zijn voor de uitgave en dat de gedichten *Groot-Eindhoven* en *Een simpel Liedekijn* van Remi Bosselaers en de *Janusiade* van de hand van leraar klassieken Xavier Wolters zijn.

Het archief van Henri van der Putt, president-commissaris bij de *Meerijssche Courant*, biedt een kijkje achter de schermen en meer informatie. In een lange brief d.d. 23 november 1930 blijkt hij directeur Janus Vervoort aan te spreken op zijn ondoordachte en onbesuisde schrijverij die hem onwelgevallig is o.a. wegens potentieel verlies aan abonnees. Vervoort laat weten tot een mondeling gesprek bereid te zijn. Het gesprek heeft geen resultaat en in een lange brief vraagt Van der Putt aan hoofdredacteur J.B. Vesters (1869-1952) van de Bossche krant *Het Huisgezin* naar diens mening in deze, maar die is verstandig en laat in keurige bewoordingen weten niet over de journalistieke pen van een collega te oordelen.

De GNV zet haar activiteiten voort. Op 27 oktober 1934 spreekt Jan Brans (1908-1986) uit Antwerpen en redacteur bij Knuvelders *Roeping* over ‘De stand van zaken in Vlaanderen’.

Wanneer ‘een tiental Zuid-Afrikaansche studenten en afgestudeerden – vijf dames en vijf heeren – een bezoek aan Eindhoven’ brengt, belegt de GNV een bijeenkomst op 21 december 1934 in Hotel Schimmelpenninck, waar Speleers over de ‘Activistentijd’ en Gerard Knuvelder over ‘Brabant in de Nederlanden’ spreken. Bij de jaarvergadering op 31 januari 1935 is na de behandeling van jaarverslagen en bestuursverkiezing Frans van Oldenburg Ermke, pseudoniem van Frans A. Brunklaus (1909-1974), schrijver en journalist bij de *Limburger Koerier*, uitgenodigd voor een voordracht getiteld ‘De kleine pers van een groot land’. In ieder geval hebben verder nog historicus Pieter Geyl (1887-1966) over ‘Grootnederlandse mogelijkheden ten tijde van Frederik Hendrik’, musicoloog Floris Van de Mueren (1890-1966) over ‘Nederlandse muziek’, Ernest Van der Hallen (1898-1948) over ‘De Vlaamse jongeren en hun strijd’ en jezuïetenpater Désiderius A. Stracke (1875-1970) over ‘Hangende vragen aangaande Oud-Nederland’ gesproken, voordat de GNV op 3 april 1936 werd opgeheven. Pater Stracke is een bijzonder veelgevraagd spreker over de Zuid-Nederlandse beschavingsgeschiedenis en literatuur van de middeleeuwen met name de mystici. Volgens mededeling van Knuvelder is de GNV opgeheven *met de motivering dat het doel van de vereniging ten aanzien van de leden bereikt was (zij allen denken duidelijk Grootnederlands)*.

Grafkruis van Karel De Schaepdrijver en zijn vrouw op het kerkhof bij de oude Sint-Willibrorduskerk Waalre. (foto © Peter Thoben)

Daarnaast wordt het bezwaarlijk om sprekers van ver te laten komen voor een klein gezelschap van aanwezigen. Of de sterke politieke ontwikkelingen en de weerstand van katholieke zijde daartegen ook bij de opheffing meege-speeld hebben, is niet duidelijk.

In het milieu van de activisten kan de rol van de jonge literator en leraar Gerard Knuvelde als een paladijn van Hendrik Moller niet onderschat worden. Hij pleit voor de ontplooiing en zelfbewustwording van de provincies Noord-Brabant en Limburg, is een voorstander van de Groot-Nederlandse gedachte en vindt de Vlaamse Beweging vanuit de optiek van het oude hertogdom Brabant prijzenswaardig. In zijn boeken en spreektbeurten draagt hij dat gedachtengoed uit. Zo houdt hij voor de Katholieke Kring in Eindhoven op 6 januari 1936 een voordracht 'Onze letterkunde als spiegel van onze nationale cultuur'.

Naast enkele krantenberichten is de brochure *Janus op oorlogspad* eigenlijk de enige tastbare getuigenis van het bestaan van de GNV in Eindhoven. De graven van Remi Bosselaers te Eindhoven en Karel De Schaepdrijver te Waalre – evenals de grafzerk van Koenraad en Godelieve Speleers en haar man Piet van Lent te Eindhoven – herinneren nu nog aan Vlaamse ballingen, maar die kunnen binnen afzienbare tijd wel eens geruimd worden.

Grafkruis van Remi Bosselaers en zijn vrouw Maria Simons op het Sint-Catharinakerkhof Eindhoven (foto © Peter Thoben)

Op 11 november 1934 wordt de Vereniging van Kempische Schrijvers (VKS) gesticht, waarvan Ernest van der Hallen en Floris Van der Mueren, sprekers bij de GNV, tot de eerste leden behoren. Was de GNV niet opgeheven, dan zou er wel eens een toenadering ontstaan kunnen zijn. Immers lid Remi Bosselaers is op 5 januari 1920 te Ossendrecht getrouwd met Maria Joanna Laurentia Simons (1890-1953), de zus van Jozef Simons, die in 1936 voorzitter van de Vereniging van Kempische Schrijvers wordt als opvolger van Juul Grietens. Toch is er na de Tweede Wereldoorlog tussen Noord-Brabanders en leden van de VKS toenadering gekomen met de Groot-Kempische Cultuurdagen in Hilvarenbeek. Maar dat is een ander verhaal waar VKS-leden Jan Naaijken en Emiel Van Hemeldonck prominent aanwezig waren.

Enkele bronnen

Ten aanzien van de vele bronnen wijs ik slechts op de uitgebreide *Digitale Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* op internet, de vuistdikke biografie *Professor Speleers* door Joris Dedeurwaerder (2002), het ongepubliceerde typescript 'Het doodgevone leven.

Herinneringen uit 1905-1955' door Godelieve van Lent-Speleers (1974) en de passage over de Groot-Nederlandsche Vereeniging in Eindhoven in het artikel 'Dr. H.J. Elias†' door Gerard Knuvelde in *Brabantia* 22 (1973), 126-127.

Sint-Bavo in de Kempen en de Sint-Bavokapel te Eindhout

DOOR BERT TOPS

Deze bijdrage moet gezien worden als een poging om de rondleiding bij de Sint-Bavokapel in het gehucht Trichelhoek te Eindhout ter gelegenheid van de Open Monumentendag 2024 aan het papier toe te vertrouwen.

Bamis

De feestdag van de Heilige Bavo op 1 oktober (bamis) was tot en met de Franse Revolutie een van de belangrijkste feestdagen in de Nederlanden. Bamis was met Sint-Jansmis, Kerstmis en half maart één van de vier belangrijkste pachttermijnen. Bamis viel na het binnenhalen van de oogst. Juist daarom startte na bamis het schooljaar en het academiejaar te Leuven. De volkskundige K.C. Peeters vermeldt in zijn artikel over de verering van Sint-Bavo tientallen Vlaamse uitdrukkingen die verwijzen naar de feestdag bamis, die veelal te maken hebben met het herfstweer. Timmermans schildert dit ‘bamisweer’ in zijn roman *Pallierter* als volgt: *BREED, machtig en gestadig had de bamiswind dagen over de aarde gezwollen, nevel en prikregen meejagend in zijn groot geweld. Dagen achtereen stonden de koppen der boomen gebogen, de blaren omgeslagen en het gers plat op den grond. Dan kwam de mist de blaren rotten, en de koeien loeiden naar den warmen stal.*

Sint-Bavoverering tegen kinkhoest

Sint-Bavo werd in de Antwerpse Kempen op verschillende plaatsen vereerd, onder meer in de Sint-Bavokerk in Noorderwijk en Oud-Turnhout, en in de Sint-Bavokapel in de Trichelhoek te Eindhout. De aloude kapel van Sint-Bavo in Zittaart onder Meerhout werd in de 19de eeuw afgebroken en vervangen door een Sint-Bavokerk op een andere plaats in het dorp.

Deze Kempische plaatsen waren bedevaartsplaatsen voor kinkhoest (overigens voor Oud-Turnhout is hiervoor nog geen bevestiging gevonden in de archieven). Kinkhoest is een ziekte die vooral voor zeer jonge kinderen dodelijk kan zijn, omdat het hoesten zo hevig is dat het verstikking kan veroorzaken. De oorzaak van de ziekte, de bacterie ‘Bordetella pertussis’ werd pas in 1906 ontdekt.

Sint-Bavokapel te Eindhout

De witheer van Averbode, Ludolfus Jozef Brems, die kort voor 1900 onderpastoor was van Eindhout (later zou hij bisschop en apostolisch vicaris van Denemarken

worden), schrijft dat volgens het volksgevoel de Sint-Bavokapel in de Trichelhoek oorspronkelijk de parochiekerk van Eindhout was. De precieze ouderdom van de kapel in de Trichelhoek valt niet meer te achterhalen, omdat het kerkarchief in 1719 met de pastorie in vlammen opging door brandstichting van enkele dronken landlopers.

Nochtans is de aanwezigheid van een kerkhof rond de kapel een aanwijzing voor een zeer hoge ouderdom van de kapel. De deken van Herentals vermeldde in 1626 het bestaan van een kerkhof rond de kapel. Het kerkhof wordt zelfs afgebeeld op kaarten die in 1824 zijn besteld door de militaire overheid van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden bij het plannen van ingrijpende vestingwerken te Oosterlo. In 1939 werden bovendien geraamtes gevonden door Belgische soldaten bij het uitdiepen van loopgraven op het terrein. Het begraven van doden was echter voorbehouden in of naast een kerk. Onderzoek op andere plaatsen, onder meer Zelem bij Diest, toont aan dat een dergelijke kapel kan teruggaan op een vroegmiddeleeuws kerkje.

Militaire kaarten in 1934 door de Nederlandse regering aan België overhandigd, nr. 5561, minuut van het plan van Oosterlo en omgeving, 1824, Algemeen Rijksarchief Brussel, via www.search.arch.be

De oudste vermelding van de kapel is in 1477 in een testament in het protocol van de Herentalse notaris Blampens, van het Herentalse echtpaar Jan Verslusen en Katheline vanden Dijcke die een bosje hadden bij de kapel van Sint-Bavo in de Trichelhoek (Trighele). Mogelijk werd de kapel verwoest tijdens de opstand tegen Maximiliaan van Oostenrijk in de jaren 1488-1492, toen het nabijgelegen Herselt (meermaals) en Westerlo werden verwoest door de opstandige burgers van Leuven en Aarschot. In een memorie verwijst de norbertijn Joannes Van de Voort, pastoor van Eindhout tussen 1522 en 1556, naar een akte die hij heeft gezien over het (opnieuw?) wijden van de kapel door de suffragaan en zegeldrager van het bisdom Luik, waartoe Eindhout tot 1559-1561 hoorde. Er was in die akte

sprake van een overeenkomst dat geschillen over de verdeling van het inkomen van de kapel werden onderworpen aan het oordeel van de abt van Averbode. Aan de kapel was geen beneficie verbonden, wat wil zeggen dat de kapel moest rondkomen met inkomsten uit de offergaven. Joannes Oliveri, voorganger van Van der Voort, verkreeg gedurende elf jaar 40 gulden van de kapel, exclusief linnen, schapen en eieren.

Zeer waarschijnlijk werd de kapel verwoest tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Op architectonische kenmerken wordt de herbouw van de kapel in laatgotische stijl omstreeks 1600 gedateerd. Ook in die periode werden kapellen uit de regio opnieuw opgebouwd, zoals de kapel van Onze-Lieve-Vrouw-Ter-Voort in Voortkapel (Westerlo) in 1598.

Bloeiperiode als bedevaartsoord

Tijdens de eerste helft van de 17de eeuw beleefde de kapel en bedevaart een bloeiperiode. De bedevaarders kwamen vooral op donderdagen, toen de wekelijkse mis in de kapel gevierd werd, vooral als het die dag geen speciale heiligendag was. De bedevaarders, die Sint-Bavo het ‘hoestemenneke’ noemden, waren afkomstig van Geel, Veerle, Diest en zelfs het Hageland. De deken van Herentals vermeldt in zijn status van 1626 dat de bedevaarders water uit de put op het kerkhof uit een ‘kieckhoren’ (kinkhoorn) dronken en dat velen er genazen. Het drinken van gewijd water uit een kinkhoorn is ook op de andere bedevaartplaatsen van Sint-Bavo vastgesteld, zoals in Wilrijk, Boechout en Zittaart. De hoorn, soms in de vorm van een koehoorn, werd de Sint-Bavohoorn of Sint-Baafshoorn genoemd. In Zittaart is deze kinkhoorn zelfs bewaard gebleven en wordt vandaag in de kerk tentoongesteld. Hoewel dit niet algemeen wordt aanvaard door etymologen, is er een mogelijk etymologisch verband tussen kinkhoest (in de volksmond ‘kiekhoest’ genoemd) en kinkhoorn (in de volksmond ‘kiekhoorn’). Beide woorden zouden klanknabootsend zijn. Opmerkelijk in dat verband is het gebed dat bij de bedevaart in Meerhout gebeden werd en dat op perkament is overgeleverd:

*Al van des kinkhoest pyn, o Heere wil hun genesen
Die hier devotisch syn en hebben eer bewesen
Wie drinckt in uwen naem uit desen kikhoren reyn
Ghesontheyt sy ontstaen, verlost van Kinkhoest pyn.*

Lauwerys vermeldt in 1929 dat in Noorderwijk vaders en moeders, ook van omliggende dorpen als Lichtaart en Lille, geheel het jaar door voor het beeld van Sint-Bavo kwamen bidden voor hun kinderen die aan kinkhoest leden. Ze vereerden de relikwie en lieten de kinderen gewijd water uit een horentje of schelp drinken. Soms namen ze een flesje wijwater mee om tijdens de noveen te

drinken. Op sommige plaatsen zoals Wilrijk werd in de plaats van gewijd water gewijde witte wijn gebruikt. Voor Eindhout vermeldt K.C. Peeters ook het drinken van witte wijn in de plaats van water, vermoedelijk op basis van volkskundige vragenlijsten. In sommige Kempische plaatsen was er ook een bedevaart voor kinkhoest naar kapellen die waren toegewijd aan andere heiligen, zoals Sint-Remigius te Beerzel en Sint-Pieter te Retie.

Aan het eind van de 19de eeuw tot en met de jaren 1950 kende de bedevaart in Eindhout een bloeiperiode. In de jaren 50 kon kinkhoest nog dodelijk zijn, waaronder zeker een dodelijk geval bij een kindje uit Eindhout. Brems schrijft dat er elk jaar, vooral met bamis, een paar duizend bedevaarders kwamen, onder meer met behulp van de tram die staties had in Eindhoutdorp en Veerle. Met bamis was er in de Trichelhoek ook een kermis en jaarmarkt. Toen werd er ook aan het volksspel hanenkappen gedaan, waarin de deelnemers vanop een draaiend karrenwiel met een houten stok het hoofd moesten afkloppen van een dode haan die boven het wiel in een rieten mand in de lucht hing.

Vanaf de jaren zestig raakte de bedevaart volledig in verval. Met de restauratie in 1985 van de ondertussen vervallen kapel vond het hanenkappen nog enkele keren plaats. Anno 2024 is er nog steeds een gezongen mis in de kapel de eerste dinsdag van elke maand om 18.30 uur, evenals met bamis wanneer het reliek van Sint-Bavo vereerd wordt.

Het leven van Sint-Bavo

Sint-Bavo was een edelman uit Haspengouw die in het midden van de 7de eeuw leefde. De *Prima Vita Bavonis* werd in de eerste helft van de 9de eeuw in de Sint-Baafsabdij (het oorspronkelijke Gandaklooster te Gent) op schrift gesteld. Volgens de Gentse hoogleraar Adriaan Verhulst is het heiligenleven een van de belangrijkste bronnen voor de geschiedenis van het vroegmiddeleeuwse Gent. Bavo's eigenlijke naam was Allowin. Bavo was vermoedelijk een troetelnaam met dezelfde betekenis als Bube, baby, bébé, bambino. Hij trad in het huwelijk met de dochter van graaf Adilio. Hun dochter Adeltrudis was een van de heiligen van Wintershoven. Bavo zou vooral zintuiglijke genoegens en materieel winstbejag nagejaagd hebben.

Na de dood van zijn vrouw werd Bavo echter door berouw overvallen. Hij zocht de befaamde Amandus op, een van de apostelen van de Lage Landen. Amandus verrichtte missioneringswerk in het Scheldebekken door abdijen te stichten in Sint-Amands-aan-de-Skarpe en Gent en de eerste kerk van Antwerpen. Hij werd ook benoemd tot bisschop van Maastricht.

Bavo trad in het door Amandus gestichte klooster Ganda te Gent (de latere Sint-Baafsabdij) en gaf al zijn bezittingen aan de armen. Bij zijn intrede onderging hij een ceremonie van publieke boetedoening, onder meer door in het publiek zijn zonden te belijden, waarop hij zich tijdens de vasten veertig dagen in ascese

Sint-Bavokapel in de Trichelhoek in Eindhout – 2024 (foto © Bert Tops)

terugtrok. Na deze afzondering zou Bavo gedurende een jaar missioneringswerk hebben verricht met Amandus. Volgens een van der verhalen was Bavo opnieuw overvallen door wroeging bij het ontmoeten van een man die hij vroeger als slaaf zou hebben verkocht, hetgeen op dat moment moreel verwerpelijk was. Bavo zou de man gesmeekt hebben om hem in de boeien te slaan en in de gevangenis te werpen. De man zou hiermee pas hebben ingestemd na aandringen van Bavo. Na het missioneringswerk trok Bavo zich terug als kluizenaar, volgens de traditie in Mendonk ten noorden van Gent. Bij de bouw van de kluis wordt een eerste wonder toegeschreven. Bavo zou een dienaar die was verongelukt bij het aanleveren van bouwmaterialen opnieuw tot leven hebben gewekt.

Op 1 oktober, drie jaar na het ontmoeten van Amandus, is Bavo in volledige ascese overleden. Bij de begrafenis vonden verschillende wonderen plaats, waaronder exorcismen. Het is door de verering van relieken, en de wonderen die aan die verering werd toegeschreven, dat Bavo na verloop van tijd werd aangeroepen ter genezing van kinderziekten, zoals kinkhoest. De relieken van Bavo werden na verloop van tijd overgebracht naar het Gandaklooster dat later bekend werd als de Sint-Baafsabdij en in de 16de eeuw naar de Sint-Baafskathedraal (de abdij werd gesloopt in opdracht van keizer Karel V).

Over de kapel en inventaris

De kapel in de Trichelhoek is een bakstenen gebouw uit drie traveeën in laat-gotische stijl (met spitsboogramen). De ingang is voorzien van een korfboog met een zandstenen omlijsting. Het zadeldak is gedekt met leien in Maasdekking. Bij een reparatie van het klokje werd in de inscriptie ontdekt dat het in 1705 in Mechelen was gegoten door Jordaen Smets. In 1706 goot hij ook het klokje van de Heggekapel te Poederlee, in 1711 de beiaard van Halle en in 1723 die van de kapel van Onze-Lieve-Vrouw-van-de-Zeven-Weeën in Eindhouthamme. In de kapel zelf staat een zijaltaar met een gepolychromeerd beeld van Sint-Bavo die een boek en zwaard vasthoudt. Op andere plaatsen is hij vaak afgebeeld met een valk in de plaats van een boek.

In de kapel zijn vijf schilderijen die het leven van Sint-Bavo afbeelden. Boven het hoofdaltaar hangt een tafereel met de kruinschering van Bavo door Amandus met rechts onderaan de schenking aan de armen. Overigens is een gelijkaardige compositie terug te vinden in het altaarstuk van Rubens in de Sint-Baafskathedraal van Gent. De andere schilderijen beelden het huwelijk uit, de bekering, de begrafenis en de verering van Sint-Bavo, onder meer door moeders en hun kinderen. Het plafond van de kapel heeft 18de-eeuws classicistisch stucwerk. De 19de-eeuwse neogotische motieven in het stucwerk werden bij de restauratie verwijderd, maar zijn nog deels zichtbaar in de apsis.

Of Bavo ooit in de Trichelhoek is geweest, is uiteraard moeilijk te achterhalen. Er zijn wel mogelijke linken met de Antwerpse Kempen. In Geel is er bijvoorbeeld de Sint-Amandskerk. Noorderwijk was als dorp een zeer oud bezit van de Sint-Baafsabdij die samen met Itegem in 976 door keizer Otto II werd bekrachtigd. De verbanden gaan mogelijk nog verder terug. Het is bekend dat de Karolingers, waaronder Lodewijk de Vrome, actief de cultus van Sint-Bavo hebben verspreid. De Sint-Baafsabdij was dan ook een van de belangrijkste centra van de Karolingers. De vita van Bavo wordt vaak toegeschreven aan Eginhard, de biograaf van Karel de Grote die in de eerste helft van de 9de eeuw lekenabt was te Gent. Karel de Kale schonk in 877 vanuit zijn eigen familiebezit het dorp Vorst, gelegen naast Eindhout, aan de Sint-Gertrudisabdij van Nijvel. Die abdij werd gesticht door Sint-Amandus, Ida van Nijvel, vrouw van Pepijn van Landen, en hun dochter Gertrudis van Nijvel. Volgens een bepaalde traditie was Bavo niemand minder dan een van de zonen van Pepijn van Landen, de eerste hofmeier en Ida van Nijvel.

Noot

Het voornemen bestaat om dit artikel verder uit te werken met verwijzing naar bronnen en literatuur.

Hoe het kleine winterkoninkje de koning van alle vogels werd

(een hedendaagse berijming naar Grimm)

DOOR RIK VAN BRABAND

*Lang geleden, zo is na onderzoek gebleken,
konden alle dieren nog spreken.
En op een winterdag, toen de zon stralend scheen,
kwamen alle vogels in Mol bijeen.
Het was daar, aan de oevers van de Nete,
dat ze welkom werden geheten:
dáár kwamen alle vogels samen
voor een heel speciaal examen.*

*Een oude vogel nam het woord
en zei dat hij onlangs had gehoord
dat de mensen een ... kóning hadden!
Nee, niet Albert, niét zo'n gladde
uit het bronst-tijdperk,
maar een échte koning, stoer en sterk,
die wijs en vredevol regeert
zoals Filip: slim en hoog-geëerd!*

*Zo'n koning wilden de vogels dus ook wel
voor hun eigen vogelstaatsbestel.
Maar ... wié mocht er dan de koning zijn
van dat vogelkroondomein?
Elke vogel wou wel op de koningstroon
met op zijn kop een gouden kroon.
En álle vogels hadden wel een goede reden
waarom zij het best voldeden ...*

*Ik kan fraai zingen, meende Sus de Sijs,
Maar ik ben mooier, zei Paul Patrijs.
Als jongste ben ik de ideale primus,
riep de kleine Leeuwerik Linus.*

Winterkoninkje
(ook Sluiper) in:
John Gerrard Keule-
mans, *Onze Vogels in
huis en tuin*, Leiden
1869, nr. 19

*Ik kan rap vliegen, sprak Havik Han.
Ik kan goed duiken, zei Stormvogel Stan.
Niemand, riep Victor Valk, is zo snel als ik.
Maar ik ben dapper, zei Roodborst Alberik.
Mijn nek is de langste, blufte Zeus de Zwaan.
Ik kakel het fraaiste, wist Jean-Luc de Haan.
Ik kan het beste praten, riep Koen de Kauw.
Maar mijn staart is langer, zei Bart de Pauw.
Ik ... Koe Koekoe ..., stotterde Koen Koekoek ...*

*Ach, je hoort het al, de vrede was ver zoek,
want alle vogels riepen driftig door elkaar.
Toen verscheen daar Ad, de oudste adelaar,
en nam met zijn scherpe bek het woord:
Stop! Zo gaat dat hier niet voort,
het is hier geen zotte circustent!
't Is nog erger dan het Vlaamse Parlement
als er verkiezingen zijn geprogrammeerd!
Luister naar mijn voorstel, heel beredeneerd ...*

*Wij zijn vogels, dat is een feit,
dus vliëgen is onze specialiteit.
En wat hebben we daarjuist geleerd?
Wij willen een koning, hóóg-geëerd!
Wie van ons dus het hóógste vliegen kan,
dié wordt de koning van alleman!*

*Alle vogels gingen direct akkoord
want 'vliegen' was hun lievelingswoord.
Even later zaten allen startensklaar
zoals gevraagd door Ad, de adelaar:*

*eenden, ganzen, zwanen in de Nete,
merels, mezen, mussen in de boom gezeten,
fazanten en duiven op het bruine veld,
sholeksterns en meeuwen op de vuilnisbelt,
de ral, de roerdomp en de karekiet
diep verscholen in ... het riet.
Leeuweriken en klauwieren op de heide,
patrijzen en kieviten in de weide
en de koekoek, heel gestresst,
zoals gewoonlijk in een anders nest;
en op het topje van de kerktoren
zat de haan, hoog in het zonnegluren.
Hier en daar zag je ook enkele vrouwen,
van de waterkiekens en de wouwen ...
Ja, zelfs transgenders kunnen koning of minister zijn,
in een vooruitstrevend kroondomein!*

*Héél het vogelvolk was dus compleet,
de veren geschikt, vertrekkensgereed;
ieder wachtte op het start-fullspeed-schot,
gegeven door Mart, de schietmot.*

*PANG!! Dat was het grote sein
voor alle vogels, groot en klein!
Als een pijl uit een boog
schoot heel die bende naar omhoog:
geen vogel op de grond meer te bespeuren,
't was één grote wolk van bonte kleuren,
precies één dichte rookkolom
die steeds maar hoger klom.*

*Ze fladderden en ze flapperden,
ze vleugelden en ze klapperden,
ze tierelierden en ze trekkebekten,
ze kwaakten, ze kwetterden en ze kwekten
zodat horen en zien verging
bij die hemelse happening.*

*Toch zag je hier en daar al vogels dalen:
die konden zulke grote hoogte niet behalen
en zakten langzaam naar beneden.
Hún strijd was daarmee al gestreden ...
Velen hadden een uitvlucht klaar
en maakten die ook openbaar:
Ik had de zon in mijn ogen,
vond Nick de Nachtegaal.
Mijn veren moesten nog drogen,
sprak Willem Wielewaal.
Ook ik, zuchtte Eendje Plop, had pech:
ik botste tegen een spookvlieger onderweg.
Ik heb geen goesting, zei Guusje Gaai.
Kramp in mijn poten, sprak Karel de Kraai.
Ik kreeg een kopstoot tegen mijn staart,
zei woedend Wouwtje Aart.*

*Ik kan mijn liefde niet goed missen,
snikte Toon de Tortelduif.
Ik moet mij heel rap gaan verfrissen,
zuchtte Mies, het Meesje met de kuif.
Ik had last van hoogtevrees,
bibberde Kanarie Kees.
Ik zit met een ei, zei Karen de Kip.
Ik ben verkouden, hoestte Anse de Snip.
Mijn zonnebril zag veel te vuil,
reclameerde Rien de Uil.
'k Moet een baby brengen, sprak Ot, de Ooievaar.
M'n valhelm vergeten, sprak Schalk de Scharrelaar.
Ik wil geen koning zijn, meende Laurent de Lijster.
Ook niks voor mij, sprak Hop, een flauwe vrijster.
Maar de mooiste uitvlucht had Kasper de Kwak:
Ik moet dringend naar 't gemak.*

*Zo wist ieder die niet kon winnen
wel een reden te verzinnen
en had elkeen zijn uitleg klaar,
van de Pieper tot de Lepelaar.*

*Ondertussen, héél hoog in de lucht,
zag je nog slechts drie vogels op hun vlucht:
een arend, een slechtvalk en een vale gier,
want geen enkel ander gevleugeld dier
kon zo hoog op eigen kracht geraken,
zelfs geen vleermuis of vliegende draken.
Toen stopte Seppe Slechtvalk ook de strijd,
uitgeput, met heel veel spijt.*

*Dus ging de strijd tussen Vic de Vale Gier
en Abel de Arend, een machtig dier.
Vol spanning keken alle vogels hier beneden
naar wie daarboven voor de eretitel streden.
Zij wedden op de winnaar en zagen
hoe die twee met zware vleugelslagen
steeds hoger vlogen, koppig naast elkaar ...
Maar voor Vic de Gier bleek het toch te zwaar:
hij werd plots verschrikkelijk moe
en vouwde droef zijn vleugels toe.*

*Toen wist Abel de Arend zich de koning te rijk:
Ik ben de grote vorst van het vogelrijk!
riep hij triomfantelijk naar beneden,
terwijl hij fier al lager kwam gegleden.*

*Maar toen gebeurde er iets onverwacht
waaraan geen enkele vogel had gedacht:
boven de Arend verscheen een kleine schim
die vrolijk begon aan een steile klim:
een fijn, bruin vogeltje, het had nog geen naam,
maar had zijn staart heel fier naar boven staan.
Het had zich in de veren van de arend verstopt
en zo de grote vogel slim gefopt
door op zijn rug stiekem mee te stijgen
om zo de koningstitel te verkrijgen.*

*Het diertje was nog fris en klom steil omhoog,
nóg hoger dan daarjuist de arend vloog.
Het fladderde en zong en tierelierde
omdat het daar, héél hoog, zijn overwinning vierde:
Abel de Arend is niet goed snik:
de échte vogelkoning, dat ben ik!*

*En ja, zo gezegd en zo gedaan,
want niemand kon de afspraak misverstaan:
Wie van de vogels het hóógste vliegen kan,
wordt de koning van alleman.
Zo is de winterkoning zonder schromen
aan zijn koninklijke naam gekomen,
alhoewel het niet echt eerlijk is gegaan,
maar elke koning heeft wel eens vreemd ... gedaan!*

*Beste kinderen, wat is nu de moraal
van dit lange vogelvers-verhaal?
Wel, laat de gróten het zware werk steeds doen,
maar kroon jezelf tot kampioen
door het spel heel pienter te spelen.
Deze raad kan ik de kleinsten zeker aanbevelen
als je nog eens last hebt van al die groten:
blijf steeds jezelf én vastbesloten
en wees vooral slimmer dan de rest ...
Want wie laatst lacht, lacht het best!*

90 jaar VKS: een persoonlijke terugblik

DOOR SAM VAN CLEMEN

In 2004 werden we als jonge en nog beginnende historicus en auteur uitgenodigd om lid te worden van VKS. De jeugd moest immers aan bod komen, werd gezegd. Een vererende uitnodiging, waar we graag op ingingen. We waren voor het eerst aanwezig tijdens de viering van 70 jaar VKS in Kasteel Le Paige in Herentals.

Nu zijn we dus alweer 20 jaar verder en werken we mee aan de jubileumpublicatie voor 90 jaar. We beseften dat we eigenlijk niet zoveel wisten over de geschiedenis van de VKS tijdens de lange periode voordat we zelf lid waren. Ook vroegen we ons af wie in vroegere tijden zoal betrokken was. Daarom gingen we in de leeszaal van het Archief Turnhout grasduinen in de afleveringen van *Campiniana* van voor 2004. Dat bleken er heel wat te zijn en met een heel uiteenlopende inhoud. In deze bijdrage belichten we een aantal stukken die ons zijn opgevallen.

Hoe het begon

We vroegen ons ten eerste af hoe het allemaal begon. Tot op heden verscheen al verschillende keren een overzicht van de verenigingsgeschiedenis. Dr. Remi Sterkens gaf in 1959 in een lange toespraak een volledige lijst van activiteiten en publiceerde in 1960 hierover een interessant artikel in het Jaarboek van *Taxandria*. In 1975 publiceerde VKS een brochure over de jaren tot 1975. Hierin werd deze tekst nog eens overgenomen.

Na de herfstvergadering 1934 van de Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde vroegen Ernest Claes en Jozef Simons zich af of het geen goed idee zou zijn om geregeld bijeen te komen met de Kempische schrijvers. Op 11 november van dat jaar was het al zover. Plaats van vergaderen was Herentals, een stad waar VKS geregeld te gast zou zijn. Ook bleef 11 november een vast moment voor bijeenkomsten. Uitnodigingen voor die eerste keer werden verstuurd, een taak waarmee Remi Sterkens was belast.

Juul Grietens (1884-1936)
(foto © collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis)

Het was blijkbaar een geslaagd initiatief. *De vergadering verliep opperbest: er werd lekker gegeten en veel gespecht. 'De Vereniging van Kempische Schrijvers' werd gesticht. Dr. Juul Grietens werd als voorzitter aangesteld, Dr. Floris Primis als ondervoorzitter, Dr. Jozef Laureys als penningmeester en Remi Sterkens als secretaris.* Het ging hier uiteraard allemaal om letterkundigen met naam en faam.

Een jaar later werden de statuten goedgekeurd. VKS groepeerde *katholieke Vlaamse letterkundigen, historici, folkloristen en publicisten uit de Antwerpse Kempen.* Doel was *de vriendschapsbanden tussen de leden te bevorderen en het cultureel en artistiek patrimonium van de Kempen te bewaren en te ontwikkelen.* Leden moesten worden voorgesteld door twee andere leden en door de algemene vergadering worden aanvaard.

De eerste voorzitter

De kersverse vereniging nam een voortvarende start. In 1935 was er bijvoorbeeld een Servaes Daemshulde en een Kempische letterkundige tentoonstelling in Herentals.

Een zwaar verlies was echter het overlijden op 19 juli 1936 in Borgerhout van voorzitter Juul Grietens. Dit gebeurde erg onverwacht. Dat jaar op Pinksterdag had hij nog gesproken tijdens de inhuldiging van het Renier Sniederspad in het Zoerselbos. We kenden hem eigenlijk niet. Gelukkig kwamen we via opzoek-

werk het nodige te weten.

Remi Sterkens (1893-1984) (foto
© collectie Stad Antwerpen,
Letterenhuis)

Juul Grietens was geboren in Meerhout in 1884. Hij was schrijver van sprookjes, verhalen, novellen, sagen uit heide- en Kempenstreek. Daarnaast schreef hij ook literair-historische werken en uitgaven voor het onderwijs. Beroepshalve was hij leraar aan het Koninklijk Atheneum te Antwerpen. Ook was hij katholiek gemeenteraadslid en schepen te Borgerhout. Hij stond bekend als uitgesproken Vlaamsgezind. Op 11 november 1936 werd hij in het stadhuis van Herentals plechtig herdacht. Als voorzitter van VKS werd Grietens opgevolgd door Jozef Simons.

Uit de opgenomen bibliografie blijkt dat Remi Sterkens namens VKS een lijkrede hield

‘voor onzen diep betreurden voorzitter’. De tekst verscheen eerst in het blad *De Kempen* en later in Sterkens’ verzameld werk. Het was ook Sterkens die in 1937 de brochure van 67 bladzijden *Juul Grietens zijn leven en zijn werk* verzorgde. Het past in een belangrijke traditie binnen VKS. Overleden leden worden piëteitsvol herdacht. Herdenkingen zijn een vast onderdeel van de jaarvergaderingen.

Antoon Coolen (1897-1961), Jozef Simons (1888-1948) en Pol Heyns (1906-1960) in Herentals – augustus 1939 (foto © collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis)

Na de herdenkingen in de eerste jaren na zijn overlijden lijkt Juul Grietens toch wat in de vergetelheid te zijn geraakt, hoewel te Meerhout in 1984 naar aanleiding van de 50ste verjaardag van zijn overlijden een herdenking plaatsvond. Misschien zou het een goed idee zijn dat VKS zijn eerste voorzitter nog eens in de belangstelling plaatst.

Bezielende leiding

De Tweede Wereldoorlog en zijn onmiddellijke nasleep waren voor VKS erg moeilijk. In 2004 schreef Jan Goris echter: *Twee jaar na de oorlog hervatte de werking onder de bezielende leiding van Emiel Van Hemeldonck. Gedurende 26 jaar vervulde deze het voorzitterschap op onvergetelijke wijze.*

Onze nieuwsgierigheid was meteen gewekt. Wat was er zo bijzonder aan de leiding door deze Kempische schoolinspecteur en heimatschrijver?

In 1997 vond in Vosselaar een hulde van Emiel Van Hemeldonck (1897-1981) plaats. August Keersmaeckers haalde er herinneringen op:

Wie hem gekend heeft, herinnert zich niet alleen zijn voornamelijk verschijning, hij hoort wellicht nog de welluidende stem van de vlotte en poëtische spreker, de man van de zeer verzorgde taal die nooit naar woorden moest zoeken.

Meestal vonden de vergaderingen plaats bij de voorzitter thuis. Te Vosselaar kwam mevrouw Van Hemeldonck ons altijd even verwelkomen. Zij zorgde voor een smakelijk eten 'na het werk'. Een traditie die binnen de Vereniging nog steeds in ere wordt gehouden.

Emiel Van Hemeldonck was een voortreffelijke voorzitter en gastheer. Er werd steeds

Emiel Van Hemeldonck (1897-1981)
(foto van internet)

‘gemijneerd’. Ik herinner me niet dat iemand hem met de voornaam aansprak. Het was karakteriserend voor de voorzitter-gastheer: altijd hoffelijk, altijd beheerst, maar ook altijd afstandelijk. Een afstand in alle vriendschappelijkheid. Wat niet belette dat er, vooral rond de tafel, ook plezierige anekdotes werden verteld, alhoewel met kleine mate! Af en toe vertelde Van Hemeldonck ook iets over zijn schrijverservaringen.

Die verhaaltjes waren slechts spijs voor na de bestuursvergaderingen. Voordien was het programma van de jaarlijkse bijeenkomst afgehandeld, of van de lentevergadering en al wat het leven van de Vereniging betrof. Secretaris Bilcke was de man van het schrijfwerk. Vooral Bilcke en Remi Sterkens waren plannenmakers. Van Hemeldonck leidde de vergadering, maar zijn belangrijkste taak was

het aanspreken van mensen ‘met grote naam’, het bezoeken van gemeentebesturen waar zou vergaderd worden. Bilcke regelde het praktische verloop van de vergaderingen. Sterkens stond in voor de formaliteiten van al wat er te betalen viel. De leiding van de vergaderingen was natuurlijk in handen van voorzitter Van Hemeldonck, wiens welbespraaktheid voor alle momenten het juiste woord vond.

We twijfelen er niet aan dat alle andere voorzitters en bestuursleden van VKS hun taak even gedegen en nauwgezet hebben uitgevoerd. Dankzij hun inzet houdt de Vereniging het al 90 jaar vol.

Tot slot

Het mag duidelijk zijn uit het bovenstaande, wie grasduint in de geschiedenis van VKS, komt tal van boeiende personen en even boeiende verhalen en uitgaven tegen. We doen dan ook een oproep om dit alles systematischer en omvattender te gaan bestuderen dan tot nog toe al is gebeurd.

Gelukkig werd hiermee op initiatief van Peter Thoben al een begin gemaakt, met bijdragen van Jan-Modest Goris over Remi Sterkens en van Christel Van Damme over Floris Prims in nummer 73. Peter Thoben zelf belichtte al Gerard Baksteen in meer dan één bijdrage. Wie zet verder? Het resultaat zou een aanwinst zijn voor de Kempische geschiedschrijving.

Frans Blockmans versus Floris Prims

DOOR CHRISTEL VAN DAMME

De jaren 40 betekenden voor Floris Prims niet zijn gelukkigste periode op het Antwerpse Stadsarchief. Allereerst was er de Tweede Wereldoorlog, die de archivalische werkzaamheden ernstig bemoeilijkte. Toen de kansen van de Duitse bezetter in de loop van 1943 begonnen te keren, was het archivalische erfgoed op het stadsarchief niet meer veilig en diende het te worden geëvacueerd. Een deel ervan belandde in de kelders van het financiëgebouw in de Hofstraat en van de Fondsenbeurs in de Lange Nieuwstraat. De meest kwetsbare archiefdocumenten werden echter naar de waterburcht van Lavaux-Saint-Anne bij Rochefort gebracht, waar ze tot einde augustus 1944 in de deskundige handen van conservator Bouchery bleven. De zolders van het stadhuis deden intussen dienst als opslagplaats van kleding voor behoeftigen. Eind 1944 begin 1945 begon de Duitse verliezer in een laatste wanhoopspoging Antwerpen te bestoken met de zogenoemde ‘vliegende bommen’. Hierop zag Prims zich genoodzaakt om de stad te verlaten. Hij trok naar zijn broer in de Kempen waar hij bleef tot de situatie in Antwerpen weer veilig was. Dat zou hem zwaar opbreken.

Nog voor de evacuatie van het stadsarchief was daar voor Prims immers een ander pijnpunt ontstaan, en wel in de persoon van de nieuwe stadsarchivaris Frans Blockmans. In april 1943, in volle oorlogstijd, was Jan Denucé officieel met pensioen gegaan. Eind februari had het college nog beslist om de leiding van het stadsarchief tijdelijk aan Prims toe te vertrouwen, maar in april werd de functie van stadsarchivaris-afdelingshoofd definitief ingenomen door de kort voordien aangeworven adjunct-archivaris Frans Blockmans. De nog relatief jonge Blockmans – hij was drieëndertig toen hij op het stadsarchief te Antwerpen begon te werken – was in 1933 aan de Gentse universiteit als historicus afgestudeerd. Het archivarisschap had hij eigenlijk maar aanvaard in afwachting van een aanstelling als docent. Een jaar later zou hij effectief docent economische geschiedenis in Gent worden. Blockmans was ook op politiek vlak sterk betrokken. Hij schreef artikels en gaf voordrachten over de vorming van een autonome Vlaamse socialistische partij, die volgens hem de Vlaamse belangen beter zou kunnen dienen dan de Belgische Werkliedenpartij. Na de oorlog zou hij bijzonder actief worden binnen de socialistische vakbeweging, namelijk als voorzitter van de Algemene Centrale der Openbare Diensten ACOD, afdeling Antwerpen. Maar ook in de Belgische Socialistische Partij, de BSP, speelde hij een rol: tussen 1948 en 1962 was hij socialistisch gemeenteraadslid van Mortsel.

Al snel na Blockmans' aanstelling werd duidelijk dat de nieuwe stadsarchivaris

Stadsarchivarissen Frans Blockmans en Floris Prims (respectievelijk zittend tweede en derde van links) tussen archiefpersoneel (foto Felix Archief Antwerpen)

en de kanunnik-historicus niet met elkaar konden opschieten. Jan Blockmans, zoon van de in 1962 overleden archivaris, herinnert zich het volgende: *Vader B. en 'de kanunnik' waren niet meteen de beste vrienden, op zijn zachtst gezegd. Het was dan ook een wat*

bizarre situatie waarin beide heren zich bewogen, en de tijdsgeest kun je – vanuit ons 21ste-eeuwse perspectief – ook enkel met grote verbazing aanschouwen. FB was socialist en atheïst, de oorlog was nog volop aan gang toen hij zijn aanstelling als stadsarchivaris kreeg en daar FP op zijn pad ontmoette. Wat ik mij persoonlijk kan herinneren zijn allesbehalve vleiende uitlatingen richting FP: 'pastoors' hoorden sowieso niet tot zijn favoriete vriendenkring (al waren er gelukkig enkele uitzonderingen!), en FP in het bijzonder was in zijn ogen 'een veel-schrijver, en iemand die hoogst onwetenschappelijk te werk ging' (sic). Geen bronvermeldingen zoals het hoorde etc. (...) Beide heren werkten (...) op slechts enkele meters van mekaar verwijderd, in een situatie waarbij wellicht geen van beiden zich echt op zijn gemak kon voelen. Voor zover ik het mij kan voorstellen (...) werkten beide heren voornamelijk naast mekaar, maar niet met mekaar. Misschien zelfs tégen mekaar in? Het zou me niet verbazen, het waren toen bijzonder 'fanatieke' tijden. (...) Ook de andere zoon, historicus Wim Blockmans, vertelt: Ik herinner me wel heel veel uitspraken van mijn vader over zijn voorganger, in de trant van: om bij FB te komen moesten bezoekers eerst langs het bureau van FP, 'om te biechten'

Frans Blockmans liet er geen twijfel over bestaan dat hij Prims, en met hem nog twee andere oude archiefmedewerkers, het stadsarchief wilde uitwerken. In december 1944 schreef de stadsarchivaris daarover aan een kennis: *'k Heb onze Verbeeck zoo ver: hij heeft al ziekverlof gevraagd, en bekomen, met perspectief van verlengenis, om zodoende ongemerkt in pensioen te schuiven. (...) Zijn voorbeeld schijnt aanstekelijk te werken: Dierckx ook vertoont sporen van vermoeienis onder de tegenwoordige zenuwslopende omstandigheden en spreekt er ook van om bij het begin van 1945 pensioen te nemen. Daarmede zou 'k ineens van de 2/3 van m'n ballast afzijn, om aan betere nieuwbouw te kunnen denken. In hoeverre de aversie van Blockmans ten aanzien van Prims wederkerig was, is niet duidelijk uit te maken. In zijn brieven aan zijn vrienden drukte Prims zich immers steeds in vage termen uit. Over heikele toestanden sprak hij liever onder vier ogen.*

Zo'n heikele toestand was zijn 'ongewettigde afwezigheid' tijdens de bombardementen op Antwerpen eind 1944 begin 1945. Prims' hospita had de stad verlaten, waardoor ook Prims zich genoodzaakt zag om een ander onderkomen te zoeken. Zoveel mogelijkheden had hij niet. Zijn astma-aanvallen lieten hem niet toe eender waar logies te nemen. Vochtige kelders bijvoorbeeld waren uit den boze. Maar het was vooral het ontbreken van een huishoudster dat Prims naar zijn broer Marcel in Tielen in de Kempen deed trekken. Daar bleef hij echter langer dan officieel aangevraagd. Frans Blockmans was hierover niet te spreken. Het gebeuren bood hem wel de langverhoopte kans om Prims eruit te werken. De hoofdarchivaris deed er alles aan om de 'onwettige afwezigheid' van Prims door het gemeentebestuur te doen veroordelen als een grove tekortkoming van de archivaris-buiten-kader. Blockmans schreef klachtenbrieven, stelde officiële klachtendocumenten op, schilderde Prims bij kennissen en vrienden af als een grote lafaard. Het mocht allemaal niet baten. Hoewel burgemeester Huysmans tot dezelfde politieke strekking als Blockmans behoorde, werd de archivaris niet gehoord. Prims kreeg een berisping, en ook werd de uitbetaling van zijn loon gedeeltelijk geblokkeerd, maar het verhoopte ontslag of de vervroegde oppensioenstelling van de kanunnik bleef uit. Prims had duidelijk een hoop medestanders op het stadhuis.

Eén daarvan was K.C. Peeters. Maar hoewel die tot de intimi behoorde, schreef Prims ook aan hem geen onvertogen woord over zijn *would be* overste: *Ik heb aan Mr Blockmans geschreven en bekwam reeds antwoord van hem. Ik dank U om de verwittiging. Wanneer ik naar Antwerpen zal kunnen komen weet ik nog niet. Met mijn asthma, de onregelmatige treinen en de onmogelijkheid in de Marnixstraat te logeren zie ik er tegen op. Wel probeerde Prims zich in te dekken, aangezien hij K.C. vroeg: (...) Indien U soms, bij passende gelegenheid, Mr. Huysmans mijn toestand kondet meedeelen, – zonder enig verzoek – zoudt ge me, denk ik, dienst bewijzen. Hij zou ook moeten beseffen dat ik op het ledig archief niet werken kan aan de opgedragen taak. Al wat ik wensch is even slagvaardig als vroeger eenmaal, eerstdaags, het levenswerk te mogen hernemen. De opgedragen taak, het levenswerk, ... het betrof hier natuurlijk het voltooien van de laatste delen van *De geschiedenis van Antwerpen*. Prims had hiervan zijn ware roeping gemaakt. Het maakte dat hij alle tegenstand verdroeg. Toch moet de archivaris-buiten-kader zich almaar meer een vreemde hebben gevoeld in 'zijn' Stadsarchief.*

Naschrift

Deze licht aangepaste bijdrage staat in Christel Van Damme, *Kan. Floris Prims, geschiedschrijver voor stad, volk en geloof. Biografie van een sociaal-religieus geëngageerd historicus*, Antwerpen 2008, 156-160 (onuitgegeven

licentiaatsverhandeling Universiteit Antwerpen, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Departement Geschiedenis, Afdeling Nieuwste geschiedenis)

Frank-Ivo Van Damme

Grafiek

Moedergeluk 1, lino snede 245 x 175 mm

Moedergeluk 2, lino snede 245 x 165 mm

MARNIXRING - LAND VAN RYEN - HOUTSNEDE - FRANK IVO VANDAMME

Pallierter en Marieke, lino snede 300 x 442 mm

Exlibris Jef Verheyen – 1983, houtgravure 90 x 65 mm

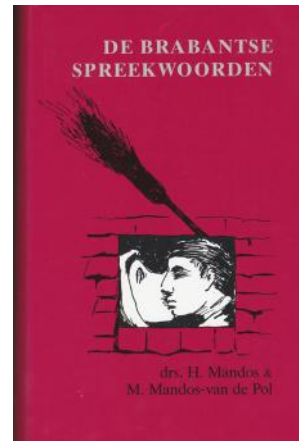
Mee 'n Bels wijf en 'n Hollands perd kunde 't beste boere

DOOR CASPAR VAN DE VEN

Midden jaren 80 van de vorige eeuw meldde ik mij bij Miep Mandos-van de Pol. We waren geen onbekenden voor elkaar. Toen ik in 1969 eindexamen voor de hoofdakte onderwijzer deed, was Miep Mandos rijksgecommitteerde voor het vak Nederlands aan de toenmalige Pedagogische Akademie (nog met een k), de chique naam voor de 5-jarige Kweekschool, waaraan ik destijds begonnen was. Binnen vijf jaar evolueerde de Kweekschool, via Akademie voor Onderwijzers tot Pedagogische Akademie. Ja, ja, de wereld was toen compleet in beweging. Toen ik na vele jaren hernieuwd contact opnam met Miep Mandos had ik inmiddels mijn Middelbare Akten MO-A en -B Nederlandse taal- en letterkunde op zak en mocht ik mij eerstegraads docent Nederlands noemen. Intussen gaf ik, na wat omzwervingen, les in dat vak aan de Middelbare Technische School in Helmond, later – na de nodige onderwijshervormingen en schoolfusies – ROC Ter AA Helmond.

Omdat ik na mijn lespraktijk wat meer met taal bezig wilde zijn, meldde ik mij bij Miep die toen enkele kilometers van mij vandaan in hetzelfde dorp Waalre woonde. Ik had in een artikel in de krant gelezen dat zij van Omroep Brabant postzakken vol inzendingen op briefkaarten met Brabantse spreekwoorden had binnengekregen naar aanleiding van een radiospelletje op de genoemde omroep. Haar overleden man Hein Mandos (1907-1978) had een gigantische collectie Brabantse spreekwoorden en gezegden opgebouwd en Miep wilde kijken of inzendingen misschien nog nieuw te archiveren materiaal opleverden. Ik zou haar mogelijk kunnen helpen dat materiaal te ordenen en op fiches te zetten. Miep had met luide stem verklaard: 'Maar ik kan u niets betalen!' Het was voor mij puur hobby- en interessewerk en ik was niet uit op een geldelijke vergoeding.

Zo kwam ik terecht in de Brabantse spreekwoorden, wat in 1988 leidde tot een publicatie vanuit het Mandosarchief tot *De Brabantse Spreekwoorden*, een 631 pagina's tellend boek, waarin duizenden spreekwoorden staan die in Brabant gebruikt en opgetekend werden. Het boek werd zo populair dat er zes drukken van verschenen en waarschijnlijk is het boek met zijn ruim

13000 exemplaren de beste Brabantuitgave ooit. Het boek werd uitgegeven door de Hein Mandosstichting onder mijn voorzitterschap.¹

In ons compleetste overzicht van de Nederlandse spreekwoorden en gezegden in boekvorm zijn de opzoekwoorden 'Belg' en 'België' slecht vertegenwoordigd. We vinden in de publicatie van *Harrebomée*² (die zo'n 42540 spreekwoorden en gezegden bevat) slechts twee verwijzingen. Waarschijnlijk komt dit omdat we met de publicatie in drie delen tussen 1858 en 1870 nog zo relatief kort na de Belgische Opstand (1830) en de definitieve onafhankelijkheid (1839) zitten. Het drietal

in dit werk opgenomen items geven nog blijk van enige rancune over de Belgische afscheiding. Zo vinden we op bladzijde 46 *Een regtgearde Hollander laat zich door geen Belg tot slaaf maken*, samen met *Het is een regte Belg*, met als aantekening: *Deze beide spreekwoorden zijn sedert den Belgischen opstand in 1830 ontstaan, toen wij, niet ten onrechte, zeer tegen onze vroegere broeders waren ingenomen*. Verder vinden we ook nog een derde verwijzing: *Hij zou den twist tussen Holland en België ook al niet hebben bijgelegd*. Dit vormt waarschijnlijk het bewijs dat de afscheiding bij de samenstelling, zo rond 1860, psychologisch nog erg hoog zat.

Op 4 mei 1988 studeerde ik cum laude af aan de Universiteit van Nijmegen en ik mocht mij volgens mijn toenmalige hoogleraar Toon Hagen de eerste Nederlandse paremioloog (spreekwoordenskundige) noemen.³ Mede door mijn inspanning kwam *De Brabantse Spreekwoorden* tot stand. In dit werk vond ik nog de meeste 'hits' bij de opzoekwoorden 'Belg, Belgisch, Bels en België'.

Het sympathiekste spreekwoord is wel *Mee 'n Bels wijfen 'n Hollands perd kunde 't beste boere*. Deze boerenregel komt in het huidige perspectief misschien niet zo sympathiek over, maar is in wezen wel zo bedoeld. Ze hebben namelijk allebei de naam hard te werken en daar kun je in het leven mee vooruit komen en dat was in het boerenbestaan in de eerste helft van de twintigste eeuw heel belangrijk. De rivaliteit tussen Nederland en België komt ook mooi tot uiting in het gezegde *Liever Belgisch verken als Hollandse mens*.⁴ Dit gezegde dat al opgegeven werd in 1935 geeft mooi weer dat de mensen van Baarle-Nassau liever bij België bleven. Het gezegde *Het Bels spoor is er niets bij* werd gebezigd tegen iemand van wie men de opschepperij doorziet. Als achtergrondkennis moeten we weten dat de spoorlijn via Alphen en Baarle-Nassau naar België niet rendeerde en het reizigersvervoer werd daarom gestaakt. Het gezegde werd opgegeven in 1965.

Ook figureert België in de Brabantse weerspreuken. *Es 'nen haauwmaauw van Den Bosch kömt, gi-tie in Bels watter haolen*. De betekenis is dat een wervelwind uit het noorden de kans bevordert op regen uit het zuiden.⁵

Koud en nat groeit er wat; droog en schraal blijft het kaal zei den Bels. Deze algemene

volkswijsheid wordt in de mond van de Belg gelegd. Waarom geeft de bron niet aan. Mogelijk zijn ze in Nederland met het kikkerklimaat beter af en blijven ze in België ‘uitgeregend’ met de droogte zitten.⁶

Hier staat tegenover dat *Es den Hollander mee zand begint te gooien, begint den Bels mee wotter te gooien*.⁷ In deze weerspreuk zit de volkswijsheid verborgen dat wanneer in het voorjaar de wind uit het oosten (noordoosten, noorden) komt en het droge zand in de richting van België stuurt, het vaak voorkomt dat de wind weldra omslaat en men regen uit het zuidwesten ontvangt. Een dialectvariant vinden we in *Als Rijthove (Riethoven) met zand gooit, dan zal Luyksgestel wel water brengen van Bels ut*.⁸ Deze opgave dateert van 1989 uit Knegsel. Dergelijke spreekwoorden en gezegden kennen veel varianten. Zo neemt Cox in zijn *Van Dale Spreekwoordenboek* onder nr. 1437 op: *Als het in Frankrijk (in de kajuit) regent, drupt het in België (in de hut)*. Als variant van *Wanneer het op de groten regent, drupt het op de kleinen*.⁹

Op deze paremiologische rondreis ben ik nagegaan hoe spreekwoordelijk de Belg geworden is in Nederlands taalgebied. Het zal niet verbazen dat de meeste reminiscenties uit *De Brabantse Spreekwoorden* komen. Een grote oogst is het niet, maar we kunnen concluderen dat de ‘vijandelijke’ toon steeds milder wordt en dat ‘n Bels wijf evolueert tot een soort trofee.

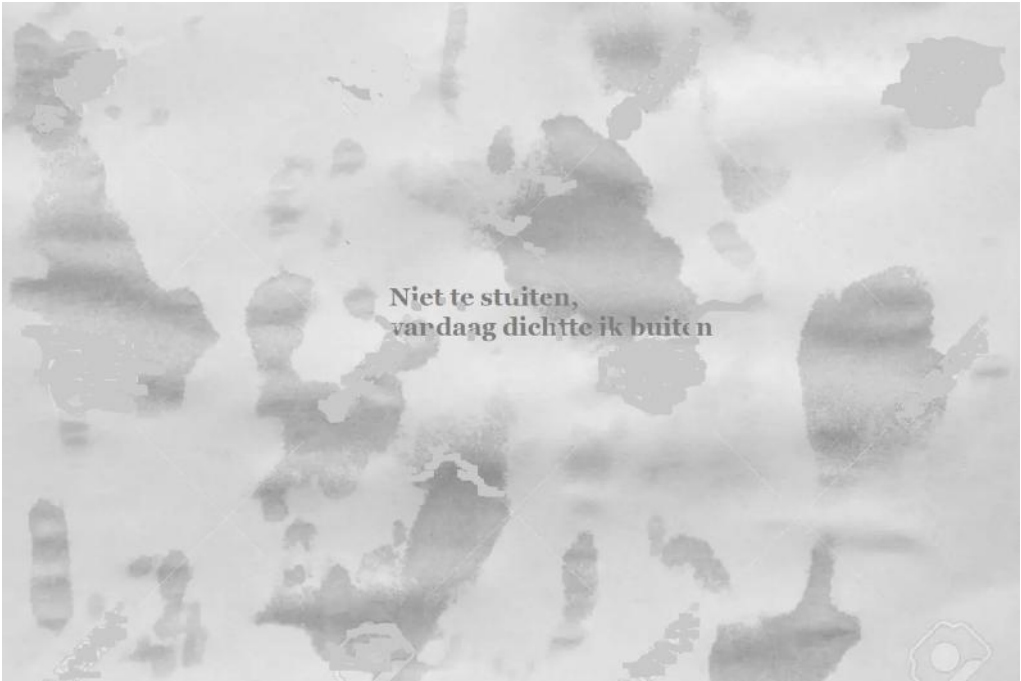
Noten

1 H. Mandos & M. Mandos-van de Pol, <i>De Brabantse Spreekwoorden</i>, september 2003, zesde verbeterde druk (DBS) 2 P.J. Harrebomée, <i>Spreekwoordenboek der Nederlandsche taal of verzameling van Nederlandsche spreekwoorden en spreekwoordelijke uitdrukkingen van vroegeren en lateren tijd</i>, 3 delen, Utrecht 1858-1870 (herdruk in een band Amsterdam 1980). De drie delen van Harrebomée zijn sinds 2008 gedigitaliseerd te raadplegen in de Digitale Biblio-	theek voor de Nederlandse Letteren. 3 Johan de Bruijn, <i>De blik op het zuiden. Het heem van Hein Mandos & Miep Mandos-van de Pol, 1907-1996</i>, Alphen aan de Maas 2006 4 DBS, 474 5 DBS, 207 6 DBS, 274 7 DBS, 197 8 DBS, 197 9 H.L. Cox e.a., <i>Van Dale Spreekwoordenboek</i>, Utrecht/Antwerpen 2000

Jacques van Gerven

Beeldgedichten

c o d e r oo d
wi nd k
r h 12 e t fax t A ooo L
a t Et Uhj ga 9 jp u Y Gi V f r EPO Ee
s Seii F UE
j sb gg

Ter nagedichtenis

*Sta ter nagedichtenis
even in gedichten stil
bij alle vergeten poëten*

van vederlicht

gedicht
nieman
dalletje

Dit is typisch zo'n gevalletje

In 1 **SWOOSH** weggegevaagd door DE DICHTER VAN FORMAAT die zegt:

“**KIJK**, dit is nou zo'n voorbeeld van **HOE HET NIET MOET!**”

Verstaanbaarheid

*Ik nam nooit deel
aan disputen
over
begrijpelijke poëzie.*

*Mijn standpunt
was duidelijk
vanaf het moment
dat ik,
op zeer jonge leeftijd,
voor eeuwig
ondersteboven was
van het prachtige
ozewiezewoze
wiewewalla kristalla
kristoze wiewewoze
wiewewieswieswieswies.*

Behoud onze volksverhalen

De Gloeiege van de Belevensche Heide

DOOR KEES VAN KEMENADE

Natuurlijk behouden wij onze oude kerken, de wind- en watermolens, oude panden en een enkel kasteel. Het maakt deel uit van ons erfgoed en is daarom van groot belang voor de eigen cultuur, in ons geval van Kempenland. Maar er is meer dan alleen maar deze stoffelijke overblijfselen van de geschiedenis; er zijn ook de onstoffelijke getuigen. De oude volksverhalen die steeds werden doorverteld. Over Koning Kyrië, de heer van de kabouters, in Hoogeloon bijvoorbeeld. Laat ze niet verloren gaan, vergeten en afgeschreven. Een taak voor schrijvers die houden van de streek waar zij leven. Zoek de verhalen op en vertel ze opnieuw, nu niet slechts zoals vroeger, met de woorden van toen, als men des avonds als het werk erop zat en het haardvuur nagloeide voordat men te ruste ging, maar met moderne taal. En publiceer het. Zoals auteur Jan Renier Snieders (1812-1888), geboren in Bladel, het deed met *Het kind met den helm geboren*, waarin de heks Zwarte Kaat figureert. Of meester Peter Norbertus Panken (1819-1904) met zijn onderzoekingen over de leefwereld van de mensen rond Bergeijk. Het verhaal van de behekste molen lezen we in *De kattendans*. Alphen kent pastoor Willem Binck (1882-1971) en aan hem danken we de verhalen van daar. Over de stalkaarsen (dwaallichten) bijvoorbeeld en andere overleveringen. Dat waren schrijvers van vaak meer dan een eeuw geleden en hun boeken zijn niet meer makkelijk te verkrijgen. Een taak dus voor Kempische schrijvers van nu, want elk dorp heeft van die typische verhalen over personen en situaties uit het verleden. Een voorbeeld uit mijn eigen gemeente Hilvarenbeek: schoolmeester Jan M. Lauwers (1881-1965) uit Esbeek publiceerde in 1924 in het boekje *Langs de Hilverboorden* het verhaal *De legende van den Doornboom*. Als zo'n verhaal niet wordt doorverteld, zou het ook daar in de vergetelheid kunnen verdwijnen. Dat zou meer dan jammer zijn. Mijn vader, afkomstig uit Reusel, vertelde mij regelmatig een verhaal dat mij deed huiveren en wanneer ik dan alleen door het buitengebied dwaalde, hoopte ik nooit oog in oog te staan met

De Gloeiege van de Belevensche Heide

De plaatselijke dingbank van Reusel is bijeen gekomen over een serieuze zaak: diefstal van land. Cornelis, bijgenaamd de Vis, heeft buurman Willem, de Kemel, voor de rechtbank gedaagd met een ernstige beschuldiging. De voorzitter van de dingbank, Sjaak de Haan, neemt het woord: 'Willem de Kemel, wij kennen jou

als een achtenswaardige bewoner van ons dorp. Maar nu word jij beschuldigd van diefstal van land. Jij zou de grenssteen die jouw akkers scheidt van die van Cornelis de Vis verplaatst hebben, zodat jij een metersbrede strook aan jouw land hebt toegevoegd. Dit ten nadele van hem. Dat is een ernstig verwijt. Hoe is daarop jouw reactie?’ Willem schraapt zijn stem en zegt kort en krachtig: ‘Neen! Het is altijd mijn land geweest; de steen is nooit verplaatst. De Vis wil er alleen land bij hebben ten koste van mij.’

‘Lelijke leugenaar. Je hebt een stuk van mijn land gestolen,’ is de reactie van Cornelis. ‘Nou ben je behalve een dief ook een leugenaar.’ En tot de leden van de dingbank: ‘Ik eis mijn land terug! Ik verlang dat jullie dat regelen.’ Sjaak, de voorzitter van de dingbank, schudt het hoofd. ‘Je kunt niet zomaar iemand van zoiets gemeens als het stelen van land beschuldigen. Wat zijn de bewijzen? Heb je die? Anders is het jouw woord tegen het zijne.’ Cornelis loopt rood aan. ‘Dan zou die dief er mee wegkomen? Diefstal mag niet lonen. Ik wil wat rechtens van mij is terug. Natuurlijk zijn er geen getuigen. Hij heeft de daad verricht bij nacht, terwijl er zelfs geen maan te zien was.’

De leden van de dingbank discussiëren onder elkaar wat ze moeten doen. Het blijkt een moeilijke zaak en ten slotte besluiten ze om te gaan kijken op de plaats waar de grenssteen verplaatst zou zijn. Die plek ligt op de Belevensche Heide, waar alleen met veel mest de schrale grond wat kan opleveren. Wat méér land erbij is dan voor een boer erg welkom. ‘Hier ligt de steen nu, maar dáár hoort hij te liggen’, legt Cornelis uit, terwijl hij naar de oude plek loopt. De leden van de dingbank blijven sceptisch. ‘Wij zien daar geen sporen van die oude steen. Dat moet je toch kunnen zien, zeker als hij daar altijd al lag. Maar ook sleepsporen ontbreken helemaal.’ Ze kijken naar de mogelijk verplaatste steen. ‘De schurk heeft ze goed uitgewist, dat moet ik zeggen. Willem is met veel beraad aan de slag gegaan bij de roof van een deel van mijn akker.’ Maar ook dat overtuigt de dingbankleden niet. ‘Die grenssteen ziet er inderdaad niet uit of hij hier altijd heeft gelegen. Maar dat kan ook aan het werk bij de oogst liggen.’ Geen van de rechters heeft zin om hier een echt oordeel te vellen, de bewijzen van een misdrijf ontbreken gewoon. Voorzitter Sjaak vat het samen. ‘Wij kunnen hier geen misdaad in zien. Of de grenssteen verplaatst is, dat is niet duidelijk. Daarom wijzen wij de beschuldiging van Cornelis de Vis af. De grens blijft zoals hij er nu bij ligt. Willem de Haan mag niet verder beschuldigd worden op straffe van vervolging door de dingbank.’ Knarsetandend gaat Cornelis huiswaarts, terwijl Willem lacht in zijn vuistje.

Blijft dus de vraag of de dief er echt mee weggekomen is? Nog geen jaar later wilde hij de hoef van zijn paard controleren, maar toen hij met een grote spijker erin peuterde, raakte Willem levend weefsel van de poot. Het paard reageerde met een trap naar achteren die Willem achterover deed tuimelen, recht in een riek die er lag. De pinnen drongen diep in zijn rug. Of hij nog om hulp heeft

Nel Verhoeven (1932-2015), *De Gloeiege* – 1995,
acryl op papier 52,5 x 62,5 cm, collectie Eindhoven Museum

geroepen, weten we niet. Maar toen men hem vond, was hij al overleden. Willem de Haan kreeg een nette begrafenis, waarbij eenieder aanwezig was. Behalve Cornelis de Vis natuurlijk, want ... oud zeer.

Maar Willem mag dan wel dood en begraven zijn, maar daarmee is de zaak niet voorbij. De schuld is nooit ingelost; de boete moet worden betaald. Bij nacht en ontij zwerft hij als een Gloeiege rond over de Belevensche Heide. Met gloeiende ogen waarin het hellevuur brandt. Aan zijn linkerbeen, vastgemaakt met een brandende ring en een ketting, sleept hij de oude grenssteen mee. Als je hem tegenkomt, stelt hij een vraag, altijd dezelfde: 'Waar moet ik hem laten, ... oh, waar moet ik hem laten?' Natuurlijk schrik je dan, maar als je hem als antwoord geeft: 'Daar waar hij hoort te liggen!', of 'Daar waar je hem gehaald hebt!', dan vervolgt hij zijn weg. Hij, de Gloeiege, laat je zeker ongedeerd. Hij gaat verder met zijn jammerlijke tocht over de plek waar hij ooit zijn buurman bestal en beloog.

Of de Gloeiege van de Belevensche Heide ooit gered kan worden en verlost van zijn helse kwelling? Men zegt dat als iemand hem meevoert naar precies de juiste plek waar de grenssteen die hij verplaatste ooit lag, dat er dan een einde zou komen aan de straf. Willem de Gloeiege zou dan eindelijk rust vinden. Maar ja, percelen land worden al lang niet meer aangegeven met stenen. Niemand die nog weet waar die ooit heeft gelegen. Dus zul je hem nog steeds tegen kunnen komen als je in Reusel, tegen het vallen van de avond, uit wandelen gaat op de Belevense Heide.

Pit van Nes

*Op dagen van regen
lezen we elkaar voor
sluiten gordijnen*

*ik speel voor jou Satie
verlies mijn kleren
in een nieuwe dans*

*je buigt je ogen, klampt
mijn haar met goudlingen
hoe lang zijn je armen*

we ontvouwen elkaars huid

*jij zegt ik leef mijn leven
ik zeg ik leef mijn dood
we tellen samen, even*

Des avonds

*Over keien zonder regelmaat
gezwik, met stramme stemmen
strekken wij ons,
slaan in flits naar rechts
trappen afkelder in –
een huis met tekens*

wondere wereld op muziek

*woorden verklanken geslenter
langs water, oude richels
van grachten en net niet vallen –
evenwicht is ruim*

*zoals gemurmel in muren
een dakraam dat wenkt
wijkende stenen bij vallend licht
de roep van een kerkuil*

Toedekken

*als we elkaar
toch moeten missen*

*dan het liefst zonder
woorden, met bloemaarde
rond de kersenboom*

*in een tuin van gesnipperd
hout, waar tomaten op komt
olijf gesnoeid, lavendelrozen*

*kinderstoelen bekleden
in een afwezige nacht*

Aanwezig

*Mijn zusje dekt de tafel voor het avondeten
zij spreidt met langzame gebaren het rode kleed
uit San Salvador, de stad waar zij geboren is, zoekt
bijpassend servetten met El Torogoz, de nationale
vogel in oranje groen en grijs wit.*

*Zes borden zet zij neer, Bohemia Royal Ivory, zes
ivoren messenleggers waarop zilver bestek, Keltum
een sieraad op het tafellinnen. In één lepel en in
één vork staat Andreas, de naam van onze vader.*

Hij is er niet.

*Het is zes uur in de namiddag. Mijn moeder dient
het warme avondeten in dekschalen op. We zitten
op vaste plaatsen, mijn jongste broertje links van haar.
Met gebed opent zij de maaltijd. Het smaakt heerlijk.
'Moeder heeft achter meer,' zegt ze steevast.*

*En altijd is er een toetje.
En altijd lezen we als dank uit de kinderbijbel
om de beurt. Als ritueel.*

*Als woorden.
Om woord te houden.*

Peter van Tilburg

Kunst in meerdere disciplines

Omgeving

De Grens Voorbij (Gees 2017), aluminium, hout, metaal 200 x 1200 x 100 cm

Water: Het werk op drijvers verwijst naar het ambigue van vluchtelingenboten: bestaat er geen grens meer en zijn ze die voorbij, of is die inmiddels gesloten en is de doorgang verboden?

Landschap (2016), acryl
op MDF 60 x 70 cm

Landelijk: De vormgeving van de natuur is gebaseerd op mijn ruimtelijke werk, waarbij het steeds gaat om vorm en kleur.

Stad aan het Water (2008), print 46 x 60 cm

Stedelijk: Tussen mijn ruimtelijk en grafisch werk is de relatie significant: mijn schrijven in de ruimte wordt vertaald op papier.

Het Rode Jasje

Het Rode Jasje (2018),
metaal 45 x 30 x 27 cm

Het Rode Jasje (2018), acryl
op MDF 60 x 70 cm

Het Rode Jasje (2019), gemengde
techniek 32 x 24 cm

De Kempen en ik

DOOR HANS VERBOVEN

Ik geloof in voorbestemdheid. Maar dan eerder in de vorm van een immanent kompas dan als ingrijpen door een hogere macht die ons van de vrijheid berooft. Men heeft immers zelf de hand in de levenskeuzes. Is het niet zo, dat hoe meer men aan iets hecht, hoe meer men er onbewust of bewust naartoe werkt? ‘Fortuna fortes adiuvat.’ Nederlands gereformeerd klinkt dat als ‘Help uzelf, zo helpt u God.’ In de Kempen hebben we zulke hoogdravende spreuken niet. We zijn immers een volk van doeners en als men iets doet, dan gebeurt er ook iets. Wat men bewust nastreeft, bereikt men. Wat men onbewust naloopt ook. Het is deze voorbestemdheid die maakt dat ik lid ben van de vereniging. Ik wijd er graag enkele autobiografische mijmeringen aan.

Oosterlo

Mijn vroegste levensjaren bracht ik in Geel tussen de kerken van Sint-Amands en Sint-Dimphna door. Na mijn eerste communie verhuisden wij naar het gehucht Oosterlo, waar de grootouders, overgrootouders en nog een handvol familieleden woonden. Mijn vader, die ingenieur-architect was, had er ons huis getekend en laten optrekken. De lagere school en het eerste deel van de humaniora genoot ik in het Sint-Aloysiuscollege, waar ik tot mijn vijftiende naar school ging. Voor mijn verdere *Werdegang* was het een goede zet om de laatste drie humaniorajaren op het internaat van het Kleinseminarie Hoogstraten in de Noorderkempen te verbrengen. Een gelukkige schooltijd met gedreven leraren en priesters die de jeugd vormden. Vandaag klinkt dat misschien oubollig. Na Hoogstraten was er Leuven en het ouderlijk huis werd alsmear minder een thuis. Zo is nu eenmaal de aard der dingen dat afstand doet vervreemden. Na een studieavontuur in Heidelberg, waar ik mijn hart verloor, maar wel een academische graad won, volgde nog een kort verblijf in Leuven en in Oosterlo. In 2005 verhuisden mijn echtgenote Eva en ik naar Averbode, waar we onder de toren van de abdij drie kinderen grootbrachten. Averbode was – volgens naspeuringen van anderen met meer geduld dan ik – sinds de 17de eeuw de regio waar de familie van moederskant voorkwam. Aanvankelijk kwam de familie uit Antwerpen – de mensen hebben hun gebreken. Zo’n stamboom in landdorpen klinkt vandaag weliswaar ietwat bekrompen, hij geeft echter ook blijk van verbondenheid met het land en een nukkige standvastigheid. Die laatste eigenschap is mij niet vergund, want de sirenenzang van Oosterlo lokte ons na bijna twintig jaar terug. We verhuisden naar het ouderlijk huis, te groot voor mijn beide ouders.

Oosterlo revisited

Met al de werkzorgen had ik de beenen onder mijn gat uitgeloopen, en was nu gelijk een kind zoo blij den scherpen reuk van 't open veld te rieken.

Ten zuiden van Geel, langs de Grote Nete, die overigens dat adjectief enkel verdient wanneer men ze vergelijkt met de naburige waterlopen die niet meer dan beken zijn, ligt Oosterlo. Het dorp Oosterlo, sommigen zouden eerder van een gehucht gewag maken, ligt topografisch wat verwarrend ten zuiden van Westerlo. Andere lo-toponiemen in de buurt zijn Tongerlo en Tessenderlo. Een loo is in elk geval een bosje op hogere zandgrond. Het komt van het Germaans 'lauha'. Buiten een verdwaalde landduin, die met enige devote overdrijving 'Kalvarieberg' werd genoemd, is er in Oosterlo weinig hogere zandgrond te vinden. Voor de winkelbeweging of het uitgaansleven komt men ook niet naar Oosterlo. Voor de rust wel.

Ik ben ondertussen goed beslagen in het verklaren aan vrienden van de beweegredenen waarom wij als gezin, zo kort voor het uitvliegen van onze kroost, 'groter' gaan wonen. Ruimte, verbondenheid met de jeugd, het verderzetten van een 'traditie', de natuur, nog enkele jaren echt een mooie, ruime thuis bieden aan de kinderen? Zeker, dat alles. Qua natuur is het hier Pallieteriaans te noemen met vette weiden en velden die bij Bamis de boeren gelukkig maken. Omzoomd door de eeuwenoude Sint-Dimpnakapel (goed voor geesteszieken) in Zammel en de even oude Sint-Bavokapel (voor kinkhoest) in de Trichelhoek, op een boogscheut van de norbertijnenabdijen van Tongerlo en Averbode, weet deze landgouw zich ook de bescherming van hierboven gewis.

Maar is dit voorbestemd? Is de cirkel nu rond? Allicht wel. De vraag stelt zich enkel hoelang ... Wij wonen er nu terug en het lijkt of het voorbestemd is. Herinneringen komen terug, nieuwe herinneringen ontstaan. Verleden en

heden mengen zich als twee stijlen tot een eclectisch kunstwerk. Stenen veranderen niet, mensen wel. Alles is veranderd. In het dorp voel ik me weliswaar een anonieme toeschouwer met een verborgen voorkennis, die door velen allicht als één der inwijkelingen wordt aangezien. Maar ik ben terug. De cirkel is rond. Na beperkte omzwervingen stel ik zoals velen voor mij vast dat men beter thuis zijn grote parktuin moet cultiveren.

De Kempische Schrijvers

De kinderherinneringen aan de gezichten uit mijn jeugd, aan de houtmagazijnen en het grootouderlijk huis van mijn grootvader Antoon Verboven in Oosterlo zijn nog levendig. Buiten de herinnering zijn ze ad patres of afgebroken en genadeloos verkaveld of ten prooi gevallen aan inbreiding en bouw van appartementen. Alleen de vervallen watermolen is in zijn eenvoudig monumentale stijl een blijvende vermaning aan de moderniteit en de hybris van de mammon, die alles rondom hem veranderde en zelfs zijn levensader, de Molenlaak, dempte. Vergeef het hen, Heer, want ze weten niet wat ze doen.

Ik voel me soms hoeder van herinneringen, geordend in een apothekerskast van een ijzersterk geheugen. Maar wie heeft er interesse in de inhoud van al die laden en schuiven? Mettertijd vervaagt de brug tussen het verre en nabije verleden tot het heden verweesd achterblijft.

Ik zou dus over de Kempische Schrijvers spreken. Ook die herinnering hangt met familie samen en met de locus Oosterlo. Op het sobere bidprentje van mijn grootvader, die in december 1984 overleed, stonden enkele symbolen en zinssneden. AVV VVK (Alles voor Vlaanderen – Vlaanderen voor Kristus), houthandelaar en classicus, leraar, lid van de Vereniging van Kempische Schrijvers. En verder ‘scribens mortuus est’ – naar zijn grote leermeester Plato. Die zinsnede was letterlijk in zijn geval, want tot zijn laatste dagen bleef hij aan zijn *magnum opus* over Hellas werken.

Die woorden op dat bidprentje intrigeerden me gedurende mijn jeugd mateeloos. Latijn, de flamingantisch katholieke identiteit, het leraarschap, Kempische Schrijvers ... Een vereniging van alle grote Kempische literatoren, kunstenaars en volkskundigen ... dat klonk statig. En daar is weer die voorbestemdheid. Los van Plato, waar ik minder voeling mee heb en het erg tijdsgebonden AVV-VVK, is er toch veel overeenstemming. De tegenstelling tussen ondernemerschap en leraarschap strijdt ook in mij. De passie voor boeken en bouw, ... en de Kempische Schrijvers. Identiteit, voorbestemdheid of constructie. Wie zal het zeggen. Ergens deemsterde de herinnering aan de Kempische Schrijvers echter weg. Ze was helemaal op de achtergrond geraakt tot ik als 23-jarige doctorandus in contact stond met de jonge kliek rond Wouter Soudan. Een groep studenten, promovendi, schrijvers en kunstenaars met enorm talent en lef die het illustere tijdschrift *Van Nu & Straks* opnieuw levensadem ingeblazen hadden. *Van Nu & Straks*

is gisteren geworden maar dankzij hen kwam ik in het Wijnhuis in Geel voor het eerst in contact met de Vereniging van Kempische Schrijvers onder het voorzitterschap van Jan-Modest Goris. Ik vond er als promovendus en later als assistent en docent aan de Universiteit Antwerpen een mooi forum om te werken aan de Kempische cultuur. Ik nam deel aan het bestuur en gaf er de *Campiniana* uit, die onder Peter Thoben tot een waar uithangbord van de Vereniging uitgroeide. Ik heb er vele interessante en inspirerende mensen ontmoet, van wie er helaas ook velen in het hiernamaals vertoeven. Er werden mooie symposia georganiseerd. Enigszins was dat zelfs in lijn met wat universiteitsmanagers ‘maatschappelijke dienstverlening’ en ‘activiteiten voor het middenveld’ noemen.

Het bloed kruipt evenwel waar het niet gaan kan. Ik ontdekte dat ik in het bedrijfsleven ook wel wat kon betekenen en dat dit meer afwisseling bood dan de beklemmend omzoomde universitaire loopbaan. Een eigen bedrijfje zag het leven. Wat vraagt u? Wel we bieden ‘consultancy’ in de bouwsector rond strategie en duurzaamheid. En dan komt die levensfase waarin je langs alle kanten overbevraagd wordt. De sneltrein der jaargetijden raast voorbij. Engagements werden een luxegoed waarmee men schaars dient te handelen. Exit Hans uit het bestuur. Maar niet uit de Vereniging.

De Kempische Schrijvers revisited

Wanneer de woelige zee van de dertiger en begin veertiger wat gaat liggen, wanneer de meeste zorgen een routineuze afhandeling kunnen krijgen, wanneer vrije tijd en een neiging tot de kunsten zich weer mogen manifesteren, wanneer men terug op vaste Kempische zandbodem vertoeft, weerklinkt plots die roepstem der Kempische Schrijvers – sirenengezing zou hier misplaatst zijn, gezien de toch wel vrij gendersolide invulling van ons bestuur.

De vriendelijke en volgehouden vragen van onze erevoorzitter Jan-Modest Goris en voorzitter Frans Aldelhof bleven niet onbeantwoord. Na enige jaren van passief lidmaatschap neem ik vanuit vriendschap, interesse en zin voor traditie de handschoen op en wil met de Vereniging een stukje weegs gaan. In een Vereniging van 90 jaar moet men bescheiden blijven over de stempel die men kan drukken. Noch betaamt het om nieuwlichter te zijn. Laat ons vanuit de kracht van het verleden een invulling in het heden en de nabije toekomst zoeken: stadig en vastberaden, met Kempische eenvoud en stille grootsheid.

Nu ik terug tot het bestuur toetreed en de voorzittershamer opneem, is er alvast één zaak niet veranderd. Ik behoor nog steeds tot de jongsten. Dat is onmiddellijk ook een aandachtspunt, want ik ben ondertussen dubbel zo oud als bij mijn aanvaarding als lid en half zo oud als de Vereniging. Het woud kan slechts blijven bestaan wanneer het ruimte biedt aan jonge scheuten om uit te groeien tot bomen. Daaraan zullen we werken.

‘Vivat Crescat Floreatque’, Kempische Schrijvers. Ad multos annos.

Irma Lafroid de Paris

DOOR STAF VERSWEYVELD

Ach, l'amour! Wie wil er de liefde niet? Die echte, alles overstijgende liefde die niet uitlegbaar is en bijgevolg tot onbegrijpelijke toestanden en gebeurtenissen leidt, die overigens verstandige heren tot dwaze gedragingen aanzet en eerbare vrouwen er soms toe brengt kroost en gezin te verlaten? Irma Lafroid de Paris – haar naam was reeds een voorafschaduw van haar uiteindelijk lot – is daar een ontroerend voorbeeld van. Er zijn mensen die zeggen dat de liefde slechts blijft duren bij de gratie van het onvoltooid verlangen. Nu mag dat misschien het geval zijn voor heel veel verliefden die hun oorspronkelijke gevoelens zien verworden tot sleur en vervloekte plicht, maar met Irma Lafroid was het anders. Menig man in het dorp heeft zich bij herhaling afgevraagd hoe een dame als Irma Lafroid in onze contreien verzeild is geraakt. Sta mij toe dit omstandig uit te leggen. Ik ken de waarheid, want ze is mij verteld door Frans Van den Hoven, lijkbidder en begrafenisondernemer bij de gratie Gods. Op Irma's lijk trof hij een klein vergeeld briefje aan en dat heb ik mogen lezen. En wat er niet stond, dat heb ik, mij baserend op mensenkennis en levenslange ervaring, zelf kunnen aanvullen zodat ik u dat wat volgt, durf te verkondigen als de waarheid.

Wie kan er zich niet het verdriet inbeelden van een klein meisje dat om de haverklap door een dronken vader wordt geslagen en misbruikt? Zo rauw verliep het leven van de twaalfjarige Irma toen haar moeder was gestorven en er helemaal geen rem meer stond op het liederlijke leven van haar vader. Op de eerste verjaardag van het afsterven van haar moeder nam zij een besluit en verliet 's nachts het ouderlijke huis in Vlimmerdingen in de hoop elders een beter bestaan te vinden. Maar hoe loopt dat af met kleine meisjes alleen onderweg, zichtbaar zonder enige bescherming? Slecht dus, want toen zij laat in de nacht aanklopte aan de deur van de slecht befaamde taverne van Ward Dendraver en Slobbe van 't Gat, zagen die twee onmiddellijk het profijt dat er uit het meisje was te halen. Ze gaven haar eten en drinken en sloten haar op. De kleine Irma had geen andere keuze dan de heren, de bandieten, de onnozelaars en de huichelaars die Ward en Slobbe tegen betaling de kamer lieten binnengaan, ter wille te zijn. Het duurde een maand voor Irma kon ontsnappen en voortaan keek ze wel uit voor ze ergens binnenstapte. Maar honger en kou zijn moeilijk te dragen ongemakken en vermits zij nu eenmaal had begrepen hoe zij aan geld kon komen, laat het vervolg zich gemakkelijk raden. Zo kwam zij in de grote stad en zag daar meisjes van haar leeftijd en ouder die op dezelfde manier aan de kost kwamen als zij. Via hen

kwam zij in aanraking met de gulle en rondborstige Mimi Madeleine Poncellette, een hoerenmadam van het betere soort, niet alleen beter omwille van de rijkere klanten die op haar diensten en meisjes een beroep deden, maar ook vanwege haar genereus en moederlijk karakter. Irma leerde veel van haar, las alles wat ze kon lezen in haar schaarse vrije tijd, leerde zich keurig verzorgen en leerde spreken en zich gedragen als een echte dame. Toen er enkele jaren waren verstreken, had zij zich ontwikkeld tot een echte jongedame met smaak en stijl. Geen wonder dat ze zeer gewild was door de rijke jongemannen van de stad, dermate zelfs dat er af en toe vechtpartijen ontstonden tussen meestal bezopen kerels die die nacht het bed met haar wilden delen. Irma was een opvallende verschijning geworden in de straten van de stad. Door de mannen werd ze begeerd en op handen gedragen, door de vrouwen gehaat. Het was duidelijk, de grote stad werd te klein en te gevaarlijk voor Irma.

Met behulp van mijnheer Valère junior, zoon van de steenrijke textielfabrikant Bockstaels & Co, én met de zegen en een portemonnee geld van de omvangrijke en vrijgeveige Mimi Madeleine, toog Irma naar Parijs, bovendien met aanbevelingen op zak van verschillende heren uit de politieke, culturele en industriële wereld. In geen tijd was zij beroemd in de 'rues' van Parijs en zij schitterde avond na avond in de etablissementen van de Place Pigalle en in de Moulin Rouge. Irma werd rijk en beroemd en zij werd Lafroid genoemd omwille van haar koele schoonheid en haar indringende, alles doorborende blik waar menige ontrouwe man zich ongemakkelijk bij voelde. Hoewel Irma niet aan de voortgang van de jaren kon ontsnappen, boette zij aan schoonheid niet in. Zij werd une vraie dame en straalde ten slotte zo veel mysterieuze vrouwelijkheid uit dat geen jonge kerel haar nog waagde te benaderen en haar klandizie uitsluitend nog bestond uit heren van de allerhoogste klasse. Onder hen bevond zich Bernard Maurice Consensoi, een juge, bekend om zijn strenge vonnissen en om de jaloerse en nijldige aard van zijn karakter. Het beviel de rechter niet dat hij slechts een van Irma's vele minnaars was en op een dag gebood hij haar zich uitsluitend te zijner beschikking te houden. Hij beloofde haar een chique appartement in een van de mooiste straten van Parijs, waar zij kon wonen in luxe en grote weelde en met mateloos veel geld. Irma bedankte beleefd. Zij was niemands bezit en dat wou zij graag zo houden. Maar zo had Consensoi het niet begrepen en toen zij tijdens een ultieme confrontatie niet tot andere gedachten was te brengen, sloeg hij haar hard en herhaaldelijk en raakte haar tot bloedens toe met de zilveren knop van zijn wandelstok. Irma werd door de politie opgepakt en in een dievenkarretje weggevoerd wegens het plegen van publieke ontucht en het schenden van de openbare zeden. En opnieuw zat Irma in een situatie waarin minachting en vernedering haar deel waren. Koel onderging zij de scheldwoorden en beledigingen, de oneerbare insinuaties en zogezegd abusievelijke aanrakingen. Op bevel

van Consensoi werd Irma ten slotte afgeranseld, van haar bezittingen beroofd en uiteindelijk de stad uitgegoid.

Ik heb dikwijls gehoord van mijn pacifieke grootvader dat stervende dieren altijd weer proberen terug te keren naar het eigen nest, naar de plaats waar ze geboren zijn. Ik heb het zo dikwijls gehoord dat het niet anders dan waar kan zijn. En waarom zou de mens hierin verschillen van de dieren? Zwaar gewond richtte Irma Lafroid, zich bij dag verbergend langs de weg, haar schreden naar haar geboortestreek. Immers, geen andere wens had zij nog, dan te kunnen sterven in de schoot van de haar vertrouwde aarde. Niet ver van Vlimmerdingen verwijderd, werd zij opgemerkt door de goede Marcus Wardemondt, een houthakker die uitblonk door zachtheid en begrip en die daardoor door zijn dorpsgenoten niet als een echte man werd beschouwd. Hij nam de uitgeputte vrouw mee naar zijn woning en gaf haar te eten en te drinken en liet een dokter komen om haar wonden te verzorgen. In de dagen die volgden, bleef het stil tussen die twee. Marcus stelde geen vragen waarop Irma geen antwoord wou geven. Ze begrepen elkaar zonder woorden en zo was heel veel duidelijk. Na enkele weken was Irma weer op de been en toen vroeg Marcus haar of ze wou blijven. Dat deed Irma en haar genegenheid voor de stille en zorgzame man groeide en werd liefde. In het dorp dacht men dat Wardemondt via een annonce aan een vrouw was gekomen en voorts heerste er voortdurend verbazing over de edele gestalte en de beschaafde gedragingen van Irma Lafroid. Wardemondt kende het geheim om zijn vrouw te plezieren met eenvoudige dingen en ook Irma zelf wist dat het geluk alleen maar in kleine zaken is te vinden. De winter was hun geliefkoosd seizoen en Wardemondt zorgde ervoor dat er altijd voldoende hout was om de haard te doen laaien. Zwijgend zaten zij vele uren bij het gloeiende vuur en Irma die ooit Lafroid werd genoemd, leefde doorwarmd en tot rust gekomen aan de zijde van de zorgende en bekommerende Marcus. Tot op de dag dat hij door een vallende boom werd verpletterd en men zijn verminkte lijf diende op te baren in de huiskamer. Het was alsof de koude van zijn dode lichaam zich vastzette in Irma's hart. Grote blokken hout gooide zij in de open haard, maar hoe hard het vuur ook brandde, het was deze keer niet bij machte haar te verwarmen. Zij kreeg het ijszig koud en bevroor staande bij het vuur.

's Anderendaags klopte de minzame begrafenisondernemer Frans Van den Hoven aan om de verongelukte Marcus ten grave te dragen en kwam tot de ontdekking dat hij een tweede kist nodig had. Toen hij de ijskoude Irma op haar rug draaide, merkte hij een klein vergeeld briefje in de zak van haar schort. Beschroomd zette hij zijn brillette op zijn neus en las. Zo kwam hij aan de weet wie Irma was en wat haar was overkomen in haar leven. En hoewel een begrafenisondernemer beroepshalve meestal zijn verdriet weet te doseren, was hij

nu bijzonder ontroerd. Hij sloeg een kruis en riep zijn helper, de simpele maar vriendelijke Gust Vandeschoor. Daarop legden zij Marcus en Irma samen in die ene kist en sloten het deksel met koperen nagels. Zuchtend en kreunend onder het dubbele gewicht droegen zij hun last naar buiten en kijk, terwijl zij de deur sloten, laaide het vuur weer op en likte vrolijk aan het zwartgeblakerde hangijzer.

(Uit de ongepubliceerde bundel **Hij lurkte aan zijn pijp en sprak** - *Wereldverhalen uit de Kempen* van Staf Versweyveld)

Pieter Dupont (1870-1911), *Werkpaard / Bête de labour langs de Seine in Parijs* – 1898, ets op koper/papier 328 x 438 mm (beeld), 345 x 492 mm (plaat), collectie Andreas Schotel Museum Esbeek inv.nr 601.

Jan Veulemans

Het zal gebeuren

*De wind zal milder zijn
het gras zal groener worden
leegte een beter teken
een maaltijd op alle borden*

*Een meisje op het rapenveld
het onbewogen rapen telkens
in de lucht
een vogel die westwaarts snelt*

*De buurman zal binnen blijven
met tabak als troost
en een eenzame vrouw
en geen kroost*

*Dan de hond uit de dood nabij
zou hij mij bespringen
met aanrakingen
van bijna taal*

*Middelpunt van een bedenking
ben ik geworden
zoals de tijd uitloopt
in eeuwigheid*

Ik schrijf

*Ik schrijf het gedicht van mijn leven
het onvoltooide, het reine
het blijvende*

*Het zal telkens verschijnen
boven de strijd van elke dag*

*Troost zijn en lafenis
lafenis zijn voor het gemis
dat mij als eeuwigheid vergezelde*

*Ik ben wie ik ben
een kleurloze aanwezigheid
een geneesmiddel tegen de tijd
een afscheid van het bekende
een echo van wie niet weet*

*Je weet het pas
het gedicht ja van het leven*

Bob Vincke

VELE VAN ONZE VOORDRACHTEN
WERDEN MET ZORG AANGEPAKT!!

STEKEN ZE DIE OP HUN HOED!

Max Violier

Dilemma

*Het was nog 's morgens vroeg
zo rond een uur of acht
ik was al uit de bus gestapt
kwam langs stille straten
liep langs koude kille stegen*

*Een harde wind joeg
op papier en lege blikjes bier
sporen van horden nachtbrakers
donkere wolken trokken samen
er kwam misschien wel regen*

*Diep weggedoken in mijn jas
zag ik een jonge vrouw
zwervend in een dunne jurk
zich schuifelend voortbewegen*

*Schuins weg liep zij mij voorbij
dat zij huilde, kon ik horen
ik had de wind mee
zij kreeg de wind van voren
in haar leven zat het tegen*

*Heb ik naar haar omgezien
haar nagelopen en even
met haar uit de wind gezeten
of liep ik stevig door
en ging mijn afspraak voor
om klokslag half negen*

Een prille Lente

*Als dan het hart wat lichter voelt,
met Lente-bock een Duveltje of Pint,
bevrijd van smart en plicht bekoeld,
weet dan: het lot ligt hier, het leven wint*

*Pak aan dan vrienden nog een glas,
op het zalig zoete nietsdoen hier,
gezeten op een lief, maar leeg terras,
het was in Brugge of in Lier*

Geluk

*Men zegt: geluk is met geen geld te koop
ook niet voor een appel of een ei*

*Ik kreeg van beiderlei een hele hoop
blij verrast met dat wat jij voor mij
had meegebracht bij jouw bezoek*

*Maar het klopt wel wat men zegt
geluk is eigenlijk andere koek*

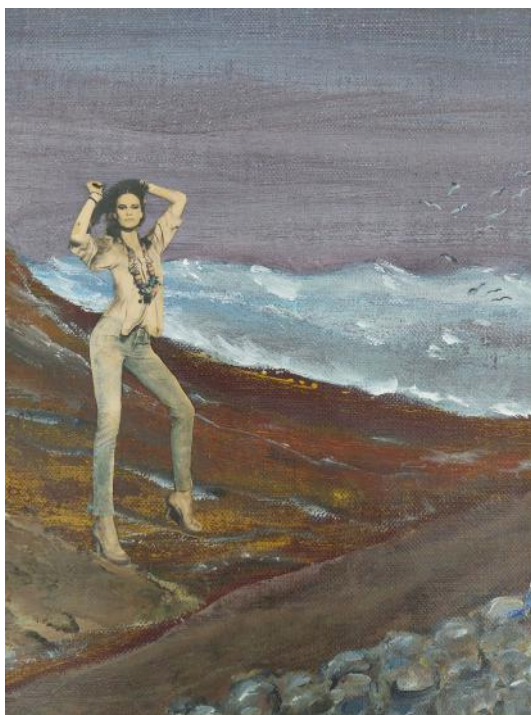
*Meer zoiets, als dat de kip een eitje legt
of dat appels aan de bomen
in de tuin, de hof van heden
aan hun takken hangend dromen
zonder toekomst zonder verleden*

*Gewoon er zijn in hun natuur
als voedsel voor wormen en mens
maar wat zijn wij anders op den duur
aan alles komt een eind of is een grens*

*Geluk, ongrijpbaar moment van weten
zomaar voor niks, kreeg ik van jou een heleboel
appels en wat eieren om op te eten
maar bovenal die dag een goed gevoel*

*Hoor de golven ruisen
Dat ik daar, langs het basalten pad
op weg naar waar ik golven hoorde
zomaar ineens bij 't opspattend nat
een beeld zag, dat mijn oog bekoorde*

*Hoe sierlijk stond jij daar, een vrouw
in zwoele zomer-avond-gloed
die fiere trots, dat strakke blauw
daar bij jouw zee van eb en vloed*

Wim van Wijk, *Vrouw bij het water*,
acryl en collage op linnen 40 x 30 cm

De witte ree, een ‘buitenbeentje’ in het oeuvre van Robin Hannelore

DOOR JAN VORSSSELMANS

Het zal straks (in 2025) dertig jaar geleden zijn dat de jeugdroman *De witte ree* (1995) van Robin Hannelore (Pulle 1937) van de persen rolde. Een goede reden om dit boek opnieuw onder de aandacht te brengen.

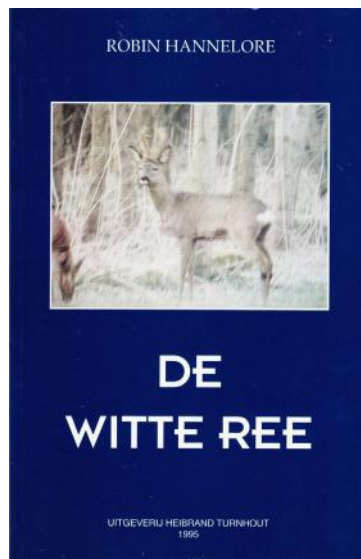
Dierenverhalen

Robin Hannelore schreef eerder al enkele novellen voor jeugdige lezers, namelijk *De blauwe reigers*, *De diamantslijper en de hop* en *Lelies voor een duivenmelker*. *De witte ree* is echter zijn eerste en enige jeugdroman. Daarom geldt deze uitgave als een ‘buitenbeentje’ in zijn rijkgevulde oeuvre, bestaande uit romans, novellen, verhalen, gedichten en beschouwende prozastukjes.

De witte ree is niet de enige titel in het oeuvre van Robin Hannelore waarin een dierennaam voorkomt. Denken we maar aan: *De wilde katten*, *De dood van de witte raaf*, *De meerval*, *Django de koningshond*, *Memoires van een kerkuil*, *De buizerd van Krabbels* enz. Hierbij dient opgemerkt dat alleen in laatstgenoemde twee prozawerken het principe van het vogelperspectief wordt gehanteerd. In de andere boeken – ook in *De witte ree* – daarentegen zijn het nog altijd mensen die de hoofdrollen op zich nemen. Wat uiteraard niet wegneemt dat dieren, zoals bijvoorbeeld in *Django de koningshond*, toch wel een prominente plaats kunnen innemen. In andere verhalen spelen ze een minder belangrijke rol, maar gelden ze eerder als motief of hebben ze een symbolische functie.

Korte roman

In *De witte ree* is een buiten de handeling staande alwetende verteller aan het woord. Compositorisch gezien bestaat deze korte roman (79 bladzijden) uit 21 hoofdstukjes van elk om en bij de drie pagina's. Deze indeling maakt het geheel voor de jonge lezers onder ons meer behapbaar, al moeten we eraan toevoegen dat ook volwassenen best wel mee kunnen profiteren van deze aanpak.

Als we de inhoud van *De witte ree* in ogenschouw nemen, onderscheiden we een aantal verhaallijnen die als draden van een spinnenweb met elkaar verbonden zijn tot één geheel. Het verhaal zelf, met als hoofdpersonage de 12-jarige Natalie, is qua tijd gesitueerd tijdens de zomermaanden juli en augustus.

Sport

Een eerste belangrijke verhaallijn draait rond het thema sport. Natalie wordt – ergens in de Kempen – in een pleeggezin geplaatst, waardoor een nieuwe fase in haar leven begint. Dat gezin woont in een riant huis in het fictieve plattelandsdorp Zelle. Naar ons aanvoelen een duidelijke verwijzing naar Pulle, waar de auteur geboren en getogen werd. Daarnaast worden ook echte namen van Kempenische gemeenten en steden genoemd: Duffel, Kasterlee, Vorselaar en Herentals. Bovendien komt de vermelding Kempen meermaals voor in het verhaal. De gezinssamenstelling luidt als volgt. Papa Remi, een turnleraar, is hoofdtrainer van Atletiekclub Herentals. Mama Gaby is lerares wiskunde en neemt geregeld deel aan loopwedstrijden voor dames-veteranen. Dochter Liselotte is van dezelfde leeftijd als het hoofdpersonage Natalie. Liselotte wil zich, fel aangemoedigd door mama en papa, eveneens op sportief vlak manifesteren. Het is evenwel uiteindelijk Natalie die, dankzij haar gestel en haar karakter, tijdens een jeugdolympiade als winnares van de 1500 meter voor miniemen met de grootste eer gaat lopen. En zeggen dat zij het aanvankelijk niet zo had begrepen op de atletieksport.

Natuur

Zo komen we naadloos bij een ander belangrijk thema in deze roman: de natuur. Inderdaad, want op momenten dat de drie anderen gezinsleden zich concentreren op de sport bezoekt Natalie graag oma en opa Bos, de ouders van papa Remi. Het meisje is erg gefascineerd door de persoonlijkheid van opa Bos. Hij is boswachter van het domein Beukels, eigendom van graaf Alain de Namur. De fictieve naam Beukels verwijst naar het werkelijk bestaande domein Krabbels, waar Robin Hannelore vaak begeleide wandelingen organiseerde en waar zich zijn dierenroman *De buizerd van Krabbels* afspeelt.

Dankzij opa Bos leert Natalie de natuur beter kennen, zowel de fauna als de flora. Heel wat weetjes over planten en dieren passeren de revue in deze roman: van rode bosmieren tot, zeg maar, de hop, een zeldzaam voorkomende vogel in de Kempen. Zo heeft deze roman, zonder beleerend te zijn, op dat vlak een zekere didactische waarde. Dat is mooi meegenomen.

Natalies grootste verrassing daarbij is dat zij, uiteraard vanop afstand, oog in oog komt te staan met een kleine witte ree. Het diertje wordt later helaas levensbedreigend neergeknald door stropers, waarop er voor opa Bos niets anders opzit dan het uit zijn lijden te verlossen. Die kleine ree is in realiteit een albino,

een zeer zelden voorkomend verschijnsel in de natuur. Net als dit diertje is opa Bos een ‘buitenbeentje’, want hij manifesteert zich duidelijk als een (eenzame) verdediger van de natuur. Of, zoals papa Remi het formuleert als reactie op zijn dochter Liselotte, die haar grootvader een beetje gek vindt: ‘Opa Bos is alleen maar anders dan de meeste inwoners van Zelle. Hij is een natuurmens.’ (pag. 8). De liefde voor de natuur wordt opa Bos bijna fataal. Op het moment dat hij twee wildstropers op heterdaad betrapt, wordt hij door hen neergeschoten. Gelukkig ontdekken Natalie en Godfried de Namur, de 13-jarige zoon van de graaf, hem tijdens een zoektocht net op tijd, zodat de zwaargewonde in het ziekenhuis van Herentals kan genezen. Het verhaal eindigt positief, want de daders worden gestraft en Natalie zal haar pas gewonnen gouden medaille aan opa Bos schenken. Zo vloeien beide verhaallijnen uiteindelijk netjes in elkaar over.

Andere aspecten

In de roman wordt ook gewag gemaakt van de biologische ouders van Natalie, die gescheiden van elkaar leven. Haar echte vader is een aan de drank verslaafde kunstenaar en haar echte moeder zit mentaal in een crisissituatie. Natalie kiest duidelijk partij voor haar moeder, met wie het uiteindelijk toch goed komt. Nog een andere verhaallijn heeft betrekking tot Natalies vriendschap met Godfried, zoon van de eigenaar van het kasteel en het domein Beukels. Samen genieten ze graag van de schoonheid van de natuur met als hoogtepunt het aanschouwen van... een witte ree. Eigenaardig, want eerder in het verhaal werd al een witte ree neergeschoten.

Symboliek

Dat brengt ons naar de symboliek in het verhaal. De witte ree staat voor de schoonheid en de ongereptheid, maar ook voor de vergankelijkheid, van de natuur en van het leven. In die zin is deze korte roman een pleidooi voor het respectvol omgaan met ons leefmilieu, een boodschap die door opa Bos expliciet wordt uitgedragen. Vandaar dat anderen hem eerder zien als een conservator dan als een jachtwachter. ‘Opa Bos houdt van alle dieren evenveel. Hij denkt dat hier ergens een toegang tot de hemel is en dat de dieren die kennen ... zodat ze daar naar believen in en uit kunnen lopen’, vertelt Natalie aan Godfried (pag. 50). Meteen ook een magisch-realistische verklaring waarom de witte ree opnieuw opduikt en weer verdwijnt in het verhaal.

Dit boek past qua thematiek volledig in het oeuvre van Robin Hannelore, die zich zowel in proza als in poëzie uit als een verdediger van de schoonheid in de natuur en in de kunst. Voor jonge lezers is *De witte ree* een ideale opstap om nader kennis te maken met ander werk van deze authentieke Kempische schrijver.

In de pers

De witte ree door Robin Hannelore (uitgeverij Heibrand Turnhout) werd op 6 oktober 1995 samen met *De krekels van Pulle* (een documentaire roman over Pulle en zijn merkwaardigste bewoners in de zoste eeuw) voorgesteld door dichter Bertiven in Taverne De Kroon in Viersel.

Over *De witte ree* verscheen in *Gazet van Antwerpen* van 4 november 1995, editie Kempen, op pagina 36 een leuk (niet ondertekend) stukje met als titel: *De witte ree, de eerste jeugdroman van Hannelore*:

Ik heb het in één keer uitgelezen!’, hoor je enthousiast van de eerste lezer. ‘Zo’n opa zou ik ook wel willen hebben,’ vertelt de 11-jarige Marjolein als ze spreekt over opa Bos, één van de figuren uit De witte ree. ‘Hij weet héél veel van de natuur, legt alles goed uit en is erg lief voor zijn (pleeg)kleindochter,’ klinkt het verder. Na drie novellen schreef Robin Hannelore met De witte ree een eerste jeugdroman. Soms een beetje voorspelbaar, misschien wat zacht, spreekt het boek jeugdige lezertjes blijkaar toch aan.

Dat daarbij de jongens en meisjes door wie we het boek lieten lezen zich vooral interesseren voor de natuur, zal de kersverse winnaar van de provinciale prijs voor letterkunde 1995 zeker deugd doen. Want juist de liefde voor de eigen regio en de natuur draagt Gust Obbels (Robin Hannelore is zijn pseudoniem, JVs) hoog in het vaandel. ‘Dat het leven soms ook wel wat droevig is, maar dat ook verlaten kinderen gelukkig kunnen worden, vind ik héél goed,’ is de reactie van een iets oudere lezeres. ‘Er staan geen moeilijke woorden in en het is toch ook een beetje spannend. Ook de beschrijving van de ree is mooi.’ ‘Ze staat bij het water en wordt zo weerspiegeld dat ze van goud lijkt. Het is dan ook een héél speciale ree,’ legt Bram uit ‘ook mensen zijn speciaal, zelfs al zijn ze mager, arm of wees.’

Voor al bij de leeftijdscategorie tussen 9 en 12 lijkt het boekje wel aan te slaan. Iets oudere lezertjes vinden het soms misschien wel een beetje te ‘simpel’. De witte ree is uitgegeven bij de Kempische uitgeverij Heibrand, Veldekensstaat 18, Turnhout. Voor wie houdt van de eigen regio, de natuur en een mooi verhaal zonder meer.

Vereniging van Kempische Schrijvers

Ledenlijst – stand 15 oktober 2024

Leden

De heer Willem Adelaar, Rogier van der Weijdenstraat 37,
NL-5642 JG Eindhoven
De heer Frans Aldelhof, Nieuwstraat 52, 2440 Geel
De heer Luk Arts, Vogelzangstraat 30, 2240 Massenhoven
De heer Jean Bastiaensen, Bareelstraat 19, 2920 Kalmthout
Mevrouw Ivette Bens, Hoogstraatsebaan 116, 2390 Oostmalle
De heer Johan Biemans, Lavendelplein 8, NL-5571 HN Bergeijk
De heer Antoon Breës, Maantjessteenweg 148, 2170 Merksem
De heer Frans August Brocatus, Dorpsstraat 65, NL-4861 AB Chaam
De heer Roger Bryssinck, Grotesteenweg 245/2, 2600 Berchem
De heer Jan Bulsink, Coninckstraat 45, NL-3811 WE Amersfoort
Mevrouw Paula Ceusters, Lebonstraat 19, 2440 Geel
Mevrouw Leentje de Kinderen-Saey, Augustijnenlaan 77 bus 102,
2200 Herentals
De heer Francis De Preter, Geelhandlaan 2 bus 1, 2220 Heist-op-den-Berg
De heer Koen De Vriese, Jozef Ickxstraat 87, 2180 Ekeren
De heer Frans Depeuter, De Heikens 29, 2250 Olen
Mevrouw Rosette Dillen, Moereind 22, 2275 Wechelderzande
De heer Alex Dingemans, Ter Dorpe, Handelslei 292, B34, 2980 Zoersel
Dr. Bob Duijvestijn, Veldhoven 9, NL-5081 NK Hilvarenbeek
De heer Augustinus Eyckmans, Oude Zoerlebaan 3, 2260 Westerlo
De heer Peter Geraerts, Frankenbocht 6, NL-5081 SV Hilvarenbeek
De heer Jan Gerits, Vossenpad 9, 3670 Gruitrode
Dr. Marcel Gielis, Korte Mermansstraat 71, 2300 Turnhout
Dr. Jan-M. Goris, Nieuwstraat 20, 2200 Herentals
De heer Lieven Gorissen, Houtsniplei 23, 2950 Kapellen
De heer Roeland Haest, Koningin Astridlaan 123, 2800 Mechelen
De heer Ludo Helsen, Oude Geelsebaan 19, 2431 Veerle
De heer Carlo Hermans, Bergen 15, 2370 Arendonk
Mevrouw Mia Hermans, Herendaliapad 4, 2200 Herentals
De heer Eddy Huyghe, Heimeulenweg 95 bus 5, 2980 Sint-Antonius-Zoersel
Mr. drs. Frank Judo, Morenhoekstraat 36, 2840 Rumst
De heer Guido Landuyt, Bouwschen Pad 43/4, 2300 Turnhout

De heer Hans F. Marijnissen, Alsacelaan 89, NL-5627CB Eindhoven
 De heer Jan H. Melsen, Huart-Hamoirlaan 47 bus A, 1030 Brussel
 De heer Paul Melsen, Secretaris Meyerlei 39, 2170 Merksem
 De heer Louis Mertens, Koolmeesstraat 2, 2400 Mol
 De heer Luc Neefs, Baron Van der Grachtlaan 7, 2460 Kasterlee
 De heer August Obbels, Van Craeynhemstraat 37, 2280 Grobbendonk
 De heer Jaak Peeters, Doffen 4, 2250 Olen
 Dr. Paul Peeters, Gillès de Pélichylei 97, 2970 's-Gravenwezel
 De heer Walter Raeymaekers, Gerststraat 4, 2490 Balen
 De heer Luc Rochtus, Van Breestraat 33, 2018 Antwerpen
 Mevrouw Luce Rutten, Torenveld 92, 3980 Tessenderlo
 Mevrouw Hilda Schalck, Veldhoven 9, NL-5081 NK Hilvarenbeek
 De heer Francis Schellekens, Langstraat 104, 2270 Herenthout
 De heer Jozef Schellekens, Burg. J. Van Aperenstraat 14 bus 5,
 2320 Hoogstraten
 De heer Julius Schellens, Elzenstraat 18, bus 2/1, 2235 Westmeerbeek-Hulshout
 De heer Karel Segers, Place de St. Rémy 7, 1370 Saint-Rémy-Geest
 De heer Eli Silius, Nieuwkerk 3, 2382 Poppel
 Em. prof. dr. Ludo Simons, Rudolfstraat 45, 2018 Antwerpen
 De heer Ad Smeijers, Doornboomstraat 2, NL-5081 GP Hilvarenbeek
 De heer Ton Smulders, Adrianus Loefflaan 2, NL-5081 SH Hilvarenbeek
 Drs. Marc Somers, Van de Wervestraat 41 A bus 1, 2060 Antwerpen
 De heer Paul Spapens, D'n Duyp 41, NL-5066 GA Moergestel
 Prof. dr. Jos Swanenberg, Houtvestersstraat 49, NL-5241 JZ Rosmalen
 Drs. Peter Thoben, Tramstraat 48, NL-5611 CR Eindhoven
 De heer Bert Tops, Waterstraat 2, 2430 Eindhout
 De heer Frank Tubex, Romeroplein 2/301, 2200 Herentals
 De heer Rik Van Braband, Kanariestraat 8, 2400 Mol
 De heer Walter Van Braeckel, Westerlosesteenweg 22, 2230 Herselt
 De heer Sam Van Clemen, Vredestraat 93/3, 2300 Turnhout
 Mevrouw Christel Van Damme, Watermolenstraat 17, 9111 Belsele
 De heer Frank-Ivo Van Damme, Sint-Lucaslaan 22, 2180 Ekeren
 Mevrouw Leentje Vandemeulebroecke, Rudolfstraat 45, 2018 Antwerpen
 Drs. Caspar van de Ven, Florapark 35, NL-5644 BW Eindhoven
 De heer Hugo Van den Bosch, Meistraat 55, 2590 Berlaar
 Dr. Aloïs Van den Bossche, Markt 2, 2290 Vorselaar
 Em. prof. dr. Herman Van der Wee, Ettingestraat 10, 9170 Sint-Gillis-Waas
 De heer Jacques van Gerven, Dommelstraat 11, NL-5551 TA Valkenswaard
 De heer Jef van Gils, Doelenstraat 68, NL-5081 CM Hilvarenbeek
 Em. prof. dr. Hendrik Van Gorp, Maleizenstraat 76, 3020 Herent
 Dr. Herman Van Hemeldonck, Oosterwijkseweg 42, 2250 Olen

De heer Jan Van Hemelryck, Brusselsesteenweg 142, 3020 Winksele
De heer Kees van Kemenade, Hellebaard 4, NL-5081 RS Hilvarenbeek
Mevrouw Pit van Nes, Judas Taddeusplein 22, NL-5622 JX Eindhoven
Drs. Peter van Tilburg, P.C. de Brouwerlaan 1, NL-5081 SJ Hilvarenbeek
De heer Wim van Wijk, Willem II-plein 26, NL-5554 AJ Valkenswaard
Prof. dr. Hans Verboven, Eindhoutseweg 19, 2440 Oosterlo
De heer Maurice Vermeulen, Bikschotelaan 179, 2600 Berchem
De heer Staf Versweyveld, Nijlensesteenweg 162, 2270 Herenthout
Dr. Jan Veulemans, Aquamarijn, Hofstraat 6 bus 103, 2460 Kasterlee
De heer Bob Vincke, Bergstraat 2/4, 3550 Heusden-Zolder
De heer Gert Vingeroets, Streeppstraat 17, 2950 Kapellen
Drs. Jan Vorsselmans, Bethaniënlei 122, 2980 Sint-Antonius-Zoersel
De heer Paul Vos, Statiestraat 71 bus 301, 2400 Mol

Sympathisanten

Brabant Collectie, Library Tilburg University, Postbus 90153,
NL-5000 LE Tilburg
Mevrouw Inge Copmans, Tessenderloseweg 39 2440 Geel
De heer Frans Jochems, Cuylichofstraat 55, 2920 Kalmthout
Mevrouw Olga Maene, Grote Plaats 52 A, 2323 Wortel
Mevrouw Yo(landa) Van Braband, Waterstraat 23, 2440 Geel
Mevrouw Ria Verstappen, Nieuwendijk 16, 2222 Itegem

Bestuur

Erevoorzitter: Dr. Jan-M. Goris
Voorzitter: Frans Aldelhof
Ondervoorzitter: Drs. Peter Thoben
Secretaris-penningmeester: Drs. Jan Vorsselmans
Bestuursleden: Rik Van Braband, Christel Van Damme en
Prof. dr. Hans Verboven

Fotocompilatie © Stanny Correwyn

Inhoud

2	Woord ten geleide	Peter Thoben
4	Gedichten en collages	Willem Adelaar (= Willem Adriaans)
8	Herinneringen aan Raf Belmans en Karel Vertommen	Frans Aldelhof
11	Gedichten	Luk Arts
14	Lang leven Lui-letterland	Johan Biemans
18	Gedichten	Godart Bosmans (= Hugo Van den Bosch)
22	Gedicht	Frans A. Brocatus
24	Cartoons	Bob Vincke
25	Gedichten	Jan Bulsink
28	Dagboekschetsen en gedichten	Paula Ceusters (met pseudoniem po-la)
32	De ontvoogding van de Kempen	Frans Depeuter
36	Dagboekteksten en gedichten	Francis De Preter
40	Gasthof 'De Keizer' in Wechelderzande	Rosette Dillen
45	Heimwee naar Vlaanderen	Bob Duijvestijn
47	Gedichten bij werken van Jakob Smits	Jo Gisekin (= Leentje Vandemeulebroecke)
51	Onverwachte ontmoeting met Ludo Simons	Jan-Modest Goris
53	Kunstschilder Frans Proost en <i>Baas Gansendonck</i> te Kalmthout	Lieven Gorissen
57	Storm op komst	Roeland Haest
59	Cartoons	Bob Vincke
60	Liedteksten	Robin Hannelore (= August Obbels)
64	Als de heide oranje kleurt	Frank Judo
67	Gedichten	Hans F. Marijnissen
71	Dertig jaar kunstdetective. Voorbereiding van de Oeuvrecatalogus van Marten Melsen	Jan H. Melsen
78	Cartoons	Bob Vincke
79	Liederen en gedicht	Louis Mertens
82	Retie – Dorp van zeven Netten en tal van schrijvers	Walter Raeymaekers

88	Het knaapje. Een oorlogsverhaal	Rosenbrink (= Roger Bryssinck)
93	Brantano en gedicht	Luce Rutten
96	Wachten op acht voor acht	Hilda Schalck
99	Een milieu rapport, de ongelijke strijd en gedichten	Francis Schellekens
102	De pui van het stadhuis in Hoogstraten	Jozef Schellekens
106	Cartoons	Bob Vincke
107	Nostalgie uit mijn kindertijd en gedichten	Julius Schellens
112	Gedichten	Karel Sergen (= Karel Segers)
115	Gedichten	Eli Silius
119	Denkend aan J.L. de Belder (1912-1981)	Ludo Simons
122	Drieluik	Ad Smeijers
126	Belgische vluchtelingen en politieke activisten in Eindhoven en de klucht rond de Groot-Nederlandsche Vereeniging	Peter Thoben
137	Sint-Bavo in de Kempen en de Sint-Bavokapel te Eindhout	Bert Tops
143	Hoe het kleine winterkoninkje de koning van alle vogels werd (een hedendaagse berijming naar Grimm)	Rik Van Braband
149	90 jaar VKS: een persoonlijke terugblik	Sam Van Clemen
153	Frans Blockmans versus Floris Prims	Christel Van Damme
156	Grafiek	Frank-Ivo Van Damme
159	Mee 'n Bels wijf en 'n Hollands perd kunde 't beste boere	Caspar van de Ven
162	Beelddedichten	Jacques van Gerven
165	Behoud onze volksverhalen. De Gloeiege van de Belevensche Heide	Kees van Kemenade
168	Gedichten	Pit van Nes
170	Kunst in meerdere disciplines	Peter van Tilburg
173	De Kempen en ik	Hans Verboven
177	Verhaal Irma Lafroid de Paris	Staf Versweyfeld
181	Gedichten	Jan Veulemans
183	Cartoons	Bob Vincke
184	Gedichten	Max Violier (= Wim van Wijk)
187	<i>De witte ree</i> , een 'buitenbeentje' in het oeuvre van Robin Hannelore	Jan Vorrsselmans
191	Vereniging van Kempische Schrijvers – Ledenlijst	
194	Fotocompilatie	Stanny Correwyn